

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**2023 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNDE YOUTUBE
VİDEOLARINDA SİBER ZORBALIK VE NEFRET SÖYLEMİ
İNCELEMESİ**

ÜNAL TOPUKSUZOĞLU

Danışman : Prof. Dr. Erdem GÜVEN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Aslı YAPAR GÖNENÇ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ersoy SOYDAN

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Ünal TOPUKSUZOĞLU

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2023 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNDE YOUTUBE VİDEOLARINDA SİBER ZORBALIK VE NEFRET SÖYLEMİ İNCELEMESİ

ÜNAL TOPUKSUZOĞLU

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN: PROF. DR. ERDEM GÜVEN

Siber zorbalık ve nefret söylemi, dijital çağın önemli sorunları arasında yer almaktadır. Yeni teknolojilerin gelişmesiyle birlikte bu sorunlar daha da belirgin hale gelmiştir. Dijital iletişim ortamları, özellikle de sosyal medya platformları, siber zorbalık ve nefret söyleminin yaygınlaştığı alanlar haline gelmiştir. Bu tez, dijital çağda siyasetçilere yönelik çevrimiçi siber zorbalık ve nefret söylemi olgusunu incelemeyi amaçlamaktadır. YouTube platformunda siyasetçilere yönelik nefret söylemi ve siber zorbalığın seçim dönemleri ve toplumsal kutuplaşma süreçleri ile olan ilişkisi bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı, çevrimiçi ortamda siyasetçilere yönelik eleştiri ile siber zorbalık ve nefret söylemi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu ilişkinin toplumsal kutuplaşmaya ve çevrimiçi iletişim dinamiklerine etkisini anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, 14 Mayıs 2023 ile 28 Mayıs 2023 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde üç farklı siyasi görüşü temsil eden ittifak liderlerini içeren YouTube videoları seçilmiş ve amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen 6 video üzerinden toplamda 347 yorum içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Siber Zorbalık, Nefret Söylemi, Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, YouTube.

Haziran 2024, 108 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

AN ANALYSIS OF CYBERBULLYING AND HATE SPEECH IN YOUTUBE VIDEOS DURING THE 2023 PRESIDENTIAL ELECTIONS

ÜNAL TOPUKSUZOĞLU

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DEPARTMENT OF JOURNALISM

SUPERVISOR: PROF. DR. ERDEM GÜVEN

Cyberbullying and hate speech are among the significant issues of the digital age. With the development of new technologies, these problems have become more pronounced. Digital communication environments, especially social media platforms, have become areas where cyberbullying and hate speech are widespread. This thesis aims to examine the phenomenon of online cyberbullying and hate speech directed at politicians in the digital age. The primary focus of this study is the relationship between hate speech and cyberbullying directed at politicians on the YouTube platform during election periods and processes of social polarization. The research aims to reveal the relationship between criticism of politicians in the online environment and cyberbullying and hate speech, and to understand the impact of this relationship on social polarization and online communication dynamics. To this end, YouTube videos featuring leaders of alliances representing three different political views during the Presidential elections from May 14, 2023, to May 28, 2023, were selected, and a total of 347 comments on six videos determined by purposive sampling were analyzed using content analysis methodology.

KEYWORDS: Cyberbullying, Hate Speech, Presidential Elections, YouTube

June 2024, 108 Page

TEŞEKKÜR

Zorlu ve emek dolu tez sürecim boyunca bana her zaman destek olan, akademik anlamda büyük katkılar sağlayan, zor anlarımda yanımda olan, yol gösteren ve kendisini örnek aldığım saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Erdem GÜVEN'e; eğitim hayatım boyunca bana maddi ve manevi destek sunan, sabırla ve anlayışla yanımda olan sevgili annem Bilgün TOPUKSUZOĞLU ve sevgili babam Emin TOPUKSUZOĞLU'na; tez sürecinde motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan ve her anımda yanımda olan hayat arkadaşım Büşra UZAN TOPUKSUZOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ünal TOPUKSUZOĞLU

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ.....	x
TABLolar DİZİNİ	xi
SİMGELEr VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	3
2.1 Geleneksel Kitle İletişim Araçları	3
2.1.1 Gazete: Basılı Medya	3
2.1.2 Radyo: Kablosuz Yayın Yapan Medya	5
2.1.3 Televizyon: Hareketli Görüntü Yayını Yapan Medya.....	7
2.2 Gelişmekte Olan Dünyada Ortaya Çıkan Yeni Kitle İletişim Araçları	9
2.2.1 İnternetin Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	9
2.2.1.1 Dünya çapında ağ (World wide web-www).....	11
2.2.1.1.1 Web 1.0 (The basic publishing and transaction medium	
web- temel yayınlama ve işlem ortamı ağı)	12
2.2.1.1.2 Web 2.0 (The social and co-created web web-sosyal ve	
birlikte yaratılan ağ)	12
2.2.1.1.3 Web 3.0 (Semantic and intelligent web-anlamsal ve akıllı	
ağ).....	13
2.2.1.1.4 Web 4.0 (Mobile-machine and object web-mobil makine	
ve nesne ağı).....	14
2.2.1.1.5 Web 5.0 (The sensory-emotive web-duyusal-duygusal ağ).....	14
2.3 Sosyal Medya	15
2.3.1 Sosyal Medyanın Tarihçesi.....	15
2.3.2 Sosyal Medya Platformları	17
2.3.2.1 Sosyal paylaşım ağları.....	20
2.3.2.1.1 Facebook.....	20
2.3.2.1.2 Instagram	22
2.3.2.2 Bloglar.....	22
2.3.2.3 Mikro Bloglar.....	22
2.3.2.3.1 Tumblr	22
2.3.2.3.2 X (Twitter)	23
2.3.2.4 Kullanıcı türevli içerik ağları	23
2.3.2.4.1 Wikipedia.....	23
2.3.2.4.2 Ekşi sözlük.....	24
2.3.2.5 Fotoğraf ve video içerik paylaşım ağları.....	24
2.3.2.5.1 Pinterest	24
2.3.2.5.2 YouTube	25
2.3.2.5.3 TikTok	26

2.3.2.6	Profesyonel iş ağıları.....	26
2.3.2.6.1	LinkedIn.....	27
2.3.2.6.2	Kariyernet	27
2.3.2.7	Lokasyon bazlı paylaşım ağıları.....	27
2.3.2.7.1	Swarm	28
2.3.2.7.2	Foursquare	28
2.3.2.8	Sosyal yoruma bağlı ağlar.....	28
2.3.2.8.1	Şikayetvar	28
2.3.2.8.2	Tripadvisor.....	29
2.4	Yeni Medya (New Media).....	29
2.4.1	Yeni Medya Özellikleri	30
2.4.1.1	Sayısallaşma (Dijitalite).....	31
2.4.1.2	Hipermetinsellik (Hyper-textual).....	31
2.4.1.3	Çoklu ortam (Multimedya)	32
2.4.1.4	Etkileşim (Interactivity)	32
2.4.1.5	Kitlesizleştirme (Demassification).....	32
2.4.1.6	Eşzamansızlık (Asynchronous).....	33
2.4.1.7	Otomasyon (Automation).....	33
2.4.1.8	Değişkenlik (Variability)	33
2.4.1.9	Kod çevrimi (Transcoding).....	34
2.4.1.10	Modülerlik (Modularity)	34
2.4.1.11	Yayılım.....	34
2.4.1.12	Sanallık.....	35
2.4.1.13	Ağ bağlantılılık (Networked)	35
2.4.1.14	Yöndeşme.....	35
3.	ZORBALIK VE ŞİDDET	36
3.1	Zorbalığa Tarihsel Bir Bakış	36
3.1.1	Zorbalık Türleri.....	38
3.1.1.1	Fiziksel zorbalık	38
3.1.1.2	Sözel zorbalık.....	39
3.1.1.3	İlişkisel zorbalık	39
3.1.1.4	Cinsel zorbalık	40
3.1.1.5	Siber zorbalık	40
3.1.2	Zorbalığın Nedenleri.....	40
3.1.3	Zorbaların Özellikleri	43
3.1.4	Kurbanların Özellikleri	45
3.1.5	Zorbalığın Sonuçları	47
3.2	Şiddet Kavramı.....	49
3.2.1	Şiddet Türleri	50
3.2.1.1	Fiziksel şiddet	50
3.2.1.2	Duygusal şiddet (Psikolojik şiddet)	51
3.2.1.2.1	Nefret söylemi.....	52
3.2.1.3	Cinsel şiddet.....	53
3.2.1.4	Ekonomik şiddet	53
3.3	Medya ve Şiddet.....	54
4.	SİBER ZORBALIK VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR	58
4.1	Siber Zorbalık Kavramı ve Nefret Söylemi İlişkisi.....	58
4.1.1	Nefret Söylemi Türleri.....	62
4.1.1.1	Siyasal nefret söylemi	63

4.1.1.2	Kadınlara yönelik nefret söylemi	63
4.1.1.3	Göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi	63
4.1.1.4	Cinsel kimliğe yönelik nefret söylemi	64
4.1.1.5	Mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi.....	64
4.2	Siber Zorbalık Türleri.....	65
4.2.1	Çevrim İçi Kavga/Parlama (Flaming).....	65
4.2.2	Çevrimiçi Taciz (Harassment)	65
4.2.3	İftira, Karalama, Aşağılama (Denigration)	66
4.2.4	Kimlik Taklit Etme (Impersonation)	66
4.2.5	İzinsiz Bilgi ve Görüntü Paylaşımı, İfşa (Outing)	67
4.2.6	Kandırma (Trickery)	67
4.2.7	Grup Dışı Bırakma, Dışlama (Exclusion).....	67
4.2.8	Siber Takip/Taciz (Cyberstalking).....	67
4.3	Siber Zorbalıkta Kullanılan Araçlar	67
4.4	Siber Zorbalığın Tarafları.....	70
4.4.1	Siber Zorbalar	70
4.4.2	Kurban	70
4.4.3	İzleyiciler	70
4.4.3.1	Destekçi izleyiciler.....	70
4.4.3.2	Zorbalık karşıtı izleyiciler.....	71
4.4.3.3	Pasif/ilgisiz izleyiciler.....	71
4.5	Siber Zorbalık Nedenleri	71
4.6	Siber Zorbalık ve Nefret Söylemi İlişkili Araştırmalar	73
5.	METODOLOJİ	75
5.1	Araştırmanın Amacı	75
5.2	Araştırmanın Önemi	75
5.3	Araştırmanın Konusu	76
5.4	Araştırmanın Sınırlılıkları	76
5.5	Araştırmanın Problemi	77
5.6	Yöntem	77
6.	BULGULAR	79
6.1	Recep Tayyip Erdoğan'ın Video Yorumlarının Analizleri	79
6.1.1	Video 1: "Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Duyanlara Duymayanlara, Biz Onu Çok Seviyoruz Çok!" Videosu Yorumları Analizleri	79
6.1.2	Video 2: "Erdoğan'dan Canlı Yayında Kılıçdaroğlu'yla İlgili İtiraf Gibi Açıklama: Ama Montaj..." Videosu Yorumları Analiz	80
6.2	Kemal Kılıçdaroğlu'nun Videoları ve Analizi	82
6.2.1	Video 1: Kılıçdaroğlu: "Buradayım Be Buradayım, Sonuna Kadar Buradayım"	82
6.2.2	Video 2: "Kılıçdaroğlu: "Seçim Balkonda Kazanılmaz"	84
6.3	Ümit Özdağ'ın Videoları ve Analizi	86
6.3.1	Video 1: "Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu'na Desteğini Açıkladı"	86
6.3.2	Video 2: "İpek Özbey'in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ'dan Çok Net Cevap!"	88
7.	SONUÇ	91
	KAYNAKLAR	96

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 Dünya’da internet, telefon ve sosyal medya uygulamaları kullanım oranı.....	17
Şekil 2.2 Türkiye’de internet, telefon ve sosyal medya uygulamaları kullanım oranı.....	18
Şekil 2.3 Dünya’da en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları	19
Şekil 2.4 Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları	19
Şekil 2.5 Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları	20
Şekil 3.1 Toplum içinde zorbaca davranış sergileyen bireylerin nedenleri	43

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 6.1 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı	79
Tablo 6.2 Siber zorbalık türleri dağılımı.....	80
Tablo 6.3 Nefret söylemi türleri dağılımı	80
Tablo 6.4 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı	81
Tablo 6.5 Siber zorbalık türleri dağılımı.....	81
Tablo 6.6 Nefret söylemi türleri dağılımı	82
Tablo 6.7 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı	83
Tablo 6.8 Siber zorbalık türleri dağılımı.....	83
Tablo 6.9 Nefret söylemi dağılımı	84
Tablo 6.10 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı	85
Tablo 6.11 Siber zorbalık türleri dağılımı.....	85
Tablo 6.12 Nefret söylemi dağılımı	86
Tablo 6.13 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı	87
Tablo 6.14 Siber zorbalık türleri dağılımı.....	88
Tablo 6.15 Nefret söylemi dağılımı	88
Tablo 6.16 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı	89
Tablo 6.17 Siber zorbalık türleri dağılımı.....	90
Tablo 6.18 Nefret söylemi dağılımı	90

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

ARPA	: Advanced Research Projects Agency
CERN	: Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire- Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi
FM	: Frekans Modülasyonu
HTML	: Hypertext Markup Language
IMP	: Arayüz İleti İşlemcileri
IRC	: Internet Relay Chat
LGBT	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender
RCA	: Radio Corporation America
TA	: TripAdvisor
URL	: Uniform Resource Locator- Birleşik Kaynak Konumlandırıcı
WWW	: World Wide Web

1. GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının tarihsel evrimi, özellikle dijital iletişim teknolojilerinin yükselişiyle birlikte, toplumsal ve siyasal yaşamın önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Bu teknolojik ilerlemeler, iletişim araçlarının evrensel bir erişim ve etkileşim sağlamasıyla birlikte, yeni bir iletişim ortamı oluşturmuş ve toplumun farklı kesimleri arasında etkileşimi ve bilgi paylaşımını artırmıştır. Ancak, bu dijital çağda ortaya çıkan yeni iletişim ortamı, aynı zamanda siber zorbalık ve nefret söylemi gibi önemli sorunları da beraberinde getirmiştir.

Siber zorbalık ve nefret söylemi, çevrimiçi platformlarda giderek artan bir şekilde karşılaşılan sorunlardan biridir. Özellikle sosyal medya gibi popüler dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, siyasetçilere yönelik çevrimiçi siber zorbalık ve nefret söylemi olgusu daha da belirgin hale gelmiştir. Bu olgular, sıklıkla siyasi eleştiri ile birleşmekte ve dijital iletişim ortamında toplumsal kutuplaşma süreçlerini etkilemektedir.

Bu tez, çevrimiçi platformlarda siyasetçilere yönelik siber zorbalık ve nefret söylemi olgusunu derinlemesine inceleyerek, bu olguların seçim dönemleri ve toplumsal kutuplaşma süreçleri ile nasıl ilişkilendirildiğini anlamayı ve bu ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, çevrimiçi ortamda siyasetçilere yönelik eleştiri ile siber zorbalık ve nefret söylemi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, bu ilişkinin toplumsal kutuplaşmaya ve çevrimiçi iletişim dinamiklerine etkisini anlamaktır.

Araştırma problemi olarak, siyasetçi figürlerine yönelik eleştirilerde siber zorbalık ve nefret söylemi uygulamalarının var olduğu düşünülmektedir. Anonimliğin internet üzerindeki yorumlarda siber zorbalığı ve nefret söylemini daha kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Siyaset kurumu, toplumsal kutuplaşmanın yoğunlaştığı bir alan olması nedeniyle, siber zorbalık ve nefret söyleminin bu alanda daha fazla görülmesi muhtemeldir. Ayrıca, seçim dönemlerinde siber zorbalık ve nefret söyleminin daha yoğun bir şekilde yaşandığını söylemek mümkündür.

Bu amaç doğrultusunda, 14 Mayıs 2023 ile 28 Mayıs 2023 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ittifak liderlerini içeren YouTube videoları seçilmiş ve amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen 6 video üzerinden toplamda 347 yorum içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kitle iletişim araçları, insanların bilgiye erişimini kolaylaştıran, toplumların kültürel, sosyal ve politik yapısını şekillendiren önemli araçlardır. Tarihsel süreç içerisinde kitle iletişim araçlarının gelişimi, insanlığın teknolojik ilerlemeleriyle paralel olarak evrim geçirmiştir. Bu bölümde, kitle iletişim araçlarının tarihsel gelişimine odaklanarak, geleneksel ve modern araçların nasıl ortaya çıktığını inceleyeceğiz.

2.1 Geleneksel Kitle İletişim Araçları

2.1.1 Gazete: Basılı Medya

İnsanlar, ilk çağlardan beri iletmek istedikleri mesajları, dönemin şartlarına göre belirli olanaklar ve sınırlılıklarla iletmeye çalışmışlardır. Bu mesajların iletilmesinde, mağara resimleri, hiyeroglif yazısıyla bulunan tabletler ve daha sonraları yazıyla birlikte kullanılan parşömen ve papirüs gibi materyaller örnek teşkil etmiştir (Özçağlayan, 2008, s. 133). Bu sayede, parşömen ve papirüsün üretilmesi ile birlikte yazı hem taşınabilir hem de çoğaltılabilir bir hale gelmiş ve önemli ölçüde teknik bir gelişim adımı atılmıştır (Arı, 2018, s. 140).

İlk ve Orta Çağ’larda, siyasi yönetimler tarafından vaiz kürsülerinin kalabalığa, bilgiyi sözlü olarak aktarmada ve halkı yönlendirmede etkili bir araç olduğu bilinmekteydi. Vaizler, sözlü iletişimin en etkili olduğu sokaklarda, meydanlarda ve kiliselerde de vaazlarını verirdi. Bu sebeple, sosyolog Zygmunt Bauman, vaiz kürsülerini bir haber alma aracı olarak tanımlamıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 38). Ayrıca, bu dönemlerde tellalların kitlelere sözlü olarak ilettiği mesajlar, Roma döneminde Acta Publica, Acta Diurna ve Senato kararlarının halka yazılı ya da sözlü olarak iletildiği haber bültenleri olarak ortaya çıkmıştır (Özçağlayan, 2008, s. 133). Julius Ceasar, vatandaşlarının okuması için resmi gazete “Acta Senatus” isimlisini duvara astırmış, “Acta Senatus” isimli gazeteye cevaben vatandaşların yayınladığı itiraz bültenlere ise “Acta Publica” ve “Acta Diurna” adı verilmiştir (Martin, 1981, s. 201).

Yazının icadıyla birlikte, insanların düşünceleri ölümsüzleştirilebilir ve depolanabilir hale gelmiştir. Yazının kopyalanması ve dağıtılması süreci matbaanın icadıyla ortaya çıkmıştır (İnuğur, 1982, s. 32). Dünya çapında en eski gazete olarak bilinen King Pao gazetesi, Çin'in Pekin şehrinde 911 yılında kurulmuştur (Gönenç, 1993, s. 61). Çin'de yayımlanan bir diğer gazete ise "Ti Pao" ismiyle T'ang hanedanı (618-907) tarafından "resmi gazete" olarak yayımlanmıştır (Jeanneney, 1998, s. 24). 13. yüzyılda Avrupa'da hem basın tarihinin başlangıcını temsil eden hem de gazetelerin öncüsü konumunda bulunan "elde dolaştırılan haber" (nouvelle a la main) adlı haber mektuplarıyla gerçekleşmiştir (İnuğur, 1982, s. 40). Ancak ilk haber mektuplarının ne zaman yazıldığı net değildir, ancak 12. ve 13. yüzyıllarda Venedik gibi önemli bir kentte var oldukları bilinmektedir (Gönenç, 1993, s. 61).

Gutenberg'in matbaayı bulmasıyla birlikte basılı kaynakların çoğaltımı ve yayılımı mümkün olmuştur (İnuğur, 1982, s.32). Matbaanın etkisiyle birlikte, haber alma, yönlendirme ve etkileme gibi kelimelerin önemi ortaya çıkmıştır (Gönenç, 2007, s. 95). Yazılı metinlerin toplu olarak dağıtılması ve yayılması ise 15. yüzyılın ilk dönemlerinde matbaanın icadıyla gerçekleşmiştir (Postman, 1990, s. 99) ve gazetenin meslek olarak algılanmasına yol açan bir buluş olmuştur (Gönenç, 2007, s. 95).

Avrupa'da 17. yüzyılda farklı konuları içeren düzenli yayın yapan ve gerçek gazete olarak adlandırılabilen yayınlar rastlanmıştır. Bu bağlamda, Flamence ve Fransızca dillerinde Belçika'nın Anversy şehrinde 1605 yılında yayımlanan "Nieuwe Tijdingen", ilk gerçek gazete olarak kabul edilmiştir (aktaran Yüksel, 1996, s. 89). Ancak "Nieuwe Tijdingen ilk gerçek gazete olarak kabul edilirken bir farklı kaynaktan ise Almanya'nın Ausburg kentinde ve Bremen civarlarında 1609 yılında yayımlanan "Avis Relation Oder Zeitung" unda ilk gazetelerden biri olarak gösterildiği bilinmektedir (Tokgöz, 2008, s. 54). Bu gazete, ilk kez 1609'da Almanya'da düzenli olarak birkaç haftada bir yayımlanmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 94). Strasburg'da ise 1609 yılında "Relation" isimli farklı bir gazetenin daha yayımlanmaya başladığı bilinmektedir (Tokgöz, 2008, s. 54). İngiltere'de "Nathaniel Butter", 1622 yılında İngilizce olarak basılmış ve yayınlanmıştır (Jeanneney, 1998, s.26). Fransa'da 1631 yılında "La Gazette" Fransa'nın Paris kentinde yayımlanan ilk gazete olarak bilinir (Briggs ve Burke, 2011, s. 92). Fransa'da yayımlanan bu gazete Theophraste Renaudot

tarafından çıkarılmıştır. “La Gazette” yarı resmi özellikte ve haftalık olarak yayımlanmıştır. (İnuğur, 1982, s. 58). Amerikan kolonilerinde ise 1775 yılında 42 farklı gazete yayımlanmış ve bu gazetelerin bazıları, örneğin New York Journal ve Massachusetts Spy, Britanya askerlerinin şiddet eğilimlerini ve gaddarlıklarını anlatarak basılı medyaya katkıda bulunmuştur. 1800’lü yıllara gelindiğinde ise günlük olarak 24 gazete ve haftalık olarak 178 gazete yayımlanmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 108).

2.1.2 Radyo: Kablosuz Yayın Yapan Medya

Radyo, söz ve müziği elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgaları) aracılığıyla iletmek amacıyla tasarlanmış bir aygıt olarak tanımlanmaktadır (Aziz, 1977, s. 7). Radyo, farklı bilim adamlarının yıllar boyu verdiği emekler sonrası ortaya çıkan bir kitle iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Elektromanyetik sinyaller radyonun temel taşıdır. Elektro manyetik sinyaller üzerinde yapılan araştırmalar ise 1860’lı yıllar içerisinde ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaların liderleri ise Michael Faraday ve öğrencisi James Maxwell’dir (Bay, 2007, s. 30).

1890 yılında Londra’da radyo yayıncılığından önce İtalyan bilim adamı Guglielmo Marconi telsizin öncüsü olarak görülmektedir. Bu dönemde iletişim alanındaki kümülatif gelişmeler ile birlikte, telsizin pratik kullanımına yönelik yeni pratiklerin de ipuçları gelmekteydi. Alman bilim adamı Heinrich Hertz, Britanyalı bilim adamı James Clerk Maxwell’in elektromanyetik dalgalar ile ilgili teorik çalışmalarını doğrulayarak pratik kullanıma sunmuştur (Briggs ve Burke, 2011, s. 181). Ayrıca Hertz, Maxwell’in çalışmalarını ispatladıktan sonra elektromanyetik dalgaların radyo dalgalarına dönüşebildiğini kanıtlamıştır (Aziz, 1977, s. 8). Hertz, 1888 yılında ise elektromanyetik dalgalara kendi adını vermiştir. Bu büyük ve teknik buluşla birlikte tarihe de adını yazdırmıştır (Bay, 2007, s. 30). İngiltere’de Oliver Lodge, 1895 yılında Hertziyen dalgalarının ispatını Kraliyet Enstitüsü’nde gerçekleştirmiş ve “koherer” adını verdiği telsiz sinyal algılayıcısının buluşunu gerçekleştirerek önemli bir adım atmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 181).

1895 yılında Guglielmo Marconi, insan sesinin ilk kez aktarıldığını göstermiştir (Aziz, 2013, s. 38). Marconi, İngiltere’de alıcı ve verici sistemlerinin haklarını almıştır. 1897 yılında “Wireless Telegraph and Signal” Şirketi’ni kurarak, alıcı ve verici sistemlerinin ticari müşterilere ve devlete satışını gerçekleştirmeye başlamıştır. Marconi, 1899 yılında ise Fransa’ya alıcı ve vericiler ile kanallar üzerinden iletiler göndermeyi başarmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 182). 1914 öncesinde Ambrose Fleming, elektron tüpünü icat etmiştir. Bu icadın ardından Lee De Forest, Fleming’in icadına üçüncü bir elektron ekleyerek “adyon” (üç elektrotlu lamba) adlı icadı geliştirmiştir. Üç elektrotlu lamba sayesinde sözcükler, sesler ve radyo sinyalleri güçlendirilerek kapsama ve erişim alanı artırılmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 184). Bu nedenle De Forest “Radyonun Babası” olarak anılmaktadır (Aziz, 1977, s. 9). Ayrıca De Forest, deneme yayınları olan haberleri ve opera dinletilerini radyodan aktarmayı mümkün hale getirmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 184). Telefunken, Almanya’da 1907 yılında Siemens ve Allgemeine Electricitäts Gesellschaft ortaklığıyla kurulmuş ve telsiz aygıt sistemini geliştirmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 183). 1914 yılında Almanya’da ilk düzenli telsiz kullanımı gerçekleşmiş ve 1917 yılına gelindiğinde ise savaşta bulunan askerlere müzik dinletisi, radyo aracılığıyla yapılan deneme yayınları ile gerçekleştirilmiştir (Aziz, 1977, s. 9-10). Radio Corporation America (RCA)’nın ilk ticaret müdürü olan David Sarnoff, savaş sırasında “Radyo Müzik Kutusu” adını verdiği bir tasarım geliştirmiştir. Bu tasarım, tek bir düğmeyle sinyal boyutunu değiştirerek ve dalgalarda farklılaşmalar yaratarak radyonun evlerde kullanılmasını amaçlamaktaydı. Sarnoff’un bu tasarımı, radyoyu ev eşyası haline getirmeyi hedeflemekteydi (Briggs ve Burke, 2011, s. 185).

1920 yılında, Amerika Birleşik Devletleri’nde KDKA adlı istasyonda Pittsburg’da faaliyet gösteren ilk radyo vericisi, düzenli yayın yapmaya başlamıştır. Yıllar geçtikçe, Amerika Birleşik Devletleri’nde düzenli yayın yapan istasyon sayısı katlanarak artmıştır (Aziz, 1977, s. 10). 1922 yılında, Amerikan radyo yayıncılığı patlama yaşamıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 188). 1922 yılında Fransa, İngiltere ve Sovyetler Birliğinde, Almanya’da ise 1923 yılında düzenli radyo yayınları başlamıştır (Bay, 2007, s. 31). 1927’ye kadar da Arjantin, İtalya, Japonya ve Yeni Zelanda’da düzenli radyo yayıncılığı başlamıştır (Aziz, 1977, s. 10).

1935 yılında FM bandı, 1955 yılında ise stereo yayınları, radyonun teknik açıdan gelişmesinde önemli buluşlar olarak tarihe geçmiştir. Ayrıca, diğer teknik gelişmeler de radyonun izleyici kitlesinin artmasına olanak sağlamıştır. Örneğin, ses kaydediciler ve ses bantları gibi buluşlar ve geliştirmeler, radyonun daha fazla insan tarafından kullanılmasına katkıda bulunmuştur (Aziz, 2013, s. 40). 1950’li yıllarda televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte, radyo ve radyo yayıncılığı kendisini dönüştürmeye ve televizyona karşı konumunu korumaya çalışmıştır. Ancak 1960’lı yıllarda radyo artık sadece bir ev arkadaşı konumuna düşmüştür (Tokgöz, 1981, s. 148-149). Çünkü televizyon evlere girdikten sonra insanlar devlet başkanlarının konuşmalarını dinlemek gibi radyonun önceden sunduğu hizmetleri için radyo kullanmamaya başlamışlardır (Postman, 1990, s. 107). Böylece, kitleler artık söz, müzik ve görüntünün birleştiği televizyona doğru yönelmeye başlamışlardır. Ancak radyo, dijitalleşerek ve yöndeşen bir yapılanma içerisine girerek kendisini evrimleştirdiğini de unutmamak gerekir. Çünkü “radyo devri bitti” gibi bir durum söz konusu değildir. Sadece dijitalleşen teknolojiye ayak uydurarak yayıncılığa devam etmektedir.

2.1.3 Televizyon: Hareketli Görüntü Yayını Yapan Medya

Kavramsal olarak televizyon, söz, müzik ve optik (görüntü) unsurlarının Hertz dalgaları aracılığıyla topluma iletilmesidir (Aziz, 2013, s. 36). Televizyonun bu şekilde adlandırılmasının temel sebebi, bireylerin onu seyredebiliyor olması ve söz, müzik ve farklı görüntülerin bir araya gelerek oluşturduğu görsel imgelerin kalabalığından kaynaklanan etkileşim ve keyif duygusudur (Postman, 1990, s. 106).

Kamu yararına televizyonun sunuluşu, radyonun icadından biraz sonra gibi görünse de gerçek hikayesi daha eskiye dayanmaktadır. Optik (görüntü) olarak ilk aktarma çalışmaları tekrar Avrupalı bilim insanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Televizyonun optik aktarım aşamasında birçok deneme yapılmıştır ve radyoya oranla daha karmaşık, komplike ve yavaş bir biçimde gerçekleştirilmiştir (Aziz, 1977, s. 11). Televizyonun icadının kesin olarak kim tarafından yapıldığı bilinmemekle birlikte, televizyonun mucitleri olarak Paul Nipkow, Vladimir Zworykin, John Logie Baird ve Philo Farnsworth gibi isimler kaydedilmiştir (Poe, 2019, s. 237). Televizyonla ilgili ilk teknik anlamdaki buluşun İrlandalı Andrew May tarafından 1873 yılında yapıldığı

bilinmektedir. May, ışık enerjilerinin elektriksel olarak dönüştürülebileceğini keşfetmiş ve elektrik akımına karşı dirençli olan bir kimyasal olan selenyumun bu dönüşümde kullanılabileceğini fark etmiştir. Ayrıca güneş ışınlarının bu direnci kırma yolunda kullanılabileceğini de tespit etmiştir (Aziz, 1977, s. 12). 1884 yılında Berlinli araştırmacı Paul Nipkow, tarama için ilk mekanik aygıt olan bir disk (Elektrisches Teleskop) icat etti. Bu disk helezon gibi dönen şekillerde ufak delikler eklenerek tarama gerçekleştirilmeye çalışıldı (Briggs ve Burke, 2011, s. 207-208). Nipkow'un buluşu daha sonraları mekanik tarama olarak adlandırıldı (Aziz, 1977, s. 13). Televizyonun teknik olarak temeli, optiğin (görüntünün) taranması ve ışık hüzmelerinin yukarı, aşağı, sol ve sağ olarak yönlendirilmesine dayanır. Optiğin her tarafından geçen ışık hüzmeleri, yüksek ya da zayıf elektriksel vuruşlar üretir. Oluşan bu vuruşlar ışık sinyallerine dönüştürülerek, hareketli resim olarak yansıtılır. Bu görüntünün saklanmasıyla da doğru orantılıdır (Briggs ve Burke, 2011, s. 207-208).

1923 yılında Amerikalı Charles Jerkins, Nipkow'un diskinin ilk deneme yayınlarını yapmıştır. Ancak bu denemelerde görüntüler tam olarak anlaşılamadığından olumlu sonuçlar elde edilememiştir. Fakat 1925 yılında Helensburg'lu Logie Baird benzer bir çalışma yapmış ve denemelerinde daha net, anlaşılır ve belirgin görüntüler elde etmiştir. Bu mekanik taramanın temeli olarak kabul edilmektedir. Nipkow'un diskinin geliştirilmesine rağmen, hala görüntü (optik) net bir şekilde elde edilemiyordu. Bu nedenle, bazı bilim adamları farklı teknikler geliştirmek için çalışmalar yapmıştır. Geliştirme çalışmaları için çaba gösteren bilim insanları arasında Hertz, Alan Campbell Swinton ve Boris Rosing gibi isimler bulunmaktadır. Rosing ve Swinton, katod ışınlarının optik iletimi sırasında kullanılabileceğini kanıtlamıştır. 1911 yılında Swinton, televizyon için yararlı olan "mozaik" isimli aygıtın ne kadar önemli olduğunu fark etmiş ve bu aygıtın ışın enerjisini elektriksel olarak dönüştürebileceğini keşfetmiştir (Aziz, 1977, s. 11-13). Bu nedenle Campbell Swinton, televizyonun peygamberi olarak kabul edilmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 108). Rus asıllı Amerikalı mühendis Vladimir Zworykin, 1923 yılında elektrikli televizyon sistemleri patentini almış ve 1933 yılında adına ikonoskop (iconoscope) denilen aygıtı bulmuştur (Briggs ve Burke, 2011, s. 208). Bu aygıt, elektronik taramanın örneklerinden birini oluşturmaktadır.

2.2 Gelişmekte Olan Dünyada Ortaya Çıkan Yeni Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları, teknolojik ilerlemelerle birlikte evrim geçirmiştir. Yeni medya, geleneksel, eski medya ya da ana akım gibi adlandırılan dergi, gazete, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının yerini almıştır. Bu terimlerin kullanılması iletişim teknolojilerinin getirdiği yeniliklerle ortaya çıkan kitle iletişim araçlarının yeni medya ya da dijital medya olarak tanımlanmasıyla ortaya çıkmıştır (Aykurt, 2022, s. 5). Dolayısıyla bu bölümde internet, sosyal medya ve yeni medya kavramları ve gelişimleri üzerinde durulacaktır.

2.2.1 İnternetin Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İnternet kelimesi, “internetwork” kelimesinin kısaltması olarak literatüre girmiştir (Poe, 2019, s. 354). Aynı zamanda “bilgisayarların ağı” olarak da tanımlanmaktadır (Kalsın, 2018, s. 37). Bilgisayarların herhangi bir yerden ağdan (internet) yararlanabilmesi gerektiği görüşü ile birlikte bilgisayar araştırmacıları bu konuda çalışmalar yapmıştır. Dolayısıyla bilgisayar dizileri ile en kısa yoldan iletilen parçalar birleştirilerek, ilk veri paketi oluşturulmuştur. Daha sonraları ise iletiler, enformasyon paketleri ve ileti bloklarına ayrılmak istenmiş ve 1960’lı yıllarda Donald Watt Davies, Britanya Ulusal Fizik Laboratuvarı’nda bilgisayar araştırmacısı olarak çalışırken “paket anahtarlama” kelimesini ortaya çıkarmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 329-330).

İnternet, 1968 ile 1969 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri’nde kurulan ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network - Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı) adlı sınırlı bir ağ olarak devlet desteğiyle kurulmuştur (Briggs ve Burke, 2011, s. 329). ABD Savunma Bakanlığı, askeri ihtiyaçlar için yeni bir teknoloji geliştirmek için 1968 yılında destek olmuş ve ARPA (Advanced Research Projects Agency) kurulmuştur. 1969’da ARPANET adı altında ortaya çıkan bu ağ, Stanford Araştırma Enstitüsü, University of Utah ve University of California’daki bilim insanlarının çalışmalarıyla oluşmuştur. Bu çalışmalar sonucunda birbirine bağlı bilgisayar ağı ortaya çıkmıştır (Abdulla, 2007’den aktaran Güven, 2019, s. 110). İlk IMP’ler (Arayüz İleti İşlemcileri) 1969 yılında California Üniversitesi’nde

Profesör Leonard Kleinrock tarafından kullanılmıştır. ARPANET, 1971 yılında tam olarak kullanılabilir hale gelmiş ve elektronik posta (e-posta) yeni bir iletişim biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 330). Aynı yıl, ilk elektronik posta gönderilip alınmıştır. Ayrıca, 1972 yılında, kırk bilgisayarın birbirine bağlanması ARPANET aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Abdulla, 2007'den aktaran Güven, 2019, s. 110). Stanford Üniversitesi'nde görevli bilgisayar uzmanı Vint Cerf, bilgisayarları birbirine bağlamanın yollarını bulduktan sonra, 1973 yılında e-postalar kişisel olarak iletişime açık hale gelmiştir. Cerf ve ARPANET çalışanı Robert Kahn, İletim Kontrol Protokolü'nü tasarlamışlar ve 1983 yılında ARPANET'in onayını aldıktan sonra İnternet Protokolü'nü tasarlamışlardır. Bu durum sonucunda, e-posta gönderimlerindeki "@" işareti kalıcı olarak yerini almış ve 1986'da "com" ticari, "edu" eğitim, "mil" askeri adresler olarak kullanılmaya başlanmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 330).

1970'li yıllarda Almanya, Norveç, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, İsveç ve Japonya gibi ülkelerde, devlet desteğiyle işletilen ağlar kurulmuş ve Avrupa Birliği'nin kuruluşunu desteklemek amacıyla Avrupa'da çok uluslu bir ağ inşa etme süreci başlamıştır. Bu süreçte, Avrupa Bilişim Ağı (European Informatics Network), Euronet 1971 yılında kurulmuştur. 1982 yılında France Telekom tarafından geliştirilen Minitel sistemi ile birlikte telefon şirketi olarak hem iletişim hem ağ hizmeti hem de içerik hizmeti sunan ilk şirket olmuş, Fransa'da az sayıda kişinin bilgisayar sahibi olmasından dolayı France Telecom müşterilerine hediyeler vererek Minitel'in kullanımını yaygınlaştırmış ve çevrimiçi telefon rehberine, eğlence servislerine ve halkın ilgisini daha çok çeken pornografiye erişim imkanı sunmuştur (Crowley ve Heyer, 2021, s. 378). 1979 yılında ağların ticari olanakları ile birlikte değeri artmış ve CompuServe adında ilk online hizmet sağlayıcısı, yemek hizmeti sunarak kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Bu şirketin adından sonra, Fransız ve Alman gruplarına bağlı çalışan American Online şirketi de takip etmiştir. Bu şirketlerin bir diğer rakibi ise Prodigy olmuştur. Tüm bunlar, ağın iş dünyası tarafından kullanımı ile yaygınlaşmıştır (Briggs ve Burke, 2011, s. 330).

2.2.1.1 Dünya çapında ağ (World wide web-www)

Web'in ARPA ile var olmadığı açıktır çünkü Web'in ilk rneği, 1990 yılında CERN (Conseil Europ  en pour la Recherche Nucl  aire-Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi)'de çalışan mühendis Tim Berners-Lee, Robert Cailliau ve diğer meslektaşları tarafından oluşturulmuştur. Berners-Lee, ağ iletişiminin önemini kavramıştı, ancak internetin hala sadece metinlerle sınırlı kalmasına rağmen bilgisayarların görselliğe önem verdiğinin farkındaydı. O sırada, multimedya verilerinin paylaşımı ve yaratılması için uygun bir sistem geliştirmek istemişti ve bu amaçla TCP/IP internet protokollerine uygun yeni bir sistem ve hizmet ortaya koymuştur (Crowley ve Heyer, 2021, s. 382). Berners-Lee, ağın sadece metinleri değil, aynı zamanda resimleri ve sesleri de içereceğini belirtmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 331). Ayrıca, dünya genelindeki tüm bilgisayarları birbirine bağlamak için düşünce geliştirmiş ve bir hipermetin sistemi oluşturarak “dünya çapında bir bilgi ağı” yaratmayı amaçlamıştır. Hipermetin sistemi, sadece metin değil aynı zamanda görüntü de dahil olmak üzere birçok medya türünü i ie geçirmiştir. Daha sonra, hipermetin sistemi, ses ve video gibi diğer medya türlerini de içermiştir. Hipermetin ve multimedya kullanımı, internetin insanlar tarafından kullanımını ve erişimini şekillendirmiş ve insanların internete erişirken yaşadığı hissiyatı etkilemiştir (Crowley ve Heyer, 2021, s. 382). 1983 yılında Time dergisi, Berners-Lee'nin başarısını “neredeyse Gutenbergvari” olarak nitelendirmiş ve onu övmüştür. Sadece seçkinlerin kullanabildiği ağ, Berners-Lee tarafından geniş kitlelerin kullanımına sunulmuştur ve böylece bir kitle iletişim aracına dönüşmüştür (Briggs ve Burke, 2011, s. 331). Web, kitle iletişim aracına dönüştüğü için, Berners-Lee'nin önceden hayal ettiği “insanlık bilgi havuzu” gerçekleşti. Bu amaçla, hiper-metinsel belgeler için tek bir ortak sistem geliştirildi ve hiper-metin işaretleme dili (HTML - Hypertext Markup Language) olarak adlandırılan bir format ortaya çıkarıldı. Ayrıca, hiper-metin transfer protokolü (HTTP - Hypertext Transfer Protocol) geliştirildi ve işlenmemiş bilginin değişimi sağlandı. Kullanıcıların bilgiyi bulmasını ve tanımlamasını kolaylaştırmak için veri ve bilgisayar adreslerinin belirlendiği URL (Uniform Resource Locator - Birleşik Kaynak Konumlandırıcı) formatı geliştirildi. Bu format, HTTP dışındaki tüm protokollere uyumlu çalıştığı için Web, FTP, WAIS veya Usenet news gibi eski servislere de erişim imkanı sağlamaktadır. 1990'ların başında Web'in ilk sürümü CERN'de pratik

aşamasına geçmiş ve özellikle kişisel bilgisayarların yaygınlaşmasıyla, 1980’lerde Amerika’da internetin yayılmasına önemli bir katkı sağlamıştır (Crowley ve Heyer, 2021, s. 382-383).

Günümüzde insanlar, interneti ve Web’i farklı şekillerde yorumlayarak iki farklı oluşumu aynı şey olarak kabul etmektedirler. Ancak internet bir araçtır ve Web, bu araç aracılığıyla taşınan verilerdir. Web, HTML belgelerinin varlığıyla tanımlanabilir (Poe, 2019, s. 354).

2.2.1.1.1 Web 1.0 (The basic publishing and transaction medium web- temel yayınlama ve işlem ortamı ağı)

Web 1.0, birbirine bağlı hiper-metin belgeleri sistemi olarak tanımlanmıştır (Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 500). Web 1.0 tam anlamıyla internet üzerinden erişim imkanı sunan, birbirine bağlı hiper-metin belgeleri dahilinde “salt okunur” bir web (read-only web) olarak da tanımlanmaktadır (Getting, 2007). Ayrıca, web 1.0, işletmelerin insanlara bilgilerini yayınlamalarını sağlamak için de kullanılan bir platformdur. Bu dönemde insanlar sadece bilgileri arayabilir ve okuyabilirdi (Aghaei vd., 2012, s. 1). Dolayısıyla, Web 1.0’da kullanıcı etkileşimi oldukça sınırlıydı. Buradan hareketle web sitelerinde kullanıcıların az seviyede “bilgi alışverişi” ve “etkileşim” sağlayabileceği bir ortam bulunmaktaydı. Bu nedenle, web siteleri ile etkileşim yetersiz kalmıştır. Doğal olarak web 1.0’ın rolü fazlasıyla pasif konumdadır (Choudhury, 2014, s. 8096). Web sitesi sahipleri açısından bakıldığında ise web 1.0’daki amaçları çevrimiçi (online) bir varlık oluşturmak ve bilgilerini insanların kullanımına sunmaktırlar (Getting, 2007).

2.2.1.1.2 Web 2.0 (The social and co-created web web-sosyal ve birlikte yaratılan ağ)

Web 2.0 kavramı, etkileşime açık web sayfalarını ifade etmek için ilk kez 2004 yılında Bill O’Reilly tarafından kullanılmıştır (Özata, 2013, s. 77). Web 2.0 teknolojileri, ortak ilgi alanlarına sahip büyük küresel kitleleri bir araya getirerek sosyal etkileşim sağlamasına ve yönetilmesine olanak tanımaktadır (Aghaei vd., 2012, s. 2). Web 2.0, Berners Lee’nin tanımında belirtildiği gibi, “oku-yaz” (read-write) ağının emekleme

aşamasını temsil etmektedir. Bu aşamada, insanlar içeriğe katılım göstererek diğer web siteleri kullanıcılarıyla etkileşimde bulunmuşlardır. Web 2.0, “WWW” ifadesinin geliştirilmiş bir versiyonunu ifade etmektedir (Chris, 2008’den aktaran Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 500). Web 2.0, insanı merkeze alan ve “katılımcı web” olarak da anılan bir yapıdır. Kullanıcıların Web 2.0 aracılığıyla daha fazla etkileşimde bulunma avantajı bulunmaktadır. İş birliğine dayalı içerik oluşturma ve değiştirme gibi işlemler de Web 2.0 ile kolaylaştırılmıştır (Patil ve Surwade, 2018, s. 811).

2.2.1.1.3 Web 3.0 (Semantic and intelligent web-anlamsal ve akıllı ağ)

John Markoff, web 3.0’ın web’in üçüncü nesli olduğunu ileri süren fikrin sahibi olarak literatürde yer almaktadır. Temel olarak, web 3.0’ın ana fikri, uygulamalarda keşif, entegrasyon, yeniden kullanım, yeni bilgi akışı elde etme, verileri senkronize etme, bütünleştirme ve analiz etmeye yardımcı olmak, veri yönetimini gerçekleştirmek, internet erişimini desteklemek, yeniliği simüle etmek, küreselleşmeyi teşvik etmek, sosyal ağda iş birliği ve organizasyonu sağlamaktır. Aynı zamanda, Berners-Lee tarafından öne atılan “semantik web” olarak adlandırılan web 3.0’ın temel amacı, insanlar tarafından değil makineler tarafından da web’in işlenmesine ve okunmasına yardımcı olmaktır (Patil ve Surwade, 2018, s. 812). Web 3.0 olarak da bilinen semantik web, makinelerin okuyabileceği içerikler sunarak insanların iş yükünü azaltmayı ve yapması gereken işleri makinelere devretmeyi amaçlamaktadır (Hassanzadeh ve Keyvanpour, 2011, s. 28). Web 3.0 genel olarak, semantik teknolojiler ve sosyal bilgi işlem ortamı olarak iki ana bölüme ayrılmaktadır. Semantik teknolojiler, web standartlarının uygulanmasını temsil ederken, sosyal bilgi işlem ortamı ise insan-makine işbirliği ve sosyal web topluluğunun yönetimine odaklanmaktadır (Heindl ve Suphakorntanakit, 2008, s. 2). Bu nedenle, Web 3.0’ın özellikleri arasında çeşitli veri kümelerinden gelen verilerin birbirine aktarılması, bağlanması ve analiz edilmesi yer almaktadır. Bu, yaratıcılığı ve yeniliği simüle ederek müşteri memnuniyetini artırmayı, küreselleşmeyi teşvik etmeyi ve sosyal ağda iş birliğini örgütlemeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, anlamsal ağın temel amacı, web’in sadece insanlar tarafından değil, aynı zamanda makineler tarafından da okunabilir hale getirilmesidir (Aghaei vd., 2012, s. 5).

Berners-Lee'nin “oku-yaz-yürüt” (read-write-execute) kavramını göz önünde bulundurarak, Web 3.0, Web 2.0 teknolojilerinin basitleştirildiği ve hatta kolaylaştırıldığı bir platform olmaktan ziyade, yüksek kaliteli içerik ve hizmetlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Zeldman, 2008'den aktaran Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 501). Bu durumda, Web bir veritabanı olarak düşünülmekte olup, yapay zeka teknolojilerinden yararlanmayı, semantik web'i ve 3D web'i içermektedir (Spalding, 2008'den aktaran Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 501-502). Web 3.0 ile birlikte, web sitesi kavramı ortadan kalkmakta ve verilerin paylaşımına sunulduğu, servislerin ise aynı web ve veri için farklı bir görünüm sunabildiği bir web ortaya çıkmaktadır (Vallery, 2008'den aktaran Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 502).

2.2.1.1.4 Web 4.0 (Mobile-machine and object web-mobil makine ve nesne ağı)

Web 4.0, akıllı etkileşimlerle birlikte okuma, yazma, yürütme ve eşzamansızlık ağlarını içeren bir tasarıma sahiptir. İnsan zihni ve makinelerin ortak bir paylaşımına girebildiği bir web ortamı olarak bilinmektedir (Aghaei vd., 2012, s. 2). Dolayısıyla Web 4.0, makinelerin web içeriğini daha akıllıca anlamasına, web sitelerini daha hızlı yüklemesine, komut verici arayüzlerin oluşumuna olanak tanıyacak ve ardından analiz ederek tepki vereceği ilk önce neyin yükleneceğine ve yürütüleceğine karar verecektir. Web 4.0, diğer adıyla webOS, insan beynine paralel olarak işletilecek ve çok akıllı etkileşimlerle oluşan küresel bir ağı ifade edecektir. Bu nedenle, Web 4.0 yapay zeka kullanarak son derece akıllı bir ağ olacaktır (Patil ve Surwade, 2018, s. 814).

2.2.1.1.5 Web 5.0 (The sensory-emotive web-duyusal-duygusal ağ)

Web 5.0, “yarı duygusal” bir ağ olarak ortaya çıkmaktadır. Artık web, bireylerin “duyusal” ve “duygusal” durumlarının farkında olacak ve ifadelerini tarayarak ve kategorize ederek, duygu durumlarını haritalandıracaktır. Bu konuda, San Francisco merkezli bir şirket olan Emotive, bir nöroteknoloji kulaklık geliştirerek beyinsel aktiviteleri algılamakta ve kan ve diğer göstergelerle bir araya geldiğinde kullanıcının fizyolojik ve nörolojik durumlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu kulaklık, örneğin bir oyundaki nesnelerin ifadesini kontrol etmek için veya çevrimiçi kanalların yazılımları ve gerçek nesnelerin doğrudan kontrolü için kullanılabilir (Kambil, 2008, s. 57-58).

Emotive şirketi, kullanıcıların gerçek zamanlı olarak “avatar” üzerinde yüz ifadelerinin değiştirilmesi ve duygusal tepkilerinin karşılığı olan içeriklerle etkileşime geçmesine olanak tanıyan bir cihaz geliştirmiştir (Patel, 2013, s. 416).

Ayrıca, Web 5.0 kullanıcıların daha zengin ve yeni duygusal deneyimler yaşayabileceği bir ortam olarak gelişmeye devam edecektir. Bu durum, çevrimiçi oyun ortamlarında zaten deneyimlediğimiz gibi ortaya çıkabilir. E-ticaret de özelleştirilmiş bir şekilde gerçek zamanlı bir çerçevede ilerleyebilir. Ancak, Web’in gelir kaynağı olan reklamlar, yeni taleplerle karşı karşıya kalacak ve bu durum da reklamcılık alanını zorlayacaktır. Sonuç olarak, diğer yenilikler gibi Web 5.0 da daha zengin bir alan haline gelirken aynı zamanda bireyler için daha yıkıcı ve manipülatif bir ortam haline gelebilir (Kambil, 2008, s. 58).

2.3 Sosyal Medya

1954 yılında sosyal antropolog John Arundel Barnes, bireylerin sosyal çevrelerinde kurdukları ilişkiler ve etkileşim ortamını tanımlamak için “sosyal ağ” terimini ilk kez kullanmıştır (Barnes, 1954, s. 43).

Web 2.0’ın kullanıcıların ürettiği içeriklerin ortaya çıkmaya başlamasıyla birlikte 2004 yılında yeni bir dönem başlamıştır (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 60). Bu döneme sosyal medya dönemi denmesi yanlış olmayacaktır. Sosyal medya, gelişen teknolojilerle birlikte internet üzerinden faaliyet gösteren ve içerik üretim ile paylaşım süreçlerini barındıran platformlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda sosyal medya, bir etkileşim ortamı olarak kabul edilmekte ve bireylerin sohbet etme, içerik üretme ve tüketme olanağına sahip olduğu, ayrıca hem üretici hem de tüketicinin kullanıcı olarak bu ortamda yer aldığı bir platformdur (Tuncer, 2013, s. 15).

2.3.1 Sosyal Medyanın Tarihçesi

Tom Truscott ve Jim Ellis adlı Duke Üniversitesi öğrencileri, tartışmaya açık Usenet’i 1979 yılında oluşturdu. Günümüzdeki sosyal medya dönemi ise Bruce ve Susan Abelson’un kurdukları Open Diary ile günlük çevrimiçi yazılar yazan yazarları bir araya getirmesiyle 1990’ların başlarında başladı. Bu dönemde ilk kez “weblog” terimi

kullanıldı ve kısa bir süre sonra bir blog yazarı tarafından “we blog” olarak kullanılmasıyla kısaltılarak “blog” olarak kullanılmaya başlandı (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 60). 1986 yılında Fransa’da mühendislik eğitimi gören Eric Thomas’ın e-posta listelerinin otomatik olarak yönetilmesini sağlayan bir yazılım geliştirmesiyle birlikte LISTSERV’in hikayesi başlamıştır. Daha öncesinde e-posta listeleri manuel olarak kontrol edilirken, Thomas’ın LISTSERV’i sayesinde zaman kaybı azalmış, e-posta liste sahiplerinin komutlara otomatik yanıtlar vermesi ve abone mesajlarının özelleştirilebilmesi gibi işlemler otomatik olarak gerçekleştirilebilmiştir (URL-1, 2022). Jarkko Oikarinen, Finlandiya’da Oulu Üniversitesi’nde görevli bir kişi olarak IRC (Internet Relay Chat)’i 1988 yılında kurmuştur. Oikarinen, IRC’nin oluşumunda Bitnet Relay Chat adlı uygulamanın ilham kaynağı olduğunu belirtmiştir (URL-2, 2022). IRC ilk dönemlerinde grup sohbetleri için tasarlanmış bir tartışma forumu şeklinde kullanılmıştır ve daha sonra veri aktarımı ve özel mesajlaşma gibi özellikleri de eklenmiştir (K ve Patil, 2013, s. 71). 1991 yılına gelindiğinde, IRC sonrasında web siteleri ve sohbet grupları da yaygın hale gelmeye başlamıştır. Ancak bu yılların başlarında, internet halka açık bir alan değildi. Fakat 1994 ve 1995 yıllarında, ABD’deki İnternet Servis Sağlayıcılarının hizmete girmesiyle birlikte milyonlarca insan interneti deneyimleme fırsatı bulmuştur. Bu dönemde, ilk kez çevrimiçi sosyal mecralar için “netiquette” adı verilen görgü kuralları devreye girmiştir (K ve Patil, 2013, s. 72). ABD’de Andrew Weinreich tarafından yaratılan SixDegrees, ilk sosyal medya uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Bu uygulama, bireylerin arkadaş listesi oluşturmaya ve 1998 yılında arkadaşlarının listesinde dolaşmasına imkan sağlamıştır (Boyd ve Ellison, 2007, s. 214).

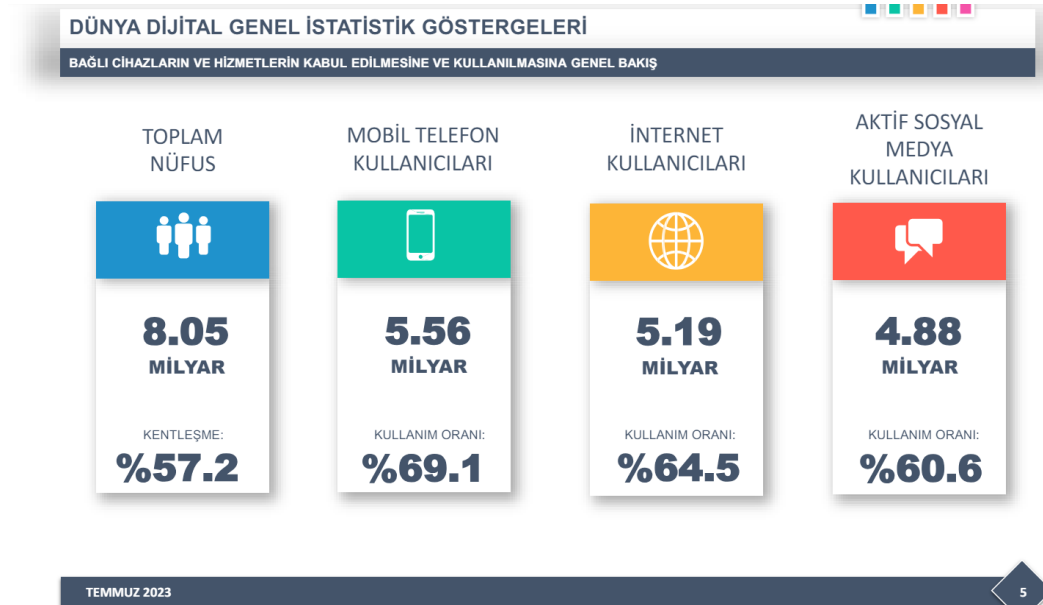
2000’li yıllarda ise sosyal medya mecralarında bloglar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bloglar vasıtasıyla ise sosyal medyanın popülerliği daha da arttı. Bu yıllar içerisinde LinkedIn ve Myspace gibi uygulamalar ortaya çıktı ve popüler bir hale geldi. Diğer taraftan ise Photobucket, Flickr gibi fotoğraf paylaşım siteleri de bu özellikleri sayesinde ün kazandılar. 2005 yılı ise YouTube gibi video paylaşım sitesinin ortaya çıkması ise tam anlamıyla iletişim kavramını farklılaştırdı. Çünkü insanlar artık istedikleri her yerden videolarını, dünyanın bir ucuna kadar ulaştırma imkanı sağladılar. Birçok insan bu sayede ünlenmiştir ve halen de ünlenmektedir. 2006 yılında ise Twitter ve Facebook, evrendeki herkesin kullanımına sunularak “açık” hale

gelmiştir. Bu web araçları vasıtasıyla birçok insan yıllar boyunca görmedikleri arkadaşlarını, dostlarını, sevdiklerini ve daha bir çok kişiyi kolayca bulabilmişlerdir (Esen, 2019, s. 90-91).

2.3.2 Sosyal Medya Platformları

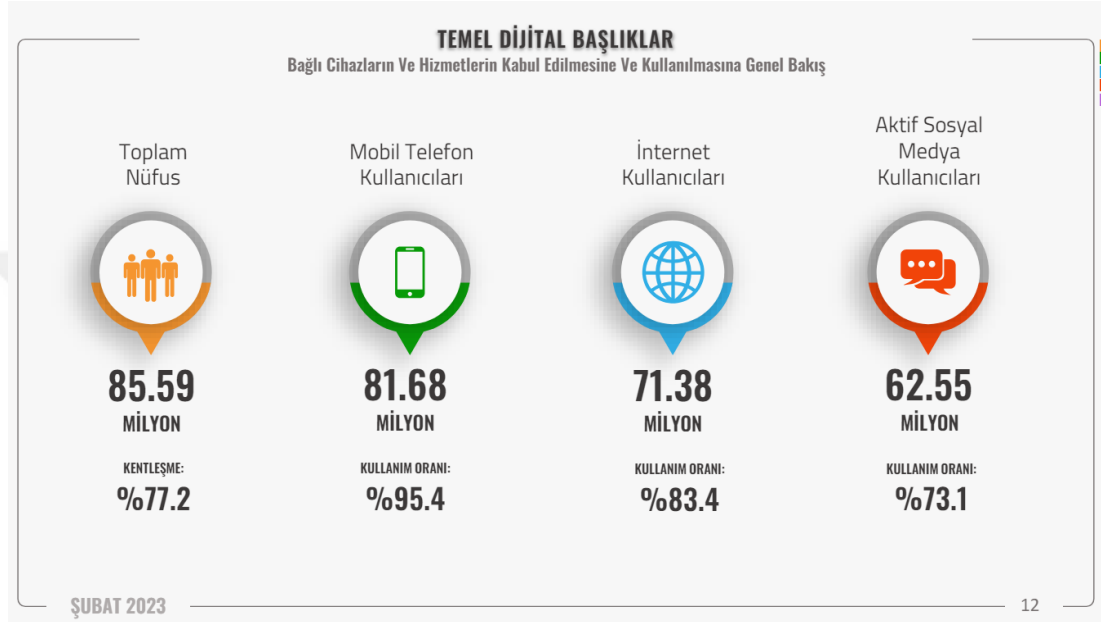
Sosyal medya platformları şu başlıklar ile ele alınabilir: Sosyal paylaşım ağları (Facebook, Instagram), Bloglar, Mikro bloglar (Twitter ve Tumblr), Kullanıcı türevli içerik ağları (Wikipedia ve Ekşi Sözlük), Fotoğraf ve video paylaşım siteleri (Pinterest ve YouTube, TikTok), Profesyonel ağları (Linkedin ve Kariyernet), Lokasyon bazlı paylaşım ağları (Swarm ve Foursquare) ve Sosyal yoruma bağlı ağlar (Tripadvisor ve Şikayetvar) olarak ele alınmaktadır (URL-3, 2023).

Türkiye’de ise Güvenli Web’in We Are Social ve Meltwater Temmuz 2023 raporundan çevirdiği bilgilere göre dünya genelinde 5 milyar 19 milyon internet kullanıcısı ve 4 milyar 88 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı mevcuttur. Bu rakamlar, dünya nüfusunun %64,5’inin internet kullanıcısı olduğunu, %60,6’sının ise sosyal medyayı aktif olarak kullandığını göstermektedir (Şekil 2.1).

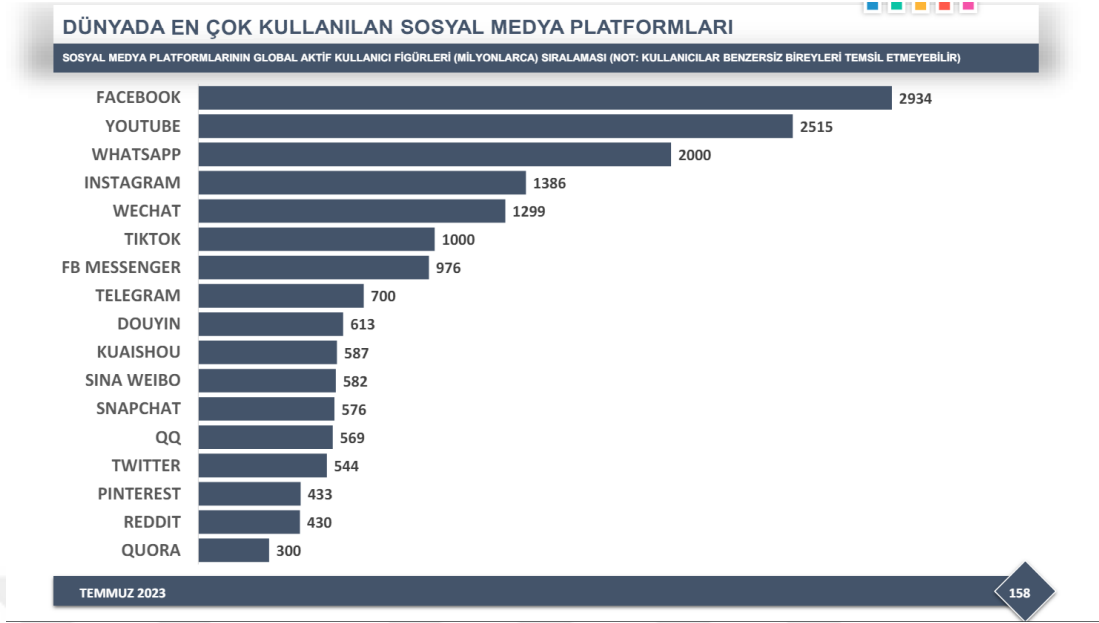
Şekil 2.1 Dünya’da internet, telefon ve sosyal medya uygulamaları kullanım oranı (Güvenli Web, 2023, s. 5)

Türkiye’de ise İnternet Araştırmaları Koordinatörlüğü’nün We Are Social Şubat 2023 Türkiye raporundan çevirdiği bilgilere göre Türkiye’de ise 71 milyon 38 bin internet kullanıcısı ve 62 milyon 55 bin aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bu rakamlar, Türkiye’nin genel nüfusunun %83,4’ünün internet kullanıcısı ve %73,1’inin ise aktif sosyal medya kullanıcısı olduğunu göstermektedir (Şekil 2.2).

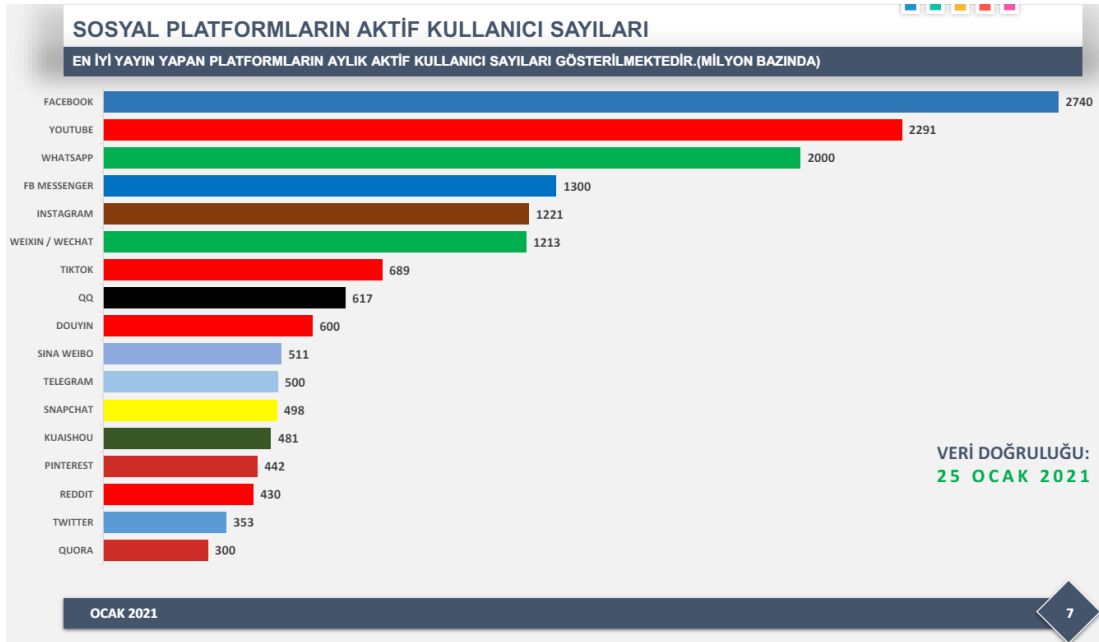
Şekil 2.2 Türkiye’de internet, telefon ve sosyal medya uygulamaları kullanım oranı (İnternet Araştırmaları Koordinatörlüğü, 2023, s. 12)

Güvenli Web’in çevirdiği We Are Social ve Meltwater 2023 Temmuz raporuna göre, dünya genelinde en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları sıralamasında ilk sırada 2 milyar 934 milyon kullanıcı sayısı ile Facebook, ikinci sırada 2 milyar 515 milyon kullanıcı sayısı ile YouTube, üçüncü sırada 2 milyar kullanıcı sayısı ile WhatsApp, dördüncü sırada 1 milyar 386 milyon kullanıcı sayısı ile Instagram ve beşinci sırada 1 milyar 299 milyon kullanıcı sayısı ile WeChat yer almaktadır. Ayrıca 1 milyarlık kullanıcı sayısı ile da TikTok altıncı ve 544 milyonluk kullanıcı sayısı ile Twitter da on dördüncü sırada yer aldığı görülmektedir (Şekil 2.3).

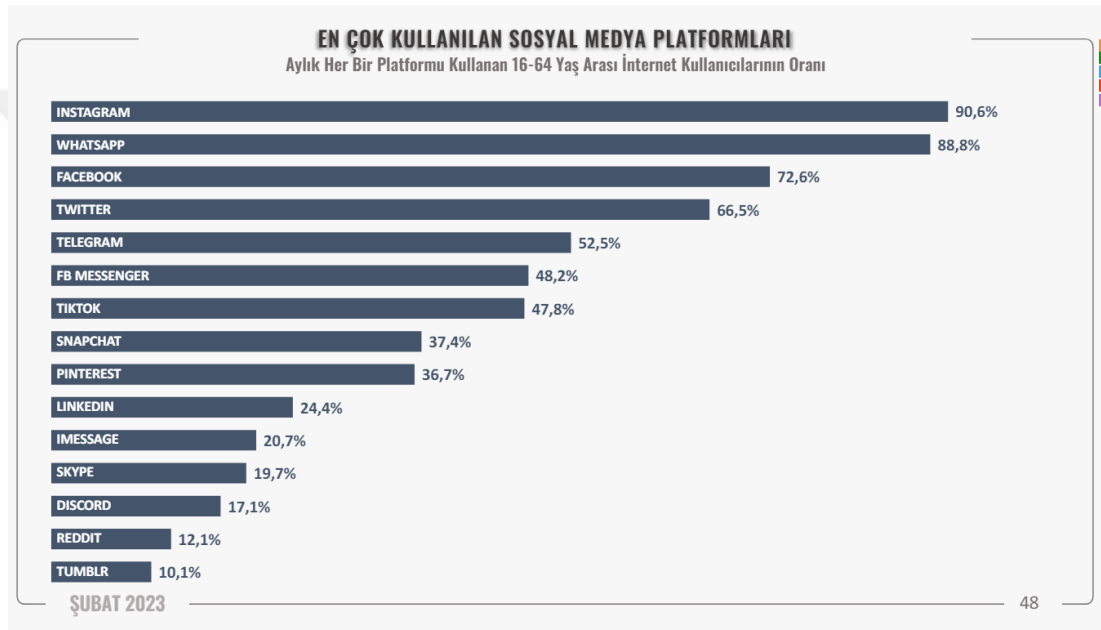
Şekil 2.3 Dünya’da en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları (Güvenli Web, 2023, s. 158)

İnternet Araştırma Koordinatörlüğü’nün We Are Social Şubat 2023 Türkiye raporundan çevirdiği bilgilere göre Youtube, bu sosyal medya uygulamalarından ayrı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak, Güvenli Web’in We Are Social ve Hootsuite 2021 Ocak raporundan çevirdiği bilgilere göre Youtube ilk sırada yer almıştır (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları (Güvenli Web, 2021, s. 7)

İnternet Araştırma Koordinatörlüğü'nün We Are Social Şubat 2023 raporundan çevirdiği bilgilere göre Türkiye'de aktif sosyal medya kullanıcılarının %90,6'sı, yani 56 milyon 670 bin 300 kullanıcı ile birinci sırada Instagram yer almaktadır. İkinci sırada %88,8'lik oranıyla 55 milyon 544 bin 400 kullanıcıyla WhatsApp, üçüncü sırada %72,6'lık oranıyla 45 milyon 411 bin 300 kullanıcıyla Facebook, dördüncü sırada %66,5'lik oranıyla 41 milyon 595 bin 750 kullanıcıyla Twitter ve beşinci sırada %52,5'lik oranıyla 32 milyon 838 bin 750 kullanıcıyla Telegram yer almaktadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları (İnternet Araştırmaları Koordinatörlüğü, 2023, s. 48)

2.3.2.1 Sosyal paylaşım ağları

İnsanların eğlenmeyi, vakit geçirmeyi ve birbiriyle karşılıklı iletişim kurmayı sağlayan platformlar olarak “sosyal paylaşım ağları” tanımlanabilir. Dolayısıyla bu başlık altında Facebook, Instagram ve Tiktok ele alınmıştır.

2.3.2.1.1 Facebook

Facebook sosyal paylaşım ağları kısmında değerlendirilmesine rağmen farklı alt başlıklar altında da değerlendirmeye tabi tutulabilir (Esen, 2018, s. 50). Çünkü

fotoğraf, video, soru-cevap gibi birçok özelliğe ve yüksek etkileşime sahip olduğu için birçok işlemi bünyesinde karşılayabilmektedir.

Facebook, Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg'in, Andrew McCollum ve Eduardo Saver'in desteğiyle 2004 yılında "The Facebook" adıyla kurulmuştur ve birçok Harvard öğrencisi tarafından kullanılmıştır. Daha sonra MIT, Boston Üniversitesi gibi diğer üniversitelerden de üyeler kabul eden site, zamanla daha da yaygınlaşmış ve kullanıcı sayısı artmıştır. 2004 Aralık ayında site toplam 1 milyon üyeye ulaşmıştır ve 2005 Ağustos ayından itibaren ismi "Facebook.com" olarak değiştirilmiştir. 2005 yılının sonuna kadar, İngiltere ve Kanada'daki üniversiteler de dahil olmak üzere birçok ülkeden 25.000'den fazla üniversite siteye katılmıştır. 2006 yılında, site kullanıcıların lise öğrencisi arkadaşlarını da davet etmesine olanak tanıdı ve e-posta adresi olan tüm kullanıcıları katılımcı olarak kabul etmeye başladı (Toprak vd., 2014, s. 37-38). Bu gelişmeler sonrasında Facebook, hayatımızın her anına şahitlik eden, video ve fotoğraf paylaşmayı sağlayan, sayfalar oluşturulabilen ve sayfa üyesi olunabilen bir sosyal medya uygulaması haline geldi. Yeni özellikleri ile birlikte story (hikaye) paylaşımına ve "Messenger" entegre uygulaması ile de yazılı, sesli ve görüntülü içerikleri arkadaş listemizle paylaşmaya izin vermeye başlamıştır. Bu sayede etkileşim özelliği artmıştır.

Mark Zuckerberg, Facebook'u sadece bir iş veya para kaynağı olarak değil, insanların dünya görüşünü değiştiren bir araç olarak görmektedir. Bu nedenle, Essembly start-up'ına verdiği destek ve farklı sosyal ağ denemeleri, bireylerin ideolojik yakınlıklarını tespit ederek insanlara yeni bir kimlik kazandırmanın mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu, Facebook'un en önemli başarılarından biri olarak kabul edilmektedir. Facebook, kullanıcılara dijital kimlik oluşturma konusunda aktif bir rol oynar ve bireylerin fotoğraf ve video paylaşımlarına olanak tanıdığı gibi, siyasi fikirlerini de paylaşabilecekleri bir platform sağlamaktadır. Bu nedenle, Facebook kullanıcılarına dijital kimlik kazandırır ve zaman zaman LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender) hakları veya terör saldırıları gibi konular hakkında kullanıcıları istediği tarafa yönlendirebilir (Ayan, 2016, s. 98).

2.3.2.1.2 Instagram

Instagram 2018'den 2021 yılının sonlarına kadar 2 milyarlık bir kullanıcı artışı sağlayarak büyük bir başarıya imza atmıştır. 16-34 yaş aralığındaki bireylerin favori sosyal ağ platformlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Instagram kullanıcıların fotoğraf, video, hikayeler paylaşabileceği ve yine buradan alışverişler yapabileceği bir sosyal ağ platformu olarak tanımlanabilir (Martin, 2022). Instagram, birbirinden farklı özellikleriyle diğer başlıklar altında da tanımlanabilmektedir. Bu anlamda Instagram “çok yönlü” sosyal paylaşım ağlarından biridir.

Instagram bünyesinde barındırdıkları özelliklerini “*özelliklerimiz kendinizi ifade etmenize ve sevdiğiniz insanlarla bağlantı kurmanıza yardımcı olur*” diyerek ifade eder. Bunun sebebini ise kullanıcıların fotoğraf, video, reels, hikayeler, mesajlaşma, alışveriş yapabilmesi gibi bir çok farklı özelliğiyle açıklamaktadır (URL-4, 2023).

2.3.2.2 Bloglar

Bloglar, kullanıcıların ilgi alanlarına bağlı olarak oluşturulan içerikleri kapsamaktadır. Bu nedenle, yemek, spor, motosiklet ve kişisel gibi birçok farklı ilgi alanında blog yazılarına rastlamak mümkündür.

2.3.2.3 Mikro Bloglar

İçerik ve bilgi olarak anlaşılır, net ve kısa cümleleri barındıran ağlara “mikro bloglar” olarak adlandırmak mümkündür. Bu başlık altında mikro blog sitelerinden Tumblr ve X (Twitter) ele alınacaktır.

2.3.2.3.1 Tumblr

Şubat 2007'de David Karp tarafından geliştirilen Tumblr, ABD merkezli bir sosyal medya platformudur ve temel olarak blog paylaşımlarına odaklanmaktadır. Tumblr, kurulduğu tarihten itibaren kısa bir süre içinde büyük bir popülerite kazanmış ve sadece iki hafta içinde 75.000 internet kullanıcısına ulaşmıştır. ABD'deki kullanıcı sayısı ise 14,4 milyon seviyelerine ulaşmıştır. Bu hızlı büyüme, Tumblr'ın özellikle

genç kullanıcı kitlesi tarafından tercih edilmesiyle bağlantılıdır ve bu da işletmeler için marka işbirliği fırsatlarını artırmıştır. Tumblr, diğer sosyal medya platformlarından farklı olarak, bu platformlarla sorunsuz bir şekilde entegre olabilme özelliğine sahiptir, bu da kullanıcılarına daha fazla esneklik sunar (URL-5, 2023).

2.3.2.3.2 X (Twitter)

Jack Dorsey, Evan Williams ve Biz Stone'un 2006 yılında bir araya gelerek kurduğu Twitter, dünya çapında önde gelen bir mikroblogging platformu olarak kabul edilmektedir. Twitter, kullanıcılarına düşüncelerini hızlı bir şekilde paylaşma olanağı sunan bir iletişim platformu olarak öne çıkmaktadır. Bu platform, iletişim hızı, etkileşim ve anında tepki verme yeteneği ile kullanıcıların içerik oluşturma, yorumlama ve hızlı bir şekilde karşılık verme yeteneği sağlar. Bu nedenle, Twitter kullanıcıları aracılığıyla kendi gündemini belirleyebilir (Kürkçü, 2017, s.317-318).

Ekim 2023 yılı Twitter 44 milyar dolara Elon Musk tarafından satın alınmıştır (URL-6). 24 Temmuz 2023 yılında ise Twitter'da büyük bir değişim yaşanmış ve Elon Musk tarafından Twitter ismi X olarak değiştirilmiş ve logosu da 'X' yapılmıştır. Ancak, X'in içeriği ve yapısı değiştirilmemiştir (URL-7, 2023).

2.3.2.4 Kullanıcı türevli içerik ağları

Kullanıcı türevli içerik ağları ise kullanıcıların hem üretici hem de tüketici konumunda bulunduğu içerikler olarak tanımlanmaktadır. Bu başlık altında Wikipedia ve Ekşi Sözlük ele alınmıştır.

2.3.2.4.1 Wikipedia

Wikipedia, internet kullanıcılarına içeriklerini üretme ve paylaşma imkanı veren bir içerik ağıdır (Karakaya, 2018, s.107). Bu içerik ağında kullanıcılar ürettikleri içeriklere müdahale edebilir ve içeriği tamamen değiştirebilmektedir (Dağtaş ve Yıldırım, 2015, s. 153). Wikipedia ise kendi tanımlamasında bağımsız,özgür, kar amacı gütmeyen ve ortaklaşa farklı birçok dilde hazırlanan bir internet ansiklopedisi olarak tanımlama yapmıştır (URL-8, 2023).

Wikipedia kelimesi, wiki ve pedia kelimelerinin bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. “wiki,” Hawaii dilindeki “wiki wiki” (hızlı veya bilgi amaçlı) kelimesinden türetilmiştir (Kaplan ve Haenlein, 2014, s. 618-619). Pedia kelimesi, kökenini Antik Yunan Medeniyeti’nden alan “paidea” kelimesinden almış ve bu terim, geniş bir kültürel eğitimi ifade etmiştir (Kaya, 2023).

2.3.2.4.2 Ekşi sözlük

Ekşi Sözlük, 15 Şubat 1999’da Sedat Kapanoğlu adlı bir bilgisayar programcısı tarafından oluşturulan bir web sitesidir. Bu platform, çeşitli konular ve kavramlar hakkında kayıtlı yazarların yorumlarını içerir ve katılımcı bir sözlük işlevi görür. Sedat Kapanoğlu, “ssg” takma adıyla tanınmıştır. Ekşi Sözlük, kişisel bir günlük gibi başlamış olmasına rağmen, kısa sürede büyük bir popülerite kazanmış ve Türkiye’nin en çok takip edilen siteleri arasına girmiştir. Aynı zamanda kendi alt kültürünü oluşturmuştur. Sözlük, kavram veya konsept sınırlaması olmadan herhangi bir konu, durum veya kişiyle ilgili bilgi, haber ve yorum içeren bir platformdur. Yazarlar, “entry” olarak adlandırılan girişlerle katkıda bulunur ve bu girişler metin içindeki bağlantılar ve “bakınız” şeklindeki linkler aracılığıyla farklı konulara yönlendirme yapar, bu da sonsuz çağrışımlara izin verir. Bu nedenle Ekşi Sözlük, sürekli olarak genişleyen bir kapsama sahiptir ve yaşayan bir organizma olarak kabul edilebilir, sürekli olarak gelişmekte olduğu söylenebilir (Gürel ve Yakın, 2013, s. 204).

2.3.2.5 Fotoğraf ve video içerik paylaşım ağları

Kullanıcıların fotoğraf veya videolar paylaşabildiği ağlar olarak nitelendirebilir. Dolayısıyla bu başlık altında fotoğraf paylaşım ağı olarak Pinterest, video paylaşım ağı olarak YouTube ele alınmıştır.

2.3.2.5.1 Pinterest

Pinterest, “Pin” ve “Interest” terimlerinin bir araya gelmesiyle doğan bir sosyal medya platformudur. Ben Silbermann, Evan Sharp ve Paul Sciarra tarafından 2009 yılında kurulmuştur. Pinterest, “board” (pano) metaforuna dayanır ve görsel içeriklerin depolanması, sınıflandırılması ve paylaşılmasını kolaylaştıran bir uygulama olarak

faaliyet gösterir (Alacacı, 2019, s. 23-24). Pinterest, görsel keşif için kullanılan bir platformdur. Kullanıcılar, milyarlarca görsel içerik arasından ilham verici görselleri arayabilir, seçebilir ve bunları kendi panolarında düzenleyebilmektedirler. Pinterest, kullanıcılara ana sayfa akışı aracılığıyla önerilen Pinleri sunar, böylece kullanıcılar ilgilendikleri içeriği kolayca bulabilmektedir. Ayrıca anahtar kelimeler kullanarak arama yapabilmekte ve böylece farklı fikirleri keşfedebilmeye olanak tanımaktadır. Pinterest, Pinler adı verilen görsel yer işaretlerini kullanmaktadır. Pinler, web sitelerine yönlendiren bağlantılar içerir ve kullanıcıların içerikleri kaydetmelerine, paylaşmalarına ve hatta alışveriş yapmalarına olanak tanır. Kullanıcılar aynı zamanda kendi Pinlerini oluşturabilir, düzenleyebilir ve diğer kullanıcılarla paylaşabilirler. Pinterest, kullanıcıların içeriklerini düzenlemelerine ve grup panolarında işbirliği yapmalarına izin verir. Kullanıcılar, kendi profillerinde kaydedilen Pinleri ve panoları bulabilirler. Ayrıca, takipçilerini ve takip ettikleri panoları ve kullanıcıları görüntüleyebilirler. Pinterest, gizlilik seçenekleri sunar, böylece kullanıcılar panolarını gizli tutabilirler, yalnızca belirli kişilerin erişimine izin verebilirler. Bu platform, görsel içerikleri düzenlemek, keşfetmek ve paylaşmak için kullanıcılar arasında oldukça popüler bir sosyal medya aracıdır (URL-9, 2023).

2.3.2.5.2 YouTube

YouTube, 2005 yılında Jawed Karim, Steve Chen ve Chad Hurley tarafından ABD’de kurulan bir sosyal ağ platformudur. PayPal’ın 3 eski çalışanı tarafından geliştirilen YouTube, kısa sürede büyük ilgi görmüş ve yaklaşık 1,5 yıl sonra, 2006 yılında, Google tarafından 1,65 milyar dolara satın alınmıştır. Platform, kullanıcılarına videolar yükleme ve diğer kullanıcıların videolarını izleme imkanı sunmaktadır. Video yükleme sürecinde çeşitli genel kategoriler mevcut olup, içerik konusunda geniş bir özgürlük tanınmaktadır. Ancak, yasalarla uyumsuz içerikler platformdan kaldırılmakta ve bazı videoları izlemek için kullanıcıların 18 yaşından büyük olduğunu doğrulamaları gerekmektedir (Ayan, 2016, s.379). Bu platform, video paylaşımı için çeşitli önemli araçlar sunar ve kullanıcıların videolarını özelleştirmelerine olanak tanır. Videolar ücretsiz olarak paylaşılabilirken, işletmeler için de etkili bir reklam mecrasıdır. Ücretli reklamlar, ilgi alanlarına göre hedeflenerek geniş kitlelere ulaşır. Reklamsız deneyim isteyenler için 2019’da Türkiye’de sunulan YouTube Premium

hizmeti bulunmaktadır. Ayrıca, canlı yayın yapma imkanı sunan platformda, mobil kullanıcılar aktif kullanıcıların yarısından fazlasını oluşturur. Kullanıcılar kendi kanallarını oluşturup videolarını paylaşabilirler. “Youtuber” kavramı bu bağlamda ortaya çıkmıştır. YouTube’ye yüklenen ilk video ise, YouTube’un kurucularından Jawed Karim tarafından 2005 yılının Nisan ayında San Diego hayvanat bahçesinde çekilmiş ve bu tarihte yüklenmiştir (Esen, 2019, s. 118).

2.3.2.5.3 TikTok

Sosyal medya platformları arasında farklılık gösteren bir uygulama olan TikTok, kullanıcıların 60 saniyelik videolarını izlemelerine olanak tanırken, aynı zamanda bu videoları kendi hesapları üzerinden yayınlamalarına imkan veren bir platform olarak hizmet vermektedir. TikTok, dünya genelinde 155 ülkede faaliyet göstererek 1 milyarın üzerinde kullanıcıya sahiptir. TikTok, Çinli ByteDance Technology tarafından 2017 yılında satın alınan Musical.ly platformunun evrimleşmiş bir versiyonu olarak ortaya çıkmıştır. Uygulama, kullanıcılara ciddi, eğlenceli veya bazen aptalca içerikler sunmaktadır, bu sayede milyonlarca kısa videonun keyfini çıkarabilir ve aynı zamanda kendi videolarını oluşturarak müzik kliplerine veya filmlere dudak uydurabilirler. TikTok’ta diğer sosyal medya platformlarında olduğu gibi beğeniler ve yorumlar yoluyla diğer kullanıcılarla etkileşime geçmek mümkündür. Özellikle günümüz çocuklarının kısa dikkat süreleri göz önünde bulundurulduğunda, TikTok’un 60 saniyelik videoları, bu hızlı tempolu dijital çağın gereksinimlerini karşılamaktadır (URL-10, 2023). Diğer taraftan TikTok, kısa süreli video içeriklerini paylaşma olanağı sunarken, 15 saniyelik video kliplerini bir araya getirerek 60 saniyelik hikayeler oluşturmanın yanı sıra platform dışından kaydedilen daha uzun videoların paylaşılmasını da kolaylaştırarak kullanıcılarına geniş bir içerik yelpazesi sunmaktadır (Uğurhan ve Yaşar, 2021, s.247).

2.3.2.6 Profesyonel iş ağıları

Meslek profesyonelleri için oluşturulmuş “profesyonel iş ağıları” günümüzde işveren ile işçiyi buluşturan önemli bir ağ modelidir. Bu başlığın altında LinkedIn ve Kariyer.net ele alınmıştır.

2.3.2.6.1 LinkedIn

İnternet üzerinden sunulan iş ağı uygulamaları, küreselleşen ekonominin ve iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap vererek, son yıllarda hızla yaygınlaşmaktadır. LinkedIn, profesyonellerin iş arama, iş bulma, işverenlerle bağlantı kurma, kariyer gelişimlerini destekleme ve iş ağlarını genişletmeleri için önemli bir araç haline gelmiştir (Acar vd., 2014, s.23).

LinkedIn, profesyonel bağlantılar kurma ve iş dünyasında etkileşimde bulunma amacıyla bir dizi önemli özelliğe sahiptir. Bu özellikler arasında, kullanıcıların kendi profillerini oluşturabilme, kişisel ve profesyonel bağlantılar kurabilme (okul arkadaşları, iş arkadaşları vb.), gruplar oluşturabilme ve bu gruplara üyelik, içerik paylaşma (günlük yazılar vb.), resim, müzik ve video paylaşabilme, mesajlaşma, etkinlik oluşturma ve katılma, ekip çalışmalarına katılma, iş fırsatlarına erişim, iş bulma, şirket sayfaları oluşturma, şirketleri takip etme, müşteri ve arkadaşları e-posta yoluyla ağı davet etme, şirketin sunduğu ürün ve hizmetleri sergileme, reklam yayınlama gibi özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler, LinkedIn'in kullanıcılarına kapsamlı bir profesyonel ağ oluşturma ve iş dünyasındaki etkileşimlerini artırma imkanı sunar (Kuduğ, 2011, s. 26).

2.3.2.6.2 Kariyernet

Türkiye’de iş ağı uygulamaları arasında hizmet veren en büyük platformlardan biri olan Kariyer.net, işverenler ve iş arayanlar için önemli bir buluşma noktasıdır. Kariyer.net, 1990 yılından beri hizmet vermektedir. Bu süre zarfında, milyonlarca işveren ve iş arayanı bir araya getirmiştir. Platform, iş arayanlara kariyer gelişimleri için gerekli bilgi ve kaynakları sunarken, işverenlere de ihtiyaç duydukları elemanları bulmaları için geniş bir havuz sağlamaktadır (Ertürk, 2022, s.15).

2.3.2.7 Lokasyon bazlı paylaşım ağları

Kullanıcıların bulunduğu konumu paylaşarak, farklı kullanıcılarla etkileşime geçmesini sağlayan ağlara “lokasyon bazlı paylaşım ağları” denilmektedir. Bu nedenle, başlığın altında Swarm ve Foursquare ele alınmıştır.

2.3.2.7.1 Swarm

Swarm, kullanıcıların bulundukları konumdaki işletmeleri keşfetmelerine, arkadaşlarıyla paylaşımlarına ve puan vermelerine olanak tanıyan bir konum tabanlı sosyal ağ uygulamasıdır (Erdoğan vd., 2017, s.381).

2.3.2.7.2 Foursquare

2009 yılında ABD’de Dennis Crowley ve Naveen Selvadurai tarafından geliştirilen Foursquare, bu platformlardan biridir. Söz konusu platform, kullanıcıların bulundukları konumdaki işletmeleri keşfetmelerine, arkadaşlarıyla paylaşımlarına ve puan vermelerine olanak tanımaktadır. Foursquare, kullanıcıların işletmeler hakkında bilgi edinmelerine, yeni işletmeler keşfetmelerine ve arkadaşlarıyla etkileşim kurmalarına yardımcı olmaktadır (Foursquare, 2017’den aktaran Ekincek ve Önçel, 2017, s.405). Foursquare, konum tabanlı bir sosyal ağ uygulamasıdır. Bu nedenle, kullanıcıların bulundukları konumdaki işletmeleri keşfetmelerini kolaylaştırmaktadır. Foursquare’in konum tabanlı özelliği, kullanıcıların ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına uygun işletmeleri bulmalarına yardımcı olmaktadır (Ekincek ve Önçel, 2017, s.405).

2.3.2.8 Sosyal yoruma bağlı ağlar

Kullanıcıların isteklerini, önerilerini, şikayetlerini ve tecrübelerini paylaşarak oluşturulan içerikler “sosyal yoruma bağlı ağlar” olarak tanımlanmaktadır. Burada kullanıcılar diğer kullanıcılara bir nevi yol göstererek hizmetin kalitesini yorumlamaktadır. Bu nedenle, bu başlık altında Şikayetvar ve Tripadvisor ele alınacaktır.

2.3.2.8.1 Şikayetvar

Şikayetvar, marka ve müşteri arasında etkileşimi kolaylaştıran bir çözüm platformu olarak öne çıkmaktadır. Milyonlarca ziyaretçiye müşteri deneyimleri ve marka çözümleri sunarak, alışveriş kararlarını destekleyici bir rol üstlenir. Müşteriler, markaya yorum yaparak şikayetlerini iletebilirler, bu da markaların bu şikayetleri memnuniyete dönüştürerek müşteri kitlesini artırma fırsatı yaratır. Aynı zamanda,

ziyaretçiler platform üzerinden düşündükleri markalar hakkında bilgi edinebilirler. Şikayetvar, müşteri memnuniyeti ve marka sadakati açısından önemli bir aracı rol oynar (URL-11, 2023).

2.3.2.8.2 Tripadvisor

TripAdvisor (TA), turizm sektöründeki en tanınmış ve yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarından biridir. TA, ziyaretçilerin tatil deneyimlerini paylaştığı bağımsız bir değerlendirme platformu olarak faaliyet gösterir (Özgen ve Kozak, 2015, s. 230). Farklı bir tanımlamada ise TripAdvisor, genellikle kullanıcılar tarafından otomatik olarak türetilen bir internet sitesidir. Turistik destinasyonlar, oteller, çekicilik merkezleri veya turizmle ilgili herhangi bir ‘obje’ veya hizmet konusunda kullanıcılar, değerlendirmeler, yorumlar ve puanlamalar ile bilgi paylaşımlarında bulunmaktadır. Ayrıca, önceki seyahat tecrübelerini fotoğraflar, videolar veya seyahat haritaları gibi çeşitli çoklu ortam unsurlarıyla desteklemek mümkündür. Kullanıcılar aynı zamanda tartışma forumlarına katılarak, belirli konularda malzeme gönderme ve konuları tartışma olanağına sahip olan çeşitli web tabanlı uygulamalara dahil olabilirler. Forum yazarları, temel bilgileri içeren bir profil oluşturma hakkına sahiptirler; bu, takma adlar, ikametgah gibi bilgileri içermektedir ve kayıt olma şartı gerekmektedir (Miguens vd., 2008, s. 2).

2.4 Yeni Medya (New Media)

Gazete, radyo ve televizyon denildiğinde akla medya gelmektedir. Ancak bu ortamlar geleneksel medya olarak adlandırılmaktadır. Gelişen dünyadaki yeni teknolojiler ve bunlardan en önemlisi internet ile birlikte “medya kavramı” da değişmiştir (Yengin, 2013, s.26). Dolayısıyla 21. yüzyıl, bilgisayar ve internetin öncülüğünde iletişim kanallarında köklü bir dönüşüme yol açmıştır. Geleneksel medyanın tüm unsurlarını bünyesinde barındıran yeni medya, bilgi ve iletişimin iç içe geçtiği bir ortam yaratarak karşılıklı etkileşimle birlikte yeni iletişim kanallarını hayata geçirmiştir. Yeni medya araçları, teknolojik bir devrim olarak nitelendirilebilecek gelişmelere öncülük etmiş, bilgilerin özgürce paylaşılabilirdiği, katılımcı demokrasinin güçlendiği ve toplumsal değişim süreçlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Yeni medya, iletişimde köklü bir

dönüşüme yol açarak, geleneksel haberleşmeyi dönüştürmüş ve yeni bir çağın habercisi olmuştur. Bu medya biçimi, geleneksel medyadan farklı olarak merkezi olmayan ve sınırsız etkileşimli bir ağ tabanlı yapıya sahiptir. Bu yapı, bilgilerin serbestçe dolaştığı, kullanıcıların etkileşimde bulunduğu ve bilgiye erişimde daha demokratik bir ortamın oluşmasını sağlamıştır (Aykurt, 2022, s.15-16).

Dijital kodlama sistemine dayanması sebebiyle, Yeni medya, geleneksel medya kanallarından (radyo, gazete, televizyon, sinema) farklı bir özellik sergilemektedir. Bu özelliğiyle birlikte, iletişim sürecinin aktörleri arasında hızlı, yoğun, eşzamanlı ve çok katmanlı etkileşimi mümkün kılan bir karaktere sahiptir. Dolayısıyla Yeni Medya, önceki iletişim formlarından belirgin bir biçimde ayrılarak, özellikle çoklu ortam biçimselliği ile tanımlamak mümkündür (Binark, 2007, s. 110).

2.4.1 Yeni Medya Özellikleri

Yeni medya özellikleri arasında “etkileşimsellik, dijitallik, kullanıcı türevli içerik, multimedya, hipermetinsellik, sanallık ve yayılım” sayılabilmektedir (Binark ve Löker, 2011, s. 9).

Lev Manovich ise yeni medyanın özelliklerini “sayısal temsil (numerical representation), modülerlik (modularity), otomasyon (automation), değişkenlik (variability) ve kod çevrimi (transcoding)” olarak sıralamıştır (Manovich, 2001, s. 27-48).

Yeni medya özellikleriyle ilgili başka bir tanımlama şöyle sıralanabilir: “sayısallık (dijitallik), etkileşimsellik (interactiveness), hipermetinsellik (hypertextual), sanallık (virtual), etkileşimsellik (interactiveness), ağ bağlantılı (networked) ve simulated (benzetim)” (Lister vd., 2003, s. 13).

Yeni medya özellikleri çerçevesinde bir başka tanımlama ise bütünleşme ya da “yöndeşme, interaktiflik, dijital kod ve hipermetinsellik” olarak sıralanabilir (van Dijk, 2016, s. 14-21).

Yeni medyanın özellikleri arasında başka bir görüş ise “etkileşim (interaction), kitlesizleştirme (demassification) ve eşzamansızlık (asynchronous)” olarak ifade edilebilir (Rogers, 1986, s. 7).

Yukarıda belirtildiği gibi, yeni medya, birçok bilim insanı tarafından farklı özelliklerle incelenmiş ve bu özellikler çeşitli perspektiflerden değerlendirilmiştir. Aykurt’un (2022) “Geleneksel Medyaya Karşı Alternatif Medya Platformu Olarak Youtube: Youtube Haber Kanalları Üzerine Bir İnceleme” adlı tez çalışması ise günümüz özellikleri bağlamında yeni medya kanallarının 8 özelliğini ele almıştır.

Bu çalışmada ise günümüzde Yeni Medya’nın işlevselliğini koruyan 14 özelliği de açıklamak mümkündür.

2.4.1.1 Sayısallaşma (Dijitallik)

Dijitalleşme, sayısallaşma veya dijital kod, yeni bilgisayar teknolojisiyle birlikte iletişim sürecinin 1’ler ve 0’lar üzerinden dönüştürülmesiyle gerçekleşen bir iletişim ve enformasyon süreci olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre, 1’ler ve 0’lar “bit” olarak adlandırılır ve bu sayı dizilerine “dizin” denir (van Dijk, 2016, s. 16-17). Bu nedenle, yeni medya nesneleri dijital temsillerden oluşur ve matematiksel olarak tanımlanır. Yeni medya ortamlarındaki nesnelerin algoritmaları değiştirilebilir ve bir fotoğrafta, örneğin, gürültü ögesi kaldırılabilir, farklı düzenlemeler yapılarak canlılığı artırılabilir ve hatta boyutları bile değiştirilebilir. Bu, ortamın programlanabilir hale geldiğini göstermektedir (Manovich, 2001, s. 27).

2.4.1.2 Hipermetinsellik (Hyper-textual)

Hipermetinsellik kavramı, “hiper” kelimesi Yunanca’da “ötede” veya “dışarıda” anlamına gelerek türetilmiştir. Hipermetin ise sıradan metinlerin ötesinde yer alan ve diğer metinlere bağlantı sağlayan ağ anlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle hipermetinsellik, yeni medya özellikleri bağlamında, yazı, ses, video gibi farklı veriler arasında bağlantılar kurabilen verileri ifade eder (Lister vd., 2003, s. 13). Kullanıcılar böylece sürekli olarak ağ üzerinde gezinti yapabilirler. Ancak bu gezinti içerisinde kullanıcının hedefine ulaşabilmesi için birçok veri arasında kaybolmaması

gerekmektedir. Metinlerin birbirine bağlanmasıyla birlikte kullanıcı, yüksek miktarda enformasyonla karşılaşır ve kaliteli bilgiye ulaşmak için seçici olmalıdır (Binark ve Löker, 2011, s. 11).

2.4.1.3 Çoklu ortam (Multimedya)

Multimedya, sayısal veriler, görüntüler, metinler ve sesler gibi birçok verinin bir arada bulunmasıdır. Böylece yeni medya ortamındaki sayısal özellikleri kullanıcılar tarafından içerik üretimini desteklemektedir. Kullanıcılar ve tüketiciler bu özellikleri kullanarak içerik üretme imkanına sahip hale gelmişlerdir (Binark ve Löker, 2011, s. 10).

2.4.1.4 Etkileşim (Interactivity)

Kullanıcının yeni medya ortamındaki metne yorum yapabilmesi, değişiklik yapabilmesi veya farklı bir metin paylaşabilmesi gibi içeriğe müdahale edebilme özelliklerini etkileşim olarak tanımlayabiliriz. Bunun yanı sıra, yeni medya ortamlarında küfürlü veya hakaret içerikli dil kullanmak, katılım kültürünü etkileyerek kullanıcıların birbirleriyle etkileşim kurmasını engelleyebilir (Binark ve Löker, 2011, s. 10).

2.4.1.5 Kitlesizleştirme (Demassification)

Yeni medya ortamları, kalabalık kullanıcı toplulukları içinden bireylere kişisel iletiler gönderilebilmesine ve alınabilmesine olanak tanır. Bu sayede, yeni medya ortamlarında bireyler artık kitle içindeki diğer bireylere özel mesajlar gönderebilirler. Örneğin, kurumsal mağazalar veya bankalar, kitleler arasından sadece bizim adımıza ödenmemiş fatura bildirimlerini e-posta yoluyla gönderebilirler. Böylece, yeni medya ortamlarındaki kişiselleştirme özelliği sayesinde kullanıcılar istedikleri mesajlara erişebilirler ve sadece kendi ilgi ve ihtiyaçlarına uygun mesajları alabilirler (İspir, 2013, s. 19). Bu durum, yeni medyanın kitlesizleştirilmiş ve bireyselleştirilmiş doğasıyla gerçekleşmektedir (Rogers, 1986, s. 7).

2.4.1.6 Eşzamansızlık (Asynchronous)

Yeni medya ortamlarındaki eşzamanlılıksızlık özelliği sayesinde bireyler, bir haberi bugün, yarın veya istedikleri herhangi bir gün okuyabilmektedirler (Rogers, 1986, s. 7). Bu durum, kişilere bilgiyi hem gönderme hem de alma özgürlüğü sağlamaktadır. Yeni medya ortamı sayesinde bilgiye ulaşım, alma ve gönderme işlemleri oldukça özgür bir alan haline gelmiş, kullanıcılar sunulan bilgiyi günü gününe takip etmek zorunda kalmadan, uygun oldukları ya da istedikleri zamanda elde edebilmektedirler. Bu sayede vakit açısından da özgürlükleri artmaktadır (İspir, 2013, s. 19).

2.4.1.7 Otomasyon (Automation)

Yeni medyanın sayısal ve modülerlik özelliği, medya oluşturma sürecinde manipülasyon ve erişim halindeki birçok işlemi otomatikleştirerek yapılmasına olanak tanımaktadır. Bilgisayar teknolojileri ve belirli şablonlar kullanılarak, yeni medya ortamındaki nesneler sıfırdan değişime veya oluşuma uğratılabilmektedir. Örnek olarak, 3B grafikler, grafik düzenleme ve görüntü düzenleme uygulamaları gösterilebilir. Görüntü düzenleme uygulamaları aracılığıyla, yüklenen fotoğraflar otomatik olarak düzeltilir, fotoğrafın kalitesi artırılır, canlılık ve istenmeyen simgeler ortadan kaldırılır. Bu işlemler, otomasyonun (yani otomatikleştirme) kullanımına örnek teşkil etmektedir (Manovich, 2001, s. 32).

2.4.1.8 Değişkenlik (Variability)

Yeni medya ortamındaki objelerin sayısal olarak temsil edilmesi ve modüler olabilmesi nedeniyle farklı sürümlerde var olması, değişkenlik özelliği olarak tanımlanmaktadır. Yeni medya, mantıksal açıdan bakıldığında, bilgisayar ağlarının üretim ve dağıtım süreçlerinde kullanılmasıyla birlikte “talep üzerine üretim” ve “tam vaktinde teslim” ilkelerini desteklemektedir. Dolayısıyla, bu ilkeler bilgisayar teknolojisinin gelişmesinin bir sonucudur. Değişkenlik özelliği, medya veri tabanları, aynı tür verilerden oluşturulan farklı arayüzler, kullanıcı bilgilerinin otomatik olarak özelleştirilmesi, menü tabanlı etkileşim, hipermedya ve periyodik olarak güncellenen web siteleri gibi örneklerle açıklanabilir (Manovich, 2001, s. 36-38).

2.4.1.9 Kod çevrimi (Transcoding)

Kod çevrimi, modülerlik ve sayısallığın bir eklentisi olarak kabul edilir. Yeni medya ortamında bir şeyi kodlamak, onu farklı bir biçimde temsil etmek anlamına gelir. Bu nedenle, bilgisayarda bulunan bir dosyayı farklı bir biçime dönüştürmek kod çevrimi olarak adlandırılır. Bu süreçler temel alındığında, medyanın işlevi ve anlamının farklı medyalara aktarılması, bilgisayar teknolojilerindeki iş yapma şekli ve mantık öğeleri ile birleştirilerek yeni bir kültür ortaya çıkarmaktadır. Böylece, medya farklı ortamlara taşınarak, taşındığı ortamdaki iş yapma biçimini değiştirir ve yeni bir anlam kazanır (Manovich, 2001, s. 45-48).

2.4.1.10 Modülerlik (Modularity)

Yeni medya ortamlarındaki nesneler modüler bir yapıda bulunurlar. Medya bileşenleri, yazılar, karakterler, pikseller gibi öğeler ortamda bulunur ve bu öğeler, kimliklerini koruyarak tek bir biçimde büyük ölçekli modüller olarak birleştirilirler. Dolayısıyla nesne yapısını korur ve sadece daha büyük nesneler olarak birleştirme işlemi gerçekleştirilir. Örneğin, Microsoft Office programlarındaki nesne kavramıyla birlikte, Word belgesine eklenen bir nesnenin orijinalliğini koruması ve daha sonra da Word ile düzenlenebilmesi gösterilebilir. Word'e eklenen herhangi bir nesne orijinalliğini korur ve daha büyük bir modül olarak ortaya çıkar (Manovich, 2001, s. 27).

2.4.1.11 Yayılım

Bir metnin hipermetinsellik özelliği sayesinde hızla yayılabilmesi ve farklı zamanlarda ve ortamlarda yeniden erişilebilmesi yayılım olarak adlandırılmaktadır. Bu durum, özellikle sosyal medya ağlarında paylaşılan metinlerin linkler aracılığıyla, kopyala-yapıştır işlemiyle hızlıca siber ortamda yayılmasıyla örneklendirilebilir (Binark ve Löker, 2011, s. 12).

2.4.1.12 Sanallık

Sanallık kavramı, iletişimin niteliğini belirlemektedir. “*Sanallık, kullanıcıya orada bulunma hissini sağlar*” (Binark ve Löker, 2011, s. 12). Örneğin, Udeemy’den satın alınan online bir video dersi izlerken, sınıf ortamında bulunuyormuşuz gibi bir hissiyatın oluşması, sanallık kavramı ile doğrudan ilişkilidir.

2.4.1.13 Ağ bağlantılılık (Networked)

Sosyal medya ağları, çevrimiçi siteler, World Wide Web ve internet birbirleriyle bağlantılı şekilde iç içe geçmiş, karmaşık ağlardan oluşması ağ bağlantılılık olarak tanımlanmaktadır. Tüm bunlar sonsuz bir şekilde bağlantılıdır. İnternet, geçmişte telefon hatlarına ve kablolar gibi sabit bağlantıların kullanıldığı bir ağ olarak görünürken, günümüzde gelişen teknolojiler sayesinde kablosuz olarak, dizüstü bilgisayarlar, cep telefonları ve GPS cihazları aracılığıyla da internete erişim mümkündür (Lister vd., 2003, s. 31).

2.4.1.14 Yöndeşme

Yöndeşme kavramı, kitle iletişim araçlarının birleşmesiyle açıklanmaktadır. Telefon, radyo, televizyon ve bilgisayar gibi araçların birleşmesiyle yöndeşme oluşmuştur. Örneğin, telekomünikasyon yeni iletişim teknolojileri geliştikçe dijitalleşmiştir. Bu dijitalleşme ile telefon santralleri yerini bilgisayar merkezlerine bırakmıştır. 20. yüzyılın içinde IDSN, ilk dijital telefon hizmet sağlayıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra DSL alternatifi olarak kullanılmıştır. 2000’lerin başlarında 3G teknolojisi ile yeni nesil telefonlar ortaya çıkmış ve 4G teknolojisinin temelini oluşturmuştur. İnternet, telekomünikasyon ile entegre edildiğinde, yani kabloludan kablosuza bağlantıların birleşmesiyle, internet üzerinden sesli konuşma (voice over IP) geliştirilmiştir. Bu yöndeşmeler bir diğerlerini de ortaya çıkarmıştır. Örneğin, televizyon kanalları izlenirken internetle birlikte web TV izlenmesi, gazete yerine görüntü ve işitsel öğeler içeren çevrimiçi gazetelerin okunması ile kitle iletişim araçları birbirini tamamlamıştır (van Dijk, 2016, s. 62-65).

3. ZORBALIK VE ŞİDDET

Zorbalık ve şiddet, birbirine sıkı sıkıya bağlı iki kavramdır; bu bölümde, bu bağlantıyı anlamaya çalışacağız.

3.1 Zorbalığa Tarihsel Bir Bakış

Zorbalık, toplum hayatının değişmez bir unsuru olarak tarihsel bir olgudur. Burk'un 1897 yılında gençler arasındaki zorbalığı ele alan ilk önemli dergi makalesine rağmen, konu uzun bir süre göz ardı edilmiş ve ihmal edilmiştir. Ayrıca, İngiltere'de, The Times gazetesi, 6 Ağustos 1862'de, asker Flood'un ölümü sonrasında zorbalık terimini ilk kez kullanarak, bu konuda bir olayı duyuran ilk gazete olma özelliğine sahiptir. 1970'lerin sonlarından itibaren, zorbalık üzerine yapılan araştırmalar çeşitli perspektiflerle zenginleştirilmiş ve farklı sosyal bağlamlarda detaylı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle İskandinavya ülkelerinde, 1970'lerde zorbalık sorunu, akademik bir ilgi alanı haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı, temel insan hakları ve yaşamın haysiyeti konusundaki farkındalığımızı derinden etkileyen bir dönem olmuştur. Bu savaşın ardından, sadece insan hakları konusunda değil, aynı zamanda feminizm ve ayrımcılığa karşı mücadele gibi diğer alanlarda da bilinç seviyemiz önemli ölçüde artmıştır (Hyojin, 2007).

Zorbalık üzerine yapılan ilk akademik araştırmaların temelleri, 1970'li yıllarda İskandinav ülkelerinde Dan Olweus tarafından atılmıştır. Olweus'un çalışmalarında, zorbalığı daha çok şiddeti ifade eden "mobbing" terimiyle tanımladığı belirtilmektedir. Ancak, 1980'li yıllarda Olweus'un, "mobbing" terimini terk edip "bullying" terimini kullanmaya başlamış olduğu görülmüştür (Kılıç, 2009, s. 9). Bu değişikliğin nedeni, zorbalığın bir bireyin diğerine yönelik gösterdiği şiddeti içerirken, "mobbing" teriminin bir grup veya topluluğun uyguladığı şiddeti anlatmasıdır (Güneş, 2018, s. 7).

Zorbalık, kaba güç kullanımını içeren saldırgan davranışları içeren bir olgu olarak ele alınabilir. Zorba eylemler, kurbanlar üzerinde acı ve üzüntü yaratmakta olup, zorbalara karşı direnç gösterme süreci genellikle zorlu bir deneyimdir (Çinkır ve Kepenekci, 2003, s. 238). Zorbalık, yalnızca açıkça gözlemlenen saldırgan eylemleri değil, aynı

zamanda daha az gözlemlenebilen saldırganlık biçimlerini de kapsar. Örneğin, zorbalık; bir kişinin fiziksel saldırganlık sergilemeden başka birine karşı tehditlerde bulunma gibi davranışları içerebilir (Swearer vd., 2009, s. 2). Ancak, saldırganlığın, yaşamın her aşamasında karşılaşılan çatışmaların bir parçası olmasına rağmen her çatışma durumunda zorba-kurban ilişkisinin bulunması genel bir kural değildir. “Zorbalık,” tekrarlanan olumsuz davranışları kurban üzerinde odaklayan bir olgudur. Zorbalık, fiziksel, bilişsel veya duygusal güç dengesizliği gibi temel özelliklere sahiptir ve kurban, kendini savunma konusunda güçlük yaşayabilir. Zorbalığın duygusal etkileri çeşitli düzeylerde gözlenebilir. Kurban, genellikle öfke, çekingenlik veya ağlama davranışları sergiler. Zorba ise en belirgin duygusal davranış olan empati kurma konusunda zorlanabilir (Kartal ve Bilgin, 2007, s. 209). Anlaşılabacağı üzere zorba ve kurban arasındaki güç dengesizliği, zorbalık fenomeninin temel bir unsuru olarak kabul edilmektedir (Olweus, 1993’ten akt. Erdur-Baker, 2013, s. 280). Bu kriter, bir bireyin zorba davranışlar sergileyerek gücünü diğer bireylere karşı kullanma yeteneğini içermektedir. Bu nedenle, zorbalık bağlamında, bir bireyin diğerine karşı baskı uyguladığı ve bu baskının güç üzerinden gerçekleştiği açıkça vurgulanmaktadır. Güç, zorbalık bağlamında yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda bilişsel boyutta da ele alınmalıdır (Öztuna, 2018, s. 17). Diğer bir ifadeyle, zorba bireyin, kurbanı göre hem bilişsel hem de fiziksel olarak üstün olması gerekmektedir (Erdur-Baker, 2013, s. 280). Dolayısıyla zorbalık, bilinçli bir şekilde güç kullanma, duygusal veya fiziksel zarar verme, tekrarlılık özelliklerini içeren bir olgu olarak tanımlanabilir. Bu tür davranışların yanı sıra, zorbalığın belirgin bir özelliği de güç dengesizliğinin de var olmasıdır. Zorbalık genellikle, duygusal, sosyal ve fiziksel olarak zayıf durumda olan birey üzerinde gerçekleşen bir eylem şeklidir, ki bu birey genellikle karşılık verme kapasitesine sahip değildir (Toksöz, 2010, s. 38).

Bir başka tanımda ise zorbalık genellikle, güç açısından daha üstün konumda olan gruplar veya bireyler tarafından, tekrarlı bir biçimde güçsüz bir birey üzerinde uygulanan baskı, fiziksel veya psikolojik zulüm olarak tanımlanmaktadır. Bu olguyu anlamının kilit bir yönü, zorbalığın genellikle güç dengesizliği içeren durumlarda ortaya çıkmasında yatmaktadır (Rigby, 2007, s. 15). Dolayısıyla, zorbalığı tanımlarken, bir veya birden fazla bireyin sürekli ve kasıtlı olarak yaptığı saldırgan davranışları, bilinçli bir şekilde kendilerinden güç olarak daha düşük durumda bulunan

bireylere yönelik uygulaması şeklinde ifade edebiliriz. Bu saldırgan davranışlar arasında; fiziksel şiddetin çeşitli biçimleri (vurmak, itmek, tokat atmak, tekmelemek vb.), küçümseme ve sözlü taciz (isim takmak, alay etmek, küçük düşürmek, kızdırmak, sataşmak vb.), doğru olmayan hikayeler anlatarak hakaret etme, eşyaları veya paraları zorla alma, arkadaş grubundan soyutlama, gerçeğe uymayan hikayeleri dedikodu yaparak yayma ve bireyi yalnızlığa itmeye yönelik çeşitli şekillerde ortaya çıkan davranışlar bulunmaktadır (Alper, 2008, s.12).

Bu çerçevede, kurban ve zorba kavramlarını da tanımlamak gerekir. Zorba, sürekli ve bilinçli bir şekilde güçsüz bireylere karşı rahatsız edici sözler ve eylemler gerçekleştiren bir birey olarak tanımlanabilir. Kurban ise devamlı bir şekilde ve bilinçli olarak kendisinden daha güçlü olanlar tarafından rahatsız edici eylemlere maruz kalan bir birey olarak nitelendirilebilir (Alper, 2008, s. 9). Bu kavramlar, zorbalık olgusunu anlamak ve açıklamak için kullanılan önemli terimlerdir.

3.1.1 Zorbalık Türleri

Zorbalık türlerini Fiziksel, Sözel, İlişkisel, Cinsel ve Siber Zorbalık olarak ele almak mümkündür (Aygüç, 2015, s. 17-20).

3.1.1.1 Fiziksel zorbalık

Fiziksel zorbalık, bireyin bir değerine vurmak, çelme takmak, itmek, tekmelemek veya eşyalarını çalmak gibi zarar verme niyeti taşıyan eylemlerle belirginleşen bir istismar türüdür (Nelson, s.1-2’den aktaran Hakan, 2011, s.55). Rapor edilen olayların yalnızca üçte birinden azını oluşturan fiziksel zorbalık, diğer zorbalık türleriyle kıyaslandığında daha sorunlu kabul edilmekte ve ciddi suçlara karışma olasılığı daha yüksek olarak değerlendirilmektedir (Coloroso, 2003). Fiziksel zorbalığın sonucunda mağdurun vücudunda çeşitli yaralanmalar, kırıklar ve morluklar ortaya çıkabilir. Bu nedenle, fiziksel zorbalığa maruz kalan bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik olarak ciddi zararlara uğradığı gözlemlenmektedir (Gürhan, 2017, s. 179-180).

3.1.1.2 Sözel zorbalık

Sözel zorbalık, çeşitli davranışları içeren bir istismar türüdür, bu davranışlar arasında çirkin takılmalar, kötü şeyler yazma, alay etme, tehdit etme, ad takma, söylenti yayma, sözlü kaba şaka yapma ve incitici notlar bırakma yer almaktadır (Eliot, 1997'den aktaran Çınkır ve Kepenekçi, 2003, s. 239). Sözel zorbalık, birey ya da gruplar tarafından kullanılan psikolojik şiddet biçimlerinden biridir ve rapor edilen istismar vakalarının %70'ini oluşturur. Bu tür zorbalık genellikle cezasız kalmakta ve bu durum, sorunun daha da büyümesine neden olmaktadır. Sözel zorbalığın toplum içinde normalleştiği durumlarda, mağdurun insanlığına yönelik saldırılar, toplumsal normlara dönüşerek hedef kişinin toplum içindeki statüsünü olumsuz etkileyebilir. Bu durum, sadece bireyin psikolojik sağlığını değil, aynı zamanda toplumsal yapının ciddi bir şekilde etkilenmesine yol açabilir (Coloroso, 2003).

Ayrıca, sözel zorbalık çocukların benlik imajını etkileyerek yetişkinlik dönemine kadar uzanabilen, depresyon ve duygusal sorunlara neden olabilen, sosyal ilişkilerini zorlaştırarak okul başarısını etkileyen ve kontrolsüz bırakıldığında intihar eğilimine yönlendirebilen bir olgudur (Gül, 2021).

3.1.1.3 İlişkisel zorbalık

İlişkisel zorbalık, fiziksel olmayan yöntemlerle gerçekleştirilen bir olgu olarak değerlendirilir. Bu tür zorbalık, tehdit etme, sosyal statüyü sarsma, arkadaşlık ilişkilerini bozma gibi yöntemlerle bir bireyi kasıtlı olarak incitmeyi ve zarar vermeyi içerir. İlişkisel zorbalık, eşit yaşta bir bireyi, belirli bir eylemi yerine getirmediği takdirde oyun grubuna dahil etmeme tehdidiyle karşı karşıya bırakma, bir akranıyla anlaşmazlığa düştüğünde onu oyun grubundan dışlama ve diğer bireylerin bir akranıyla ilişki kurmaması için çaba gösterme gibi, sosyal ilişkileri amaçlı olarak zarar veren davranışlardan oluşur (Metin Aslan ve Tuğrul, 2014, s. 64). İlişkisel zorbalık, sosyal dışlama, kişiler arası ilişkilerde sıkça rastlanan bir olgudur ve görmezden gelme, izolasyon, dışlama ve kaçınma gibi davranışları içerir. Bu tür dışlama genellikle gözle görülmesi zor bir süreçtir ve bireyin topluluk içindeki konumunu zorlaştırabilir. Bu davranış biçimleri, genellikle fark edilmeyen, belirgin olmayan yöntemleri içerir.

Örneğin, bakışları, gözleri devirme, iç çekme, kaş çatma, kahkaha atma ve düşmanca beden dilini içerir. Bu nedenle, dışlama süreci genellikle sinsi bir şekilde ilerler ve mağdurun durumu fark etmesi veya ifade etmesi zor olabilir (Coloroso, 2003).

3.1.1.4 Cinsel zorbalık

Cinsel zorbalık, cinsiyeti veya cinsel yönelimi aşağı görülen bireyin maruz kaldığı bir tür istismar biçimidir. Bu tür istismar, bilinçli, isteyerek ve kasten gerçekleştirilen faaliyetleri içerir ve genellikle daha fazla saldırı tehdidiyle korku yaratma ve dehşet oluşturma amacını taşır. Zorbalık mağduru, bu tür saldırılara maruz kaldıkça akranlarından izole olabilir ve hayatta kalma stratejileri geliştirmek zorunda kalabilir. Bu süreçte, güç dengesizliği belirgin bir rol oynar ve zarar verme niyeti, cinsel zorbalığın temel unsurlarından biridir. Cinsel zorbalık, zorbanın mağduru küçümseme, baskı uygulama ve kişisel çıkarları için faydalanma gibi unsurları etkin olarak kullanmasını içerir (Coloroso, 2003). Başka bir ifadeyle, cinsel zorbalık terimi, röntgencilik, teşhircilik, cinsel taciz, istismar ve saldırı gibi unsurları içermesiyle anlam bulmaktadır (Yılmaz, 2016, s. 3'ten akt. Korkmaz, 2016, s. 623).

İş ortamında, özellikle yönetici (çoğunlukla erkek) ve çalışan (çoğunlukla kadın) arasındaki hiyerarşik ilişkide ortaya çıkan cinsel taciz, güç dinamikleri nedeniyle cinsel zorbalık türünün bir örneğini oluşturur. Yöneticinin ödüllendirme ve cezalandırma yetkisinden kaynaklanan güç gösterisi, bu tür bir cinsel zorbalığın yansımasıdır (Solmuş, 2005, s. 3).

3.1.1.5 Siber zorbalık

Siber zorbalık, tezin 4. bölümünde ele alınacaktır.

3.1.2 Zorbalığın Nedenleri

Bireysel farklılıkların zorbalığın temelini oluşturduğu bir bakış açısında, çocukların cinsiyet ve mizaç gibi özellikleri önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle, yüksek enerji seviyelerine ve sınırlı bir temaya sahip çocukların, sakin kişilik özelliklerine sahip akranlarına kıyasla zorbalık konusunda daha yüksek risk altında oldukları belirtilmiştir

(Olweus, 1987'den aktaran Genç, 2007, s. 20). Ayrıca, zorbalığın kökenlerine dair yapılan incelemede, çocuğun genetik profili, aile kökenli faktörler, okul ortamı, medyanın etkisi, aile durumu, cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum ve kişilik yapısı gibi çeşitli etkenler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda, etkili iletişim becerilerine sahip olan ve zorlayıcı durumlarla başa çıkabilen bireyler, düşük kaygı düzeyleri ve yüksek benlik saygısına sahip olmalarına rağmen, kasıtlı zarar veren davranışlar sergileyebilirler ve çevrelerine karşı sürekli güçlü bir imaj sergilemeye çalışan kişilik özelliklerine sahip olabilirler (Keskin, 2010, s. 2).

Zaklama (2003, s.35-38), zorbalıkla ilişkilendirilen öğrencilerin genellikle aile içinde sert cezalara maruz kaldığını ve duygusal destekten yoksun bir ortamda yetiştiklerini vurgulayarak zorbalığın kökenine dair bir açıklama sunmaktadır. Sert ebeveyn tepkileriyle karşılaşan çocukların bu davranışları sosyal çevreleri ve arkadaşlarıyla paylaştığı belirtilmektedir.

Friedman ve arkadaşlarının değerlendirmesine göre, çocuklar ve ergenler arasında saldırgan davranışların ortaya çıkmasında taklit sürecinin kritik bir etken olduğu belirtilmektedir. Özellikle öfke ve saldırganlık düzeyini kontrol edemeyen, bu duyguları sağlıklı bir biçimde ifade eden ebeveynlerin çocukları, benzer şekilde başkalarını bağırarak, eleştirmek ve sözlü saldırganlık gibi davranışları kolayca benimseyebilmektedir (Kuzucu, 2003'den aktaran Genç, 2007, s. 20). Ayrıca, bazı gençlerin, okulda zorba öğrencileri sürekli gözlemledikten sonra bu davranışı taklit ettikleri ve zaman içinde bu eylemin kişiliklerinin bir parçası haline geldiği gözlemlenmiştir (Anderson, 2012'den aktaran Akça vd., 2014, s. 20).

Diğer bir açıdan, çocuklar sıklıkla teknolojik araçlarla etkileşimde bulunduklarından, bu araçlar aracılığıyla sürekli olarak şiddet içeren olaylara maruz kalabilirler. Bu durum, çocukların şiddet eylemlerini normalleştirmesine ve benimsemesine yol açabilir. Televizyon dizileri, telefon ve internet oyunları, video ve müzik gibi eğlence araçlarıyla etkileşimde bulunan çocuklar, bu tür davranışlara daha yatkın hale gelebilirler (Genç, 2007, s. 20). Bu nedenle, bilgi ve iletişim teknolojisi araçları, özellikle internet ve mobil telefon gibi araçlar üzerinden gerçekleştirilen zorbalık,

özellikle okul çağındaki öğrenciler arasında endişe yaratan bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Bhat, 2008).

Olweus (1987'den aktaran Genç, 2007, s. 20), çocukların zorbalık davranışında cinsiyet, yaş ve farklı karakter özelliklerinin etkili olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, çocuk bakımını üstlenen kişi ile çocuk arasındaki uyum, ilişki ve bağlara da özel bir dikkat çekmiştir. Zorbalığın kökenlerine dair yapılan bir analizde, çocuğun genetik özellikleri, aile kaynaklı faktörler, okul çevresi, medya etkisi, aile durumu, cinsiyeti, yaş faktörü, sosyoekonomik durumu ve kişilik yapısı gibi çeşitli etkenler göze çarpmaktadır (Keskin, 2010, s. 2). Ayrıca, Zaklama (2003) ve Genç (2007)'de aile içindeki saldırgan tavırlara, ev içindeki ilişki bağlarına ve şiddete yönelik dikkat çekici unsurlara da değinmektedir (Genç, 2007, s. 20; Zaklama, 2003, s. 35-38).

Olweus (1995'ten aktaran Gökler, 2009, s. 526), zorbalık davranışının temelinde bulunan üç kısmen birbirine bağlı psikolojik faktörü tanımlamıştır:

1-Zorbalılar, güç ve baskınlık kurma arzusuyla yoğun bir şekilde etkilidir.

2-Bu bireyler genellikle arka planda kalmış ailelerden gelir ve bu durum, çevreye karşı içsel nefret duygularının gelişmesine neden olabilir.

3-Zorbalıların davranışlarında, örneğin sigara, para, bira gibi kişisel değerlere sahip olan şeyleri elde etmek adına kurbanlarına zorlayarak sağladıkları araçsal bileşenler veya getiriler bulunmaktadır.

Şekil 3.1 Toplum içinde zorbaca davranış sergileyen bireylerin nedenleri (Kılıç, 2009, s. 22)

Bu bağlamda, Şekil 3.1’den çıkarılabileceği üzere, zorbalığın kökenleri temelde iki ana kategori etrafında gruplanabilir. Birincisi, bireyin içsel faktörlerinden kaynaklanan psikolojik ve fiziksel nedenlerdir. İkincisi ise, okul, aile veya çevre gibi dış etkenlere dayanan nedenler olarak açıklanabilir (Kılıç, 2022, s. 22).

3.1.3 Zorbaların Özellikleri

Bir bireyin zorbalık eylemlerine başvurması durumunda, bu kişiyi tanımlamak için “zorba” ifadesi kullanılır. Akademik literatürde yapılan araştırmalara göre, bir öğrencinin diğer arkadaşlarına sürekli olarak olumsuz davranışlar sergilemesi durumunda, söz konusu öğrencinin bir zorba (bully) olarak sınıflandırılacağı vurgulanmaktadır (Toksöz, 2010, s. 39).

Olweus’a (2010, s.7) göre, zorbalar genellikle aşağıdaki özellikleri sergilerler:

1-Diğer öğrencileri kontrol altına almak ve istedikleri şekilde hareket etmek için güçlü bir ihtiyaç duyarlar.

2-Dürtüsel ve kolayca öfkelenme eğilimindedirler.

3-Mağdur durumda olan öğrencilere karşı empati eksikliği gösterirler.

4-Sıklıkla karşı çıkarlar ve saldırgan bir tavır sergilerler, bu durum yetişkinlere, ebeveynlere ve öğretmenlere yöneliktir.

5-Diğer antisosyal veya kural ihlali faaliyetlerle sık sık ilişkilidirler, örneğin vandalizm, suç ve madde kullanımı gibi.

6-Genellikle erkek zorbalar, genel olarak diğer erkeklerden ve özellikle kurbanlarından fiziksel olarak daha güçlüdürler.

7-Özel bir vurgu yapılması gereken önemli bir nokta şudur: Yaygın inanışın aksine, genellikle özsaygılarıyla ilgili özel sorunlar yaşamazlar.

Zorba bireyler genellikle engellenmiş geçmişe sahiptir ve önceden zorba eylemlere maruz kalmış bireyler olduğunu söylemek mümkündür. Bu bireylerin rol modelleri genellikle zayıftır veya yoktur. Aile içinde, aşırı-uygunsuz etkileşimler, ihmal ve davranış, eylem sorunları gibi zorlayıcı faktörlere maruz kalmışlardır. Fiziksel olarak güçlü olan bu çocuklar, spor başarılarıyla ve yüksek koordinasyonları ile dikkat çeker. Aktif ve enerjik, acıya karşı yüksek dayanma eşiğine sahiptirler. Mağdurlardan bedence ve yaşça büyük olan bu bireyler, güçlü bir benlik algısına sahiptirler. Okul başarılarına karşı kendilerini daha akıllı hissederler ve başa çıkma becerileri yüksektir (Ögel vd., 2005, s. 56-57).

Koç'un (2006, s.44) belirttiğine göre, zorbaların özellikleri şu şekilde ifade edilebilir:

1- Şiddete başvurabilme eğiliminde kolaylıkla bulunurlar; genellikle fiziksel olarak güçlü ve saldırgan bir tutum sergilerler.

2-Otorite figürleriyle karşılaştıklarında sorunlarından kurtulma konusunda yeteneklidirler.

3-Kendi iletişim becerilerinde güvensiz ve zayıf bir durumdadırlar.

4-Kendi kişiliklerini sert, başarılı ve yetenekli olarak değerlendirirler, güce dayalı bir benlik algısına sahiptirler; okuldaki notlarına göre kendilerini daha akıllı bulma eğilimindedirler.

5-Özellikle erkek zorbalar, toplumsal beklentilere uygun buldukları baskın ve güçlü erkeklere kolayca adapte olurlar, aynı zamanda akranları tarafından kabul gören maço bir imaj sergilerler.

6-Genellikle güç ve kontrolü ellerinde bulundurmaya hedeflerler; sorumlulukları üstlenmeme eğiliminde oldukları gibi, empatik anlayıştan yoksundurlar.

7-Sıkça yalan söyleme eğilimindedirler ve ahlaki açıdan olgunlaşmamışlardır. Başkalarına acı çektirme eğilimindedirler ve toplumsal açıdan saldırgan olarak nitelendirilirler.

3.1.4 Kurbanların Özellikleri

Mağduriyet yaşayan bireylerin karakteristik özellikleri araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Bir bireyin sürekli olarak bir ya da daha fazla birey tarafından olumsuz davranışlarına maruz kalmasıyla birlikte bu bireyin kurban (victim) statüsünde olduğu ifade edilmektedir (Toksöz, 2010, s. 41).

Olweus'a (2010, s. 6) göre, zorbalığa maruz kalan mağdurların özelliklerini anlatan ifadelerle göre, mağdurların özelliklerini hem zorbalığın nedeni hem de sonucu olarak belirlemiş ve mağdurların birtakım özelliklerini şöyle ifade etmiştir:

1-Bireylerin güvensiz, endişeli, mutsuz ve düşük özsaygıya sahip olabilme eğilimleri vardır.

2-Genellikle tek bir yakın arkadaşına sahip olmamalarına rağmen, yetişkinlerle daha iyi ilişki kurma eğiliminde olanlar, özellikle akranlarına kıyasla bu yeteneği gösterirler.

3-Duyarlı, sessiz, çekingen, tedbirli ve utangaç olma eğiliminde olan bireyler, sosyal ilişkilerinde belirgin bir çekingenlik sergilerler.

4-Erkekler genellikle fiziksel olarak daha zayıf olma eğilimindedirler, özellikle akranlarına göre.

5-Depresif olma eğiliminde olan ve sıklıkla intihar düşünceleriyle karşılaşan bireyler, özellikle akranlarına kıyasla bu duygusal zorlukları daha sık deneyimlerler.

Zorbalık mağduru çocuklar arasında, ev yaşantısını olumlu bulan ve aileleriyle yakın ilişki içinde olan bireyler bulunmaktadır. Ancak, bu grup içinde çekingen, içine kapanık, endişeli ve pasif karakteristiklere sahip olanlar gözlemlenebilmektedir. Bazı çocukların sosyal becerileri zayıf olup diğerleriyle iletişimde sıkıntı yaşadıkları, sosyal duyarsızlık sergiledikleri ve sosyal becerilerde problemlerle karşılaştıkları gözlemlenebilir. Bu bireylerde uyum zorlukları, kaygı sorunları ve ara sıra aşağılık duygusu gözlemlenebilir. Kendilerini yeteneksel ve zihinsel açıdan yetersiz görebilirler. Tek başlarına bazı sorunları çözemeyeceklerine inanarak yaşıtlarından yardım talep etmekte çekingenlik yaşayabilirler, bu durumda etkisiz ve çaresiz hissedebilirler. Zorbalık davranışlarını hak ettiklerine inanabilirler ve spor yetenekleri genellikle sınırlıdır. Oyunlara olan becerileri ve ilgileri düşük olabilir, bu durum özellikle küçük yaşlarda popülerliklerini ve sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Acıya dayanma ve enerji düzeyleri eşikleri düşük olabilir. Ayrıca, zorbalardan beden ve yaşça olarak küçük olma eğilimindedirler. Fiziksel bozukluklar, örneğin, aşırı zayıflık veya aşırı kilo, gözlük kullanımı gibi durumlar gözlemlenebilir. Bu çocukların ailelerinde genellikle aşırı koruyucu bir ebeveyn tutumu sergilenmektedir ve çocuklar, anne babalarının beklentilerini karşılayamayacaklarına inanabilirler (Ögel vd., 2005, s. 57-58).

Kurbanların belirgin özellikleri, Koç'un (2006, s.48) çalışmasına dayanarak şu şekilde ifade edilebilir:

1-Aşırı koruyucu bir aile ortamından gelmeleri.

2-Çekingen, içedönük, endişeli, pasif ve çekingen bir tutuma sahip olmaları.

3-Zorba öğrencilerle karşılaştırıldığında fiziksel açıdan güçsüz olmaları.

4-Diğer öğrencilerden belirgin şekillerde farklı özelliklere sahip olmaları; örneğin, özel eğitime ihtiyaç duyma ya da kekemelik gibi.

5-Başkalarına az ilgi göstermeleri ve iletişim becerilerinin zayıf olması.

6-Kültürel altyapılarının zorba öğrencilerden farklı olması.

7-Farklı aksesuarlara sahip olmalar; örneğin, cep telefonu ve bilgisayar gibi.

8-Misillemeyi teşvik edici zorba davranışlar sergilemeleri.

9-Obsesif davranışlar göstermeleri ve sosyal olarak duyarsız olmaları.

10-Etkili olamama, uyum güçlüğü ve depresyon türü kaygılarına sahip olmaları.

11-Zorbalığı hak ettiklerine inanmaları.

12-Özsaygı düzeylerinin ortalamanın altında olması ve yoğun bir aşağılık duygusu yaşamaları.

13-Cazibe ve zihinsel yetenek olarak kendilerini yetersiz bulmaları; kendilerini eleştirici ve soğuk olarak algılamaları.

14-Tehdide karşı duyarlı olmaları.

3.1.5 Zorbalığın Sonuçları

Zorbalık, dünya genelinde ve ülkemizde yaygın bir sorun olup, fiziksel, sosyal, psikolojik ve akademik düzeyde, zorba, kurban ve izleyici rollerindeki bireyleri olumsuz etkilemektedir (Akkaya, 2021, s. 23).

Greenbaum vd. (1989, s. 26), zorbanın 30 yaşına kadar suç kaydına sahip olma olasılığının dörtte bir civarında olduğunu tespit etmiştir. Bir çocuğun genellikle yetişkinlik döneminde suçlu olma olasılığının ise beşte bir civarında olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, gelişim yıllarında zorba davranışlar sergileyen bireylerin,

ilerleyen yaşlarda suç kaydı edinme olasılıklarının, benzer davranışlarda bulunmayan yaşıtlarına kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kaltiala-Heion vd. (2000'den aktaran Güneş, 2018, s. 20), zorba-kurban ilişkisinde depresyon, psikosomatik belirtiler ve anksiyetenin sıkça görüldüğünü, madde ve alkol kullanımının ise daha çok zorbalar arasında yaygın olduğunu belirtmiştir. Zorbalığa maruz kalan bireylerde düşük özsaygı, depresyon belirtileri, anksiyete, yalnızlık hissi, intihar düşünceleri, yeme bozuklukları ve psikiyatrik sorunların sıkça ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu bireyler, diğer çocuklarla arkadaşlık kurmayı zor algılar, fazla zamanlarını yalnız geçirir ve ebeveynleriyle ilişkilerinde kontrol imkanı tanımazlar. Zor ev ortamları, çocuk istismarı, fiziksel sağlık sorunları, okul uyum sorunları, okulla bağlanma sorunları ve artan devamsızlık oranları da zorbalıkla ilişkilendirilmiştir. Bu olumsuz faktörler, zorbalığın genel yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Zorba davranışlarda bulunan gençlerle mağdurlar arasındaki sorunlar genellikle yalnızlık, korku, kaçınma, baş ağrısı, kaygı ve uyku bozukluklarına neden olurken, zorbalık yapan gençlerde çeşitli psikosomatik rahatsızlıklar gözlemlenebilmektedir (Dake vd., 2003). Zorbalığın yaşandığı ortamda mağdurların, kurbanların endişe ve korku hissetmesi makul bir öngörüdür. Bu mağdurlar, geri çekilme, kaçış ve kaçınma gibi davranışlar sergileyebilirler (örneğin, okuldaki belirli yerlerden kaçınma, okulu terk etme, intihar düşüncesi veya kaçma). Aynı zamanda, daha saldırgan tepkiler gösterebilirler; örneğin, misilleme veya kendini savunma amacıyla okula silah getirme. Akademik başarısızlık, bu tepkilerden biri olarak sıkça görülmektedir (Batsche ve Knoff, 1994, s. 169).

Akran zorbalığı, bireyin sağlıklı gelişim sürecinin dışında kalan ve mağdurlar üzerinde olumsuz etkiler bırakan bir olgudur. Bu tür zorbalık eylemleri, sadece bireyin okul yıllarını değil, aynı zamanda ilerleyen yaşamını da önemli ölçüde etkileyebilir. Mağdurlar, olumsuz değerlendirme eğiliminde oldukları için yaşamlarında mutlu ve başarılı anları yeterince tecrübe edemezler. Bu durum, kendilerini mutlu bir yaşama layık görmeme inancını içselleştirir. Sosyal ve duygusal sorunların ortaya çıkmasına neden olan bu durum, sağlıklı ilişkiler kurmak ve sürdürmek konusunda mağdur bireyler için zorlayıcı hale gelir. Bu sorunlar, zaman içinde artarak devam edebilir ve ciddi sosyal uyum sorunlarına yol açabilir (Gün, 2017'den aktaran Eminoğlu, 2018, s.

26). Zorbalık, bireyin yaşamında önemli sıkıntılara neden olabilir ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeyi zorlaştırabilir (Akkaya, 2021, s.24).

3.2 Şiddet Kavramı

Türkçe’de “şiddet” terimi, sözlük anlamı itibariyle kaba kuvvet kullanma, sert ve katı davranış unsurlarını içermektedir. Ancak, tarih boyunca şiddet kavramı, farklı alanlarda çeşitli tanımlamalara ve sebeplerin araştırılmasına konu olmuştur (Sonkaya, 2016, s.4). Bu kelime, Arapça kökenli bir terim olup, Türkçe’ye geçtiğinde şiddeti simgeler. Şiddet, sert bir tutumu ve kaba kuvvet kullanımını içeren katı bir davranış biçimini temsil eder. “Şedit” ifadesi ise güçlü, katı ve sert anlamlarını içerir, eski Yemen liderinin adı “Şeddat” olarak bilinir ve sertlikle özdeşleşir. Günümüzde şiddet kelimesi, zıt görüşlere sahip olanlara karşı kaba kuvvet kullanma ve sert davranışları içeren yeni anlamlarla yüklüdür. “Şiddet olayları” terimi, insanları sindirmek veya korkutmak amacıyla gerçekleştirilen olayları veya girişimleri tanımlar (Hobart, 1996, s.53).

Wade (1971, s. 370)’e göre, şiddet kavramı ihlal ile yakından ilişkilidir. Örneğin, sakat bırakma, cinayet, kaba kuvvet, bedensel zarar ihlal faktörlerini birleştirerek şiddetin en önemli örneği olarak ortaya çıkar. İki temel İngilizce kelime olan “violence” ve “violent”, Latince kökenleri ile ilişkilidir. Latince “violentus”, şiddetli, saldırgan, zorlayıcı, dürtüsel ve gürültülü anlamına gelen bir sıfattır ve eylemin nasıl icra edildiğini gösterir. Diğeri ise “violare”, şiddet uygulamak, saygısızlık etmek, ihlal etmek, saygısızlık etmek anlamına gelen bir fiil olarak dikkat çeker ve kınamayı içerir. Dolayısıyla, şiddet kavramının etimolojik kökeni açısından, iki ana unsur belirginleşir: kuvvet ve ihlal (Betz, 1977, s. 340). Şiddetin etimolojik kökenini irdelerken, Yunanca’da var olan ihlal ve kuvvet kavramları öne çıkmaktadır. Ayrıca, Arapça kökenli şiddet terimi Türkçe’de daha çok güç anlamına gelmektedir, çünkü sertlik, belirgin bir biçimde güçte bulunan bir nitelik olarak değerlendirilebilir. Arapça’da şiddet terimi, bir eylemin tarzına veya biçimine işaret etmekte olup, bu şekilde eylemin kendisini yansıtmaktadır (Dursun, 2011, s.4).

Ayrıca, farklı şiddet tanımları ortak öğeler içermektedir. Bu tanımlar, şu unsurları içermektedir: Bireyin canına zarar verme, yaralama veya öldürme niyetiyle güç kullanma; hukuk normlarına aykırı bir şekilde fiziksel güç kullanma; bir amaca ulaşmak için şiddet veya şiddet tehdidi kullanma; genellikle kabul edilen hukuk ve ahlak ilkelerine aykırı olarak fiziksel tahribat, gereksiz kırma veya yok etme eylemleri; toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemi (Özerkmen ve Gölbaşı, 2012, s. 24) olarak tanımlanabilir.

3.2.1 Şiddet Türleri

Fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik şiddet, şiddetin çeşitli biçimleri olarak sınıflandırılmaktadır (Türk, 2023, s. 1292). Dijital iletişimin hız kazanması ve sosyal medyanın denetimsizliği ile birlikte, nefret söylemi gibi yeni şiddet türlerini tanımlamak da mümkündür (Tunçer, 2020, s. 65). Alaycı ifadeler, takma isimler, yıkıcı değerlendirmeler, suçlamalar, sözlü şiddet kategorisine dahil edilirken, kıskançlık, baskı uygulama ve gözdağı verme ise psikolojik şiddetin kapsamına girmektedir (Yardımcı, 2014'den aktaran Ozulu, 2014, s.17). Bu nedenle, nefret söylemi psikolojik şiddetin bir formu olarak değerlendirilebilir.

3.2.1.1 Fiziksel şiddet

Fiziksel şiddet, genellikle erkek bireyler veya devlet tarafından, bedensel bütünlüğü ihlal etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen bir davranış biçimidir. Bu tür şiddet, bedensel güç veya sözde üstünlükleri doğrudan fiziksel temas veya herhangi bir nesnenin şiddet aracı olarak kullanarak, kişilere fiziksel zarar verme veya vermeyi hedefler (Yıldırım, 2019, s. 15-16). Bu tanım, şiddetin temelini oluşturan güç ve kuvvetin aşırılığını vurgular. Fiziksel şiddet, bireylere yönelik olarak yaralama, cinayet, zorlama ve rehin alma gibi eylemlerde kendini gösterirken, mallara yönelik olarak da hasar verme ve yangın çıkarma gibi eylemlerle ifade edilebilir (Yenğin, 2010, s. 66).

3.2.1.2 Duygusal şiddet (Psikolojik şiddet)

Duygusal veya psikolojik şiddet, bireyin aciz veya çaresiz olduğunu belirtme, kişinin yalnızlaşmasına yol açacak tedbirlerin alınması, bireyin sözlü olarak baskı altına alınması, çocuklarıyla veya ailesiyle görüşmesine izin verilmemesi, kişinin sürekli suçlanması gibi eylemlerle karakterize edilir. Bu bağlamda, tehdit etme gibi davranışlarla aşağılanma, kontrolünün ve beğenisinin yok edilmesi, ilişkilerinin bozulmasına neden olacak eylemler, duyguların ve duygusal ihtiyaçların karşı tarafa baskı uygulamak amacıyla tutarlı bir şekilde istismar edilmesini ifade eder. Bu tür eylemler, sistematik olarak özgüvenin zedelenmesi gibi davranışları içerir (Güler ve Akın, 2015, s. 1841). Polat'a (2016, s.32) göre duygusal şiddete yol açan temel davranışlar şunlardır:

Suça yönlendirme (Corrupting): Kişiyi anti-sosyal davranışlara özendirmek, kötü örnekler göstermek ve bu yolla suç işlemeye yönlendirmek.

Kendi çıkarına kullanma (Exploiting): Karşısındakini kendi çıkarları için kullanma, özellikle sorunlu evliliklerde çocuğun evlilik güvencesi olarak kullanılması.

Duygusal tepki vermemeyi reddetme (Denying emotional responsiveness): Sağlıklı duygusal ve sosyal gelişimi destekleyecek tepkilerin verilmemesi.

Tek başına bırakma (Isolating): Partneri veya ebeveynin çocuğu toplumsal ilişkilerden ve kendinden uzak tutması, bu tip ilişkilere girmesini engellemek veya kasıtlı olarak fırsatları sınırlamak, kişiyi veya çocuğu yalnız olduğuna inandırmak.

Reddetme (Rejection): Bireyin ya da çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaması, ayrı bir birey olarak kabul etmemesi, olumlu yönlerini ortaya çıkarmak için bir çaba sarf etmemesi, yardım taleplerini reddetmesi, hiçbir işe yaramıyor duygusu vermesi, hataları sürekli olarak sorumlu tutarak bir tür günah keçisi rolüne sokması, fiziksel teması kaçınması ve yakınlığını belli etmemesi gibi davranışlar.

Aşağılama (Degrading): Kişiyi küçük düşürecek, onurunu zedeleyecek davranışlarda bulunma, aşağılayıcı takma isimler kullanma ve bu davranışları sistematik bir şekilde uygulama.

Yıldıрма (Terrorizing): Kişiyi veya çocuğu sözlü veya fiziksel saldırılarla korkutmak, tehdit etmek, gözdağı vererek korku dolu bir ortam yaratmak.

Vaktinden önce yetişkin rolü verme (Adultifying): Gerçekçi olmayan beklentilerin kişiye yöneltilmesi, yapamayacağı şeyleri başarması için baskı yapılması, yaş gelişimine uygun olmayan sorumlulukların verilmesi.

3.2.1.2.1 Nefret söylemi

Cortese'ye göre, 1980'lerin ortalarına kadar “nefret” terimi, bir nesneye yönelik hoşnutsuzluk ve düşmanlık duygularını ifade ederken, bu dönemde bireylerin toplum içindeki diğer bireylere karşı inanç, cinsiyet ve ırk gibi özelliklerinden kaynaklanan düşmanlık ve olumsuz duygularla ilişkilendirilmeye başlamıştır (Kınık, 2013, s.2). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 97(20) numaralı Tavsiye Kararı'nda, “nefret söylemi” terimi şu şekilde tanımlanmıştır:

“‘Nefret söylemi’ kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.”
(Weber, 2009, s. 3).

Bu bağlamda, ‘nefret söylemi’, kesinlikle belirli bir birey veya topluluğa hedeflenmiş yorumları içermektedir (Weber, 2009, s.3). Nefret söylemi, toplum içindeki farklılıklara dayalı olarak ortaya çıkan olumsuz bir ifade biçimidir ve etnik köken, düşünce, cinsiyet, ulusalcılık, sosyal sınıf, ırk, dini veya mezhepsel inanç, siyasi görüş veya belirli bir grup hedef alınarak gerçekleşebilir. Bu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından tanımlanan bir durumdur. Söz konusu birey veya grup, düşünce, ırk, etnik köken, inanç veya sosyal durumlarına dayalı olarak nefret söylemiyle karşılaşabilir ve bu durum, onları dışlanma ve ötekileştirilme gibi olumsuz

muamelelere maruz bırakabilir. Bu durum, toplumdaki ayrımcılığın ve hoşgörüsüzlüğün bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Ozulu, 2014, s. 17).

3.2.1.3 Cinsel şiddet

Cinsel şiddet, hem şiddete maruz kalanın hem de şiddet uygulayanın zorlandığı bir şiddet biçimidir. Bu tür şiddette cinsellik, sindirme ve tehdit aracı olarak kullanılmaktadır. Genellikle, cinsel açıdan baskın bir konumda olan erkeğin kadını sindirmesi bu şiddet türünün temelini oluşturur. Cinsel şiddetin genellikle kadınları etkileyen bir olgu olduğu tespit edilmiştir (Şenol ve Yıldız, 2013, s. 11).

Cinsel şiddet, bir kişi tarafından gerçekleştirilse de, isteği dışında kadına yöneltilen her türlü cinsel amaçlı söz veya eylemi içerir. Kadının eşi ya da başka bir kişi tarafından isteği olmaksızın, istemediği şekillerde cinsel ilişkiye zorlanması ise suç teşkil eden bir cinsel şiddet örneğidir. Bu tür şiddet, başkalarını cinsel ilişkiye zorlama, cinsel organlara zarar verme, üremeyle ilgili kararları kontrol etme (doğurmaya veya doğurmamaya yönlendirme), kürtaja zorlama, yakın akrabalar arasında cinsel ilişkiye zorlama (taciz veya tecavüz), fuhşa zorlama, zorla evlendirme, telefon, mektup veya sözlü iletişim araçlarıyla cinsel içerikli rahatsız edici davranışlar gibi çeşitli örnekleri içermektedir. Ev içinde yaşanan tecavüzün yanı sıra, enstest ilişkiler aile içinde yaygın olarak görülen bir şiddet türüdür. Ebeveynlerle çocuklar veya kardeşler arasındaki cinsel ilişki de enstest olarak değerlendirilir (Karinca, 2010, s. 5-6).

3.2.1.4 Ekonomik şiddet

Ekonomik şiddet, dar bir anlamda kadınların ev içinde ve ev dışında ürettiği değerlere el koyma anlamını taşırken, daha geniş bir perspektifle ele alındığında çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilen bir şiddet türüdür. Bu şiddet biçimi, kadının evde yarattığı ürünlere el koyarak onu ücretsiz aile işçisi olarak kullanma, kadınları çocuklara ve yardıma muhtaç hastalara bakmakla yükümlü tutarak emeğini karşılıksız bırakma, evlilik ya da evlilik sonrası kadının sahip olduğu takı ve paraya el koyma, kadının istemesine rağmen çalışmasına izin vermemek ya da onu zorla çalıştırmak, başlık parası karşılığında onu satma, mirastan yoksun bırakma, boşandıktan sonra nafaka

ödemeyerek onu mağdur etme gibi çeşitli eylemleri içerir (Işık, 2007, s. 115-116'dan aktaran Gökkaya, 2011, s. 104).

Bu bağlamda, iş dünyasına entegrasyon çabaları ve maddi kazanç hedefi güdümlü çabalar, aile içinde kadınları çeşitli kısıtlamalara maruz bırakabilir. Kadınlar, kocalar, çocuklar ve akrabalar tarafından kontrol edilebilir, istenmeyen işte çalışmaya zorlanabilirler. Aile içindeki görevlerin baş sorumlusu olarak, kadınlar harcadıkları emeğin maddi bir değerle karşılanmamasıyla karşılaşırken, ailenin geçimini sağlama sorumluluğu genellikle kadına yüklenir. Bu durum, kadınların aile içindeki muamelelere rağmen manen çocuklarına ve ailelerine huzurlu bir ortam sağlama çabaları sırasında sık sık hayal kırıklığı yaşamalarına neden olabilir. Ekonomik şiddetin yanı sıra, aile içindeki ekonomik kayıplara yol açan uygulamalar, akrabalık ilişkilerinde de karşımıza çıkar. Kadınların miras haklarının ellerinden alınmaya çalışılması gibi durumlar, bu hakların kabul ettirilmesini güçleştiren zorlu bir süreç oluşturabilir. Boşanma durumunda, mal bölüşümü sırasında kadınların ekonomik şiddete maruz kalma olasılığı yüksektir. Boşanma sonrasında, yıllarca ev işlerine katkıda bulunan kadının emeği göz ardı edilir ve yok sayılır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarının sorgulanmasına ve ciddi ekonomik zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilir (Eşkinat, 2013, s.292).

3.3 Medya ve Şiddet

Günümüzde medya araçları, televizyon, bilgisayar/internet, gazete, sinema, video, billboardlar, afişler gibi çeşitli platformlar üzerinden geniş bir yayın yelpazesi sunmaktadır. Bu mecralar aracılığıyla, şiddet içeren unsurlar birbirinden farklı formatlarda izleyicilere ulaşmaktadır. Televizyon, haberlerden çizgi filmlere, bilgisayar/internet, basit çocuk oyunlarından dijital oyunlara, gazete, üçüncü sayfalarda yer alan haberlerden sinema, cd, video, billboardlar ve afişler, şiddet unsurlarını içeren içerikleri yoğun bir şekilde izleyicilere sunmaktadır (Zorlu, 2016, s. 14).

Medya, toplumsal normların ve rol modellerin inşasında etkili bir taşıyıcı olarak görev yapmaktadır. Yeni nesil, günlük yaşamlarının önemli bir bölümünü televizyon

izleyerek veya internet üzerinde gezinerek geçirirken, medya aileyi geride bırakarak sosyalleşme sürecinde daha baskın bir konumda bulunmaktadır. Görsel medya özellikle, “iyi haber haber değildir” anlayışını terk edip, “kötü haber iyi haberdır” yaklaşımıyla şiddeti içeren haberlere ve görsellere geniş bir yer açarak izleyici kitlesini cezbetmeyi amaçlamaktadır. Ancak medyanın sahiplik yapısının değişmesi, özellikle medya olmayan büyük şirketlerin medya sektörünü ele geçirmesi sonucunda, medya kuruluşlarının temel görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesini zorlaştırmıştır. Bilgilendirme, eğlendirme, kamuoyu oluşturma ve hükümet politikalarını sorgulama gibi temel görevler, medyanın ticari bir sektöre dönüşmesiyle birlikte geri plana atılmıştır. Medyanın yeni sahiplik yapısı, daha geniş bir izleyici kitlesini çekmek ve reklam gelirlerini artırmak amacıyla şiddet içeren haber ve programlara odaklanmaktadır. Bu durum, medyanın şiddeti ekonomik getirisi olan bir araç olarak kullanmasını kaçınılmaz kılmıştır (Kurşun, 2017, s. 47).

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle dünya genelinde yaşanan olumsuz durumlar, gözyaşı, ölüm, dehşet, terör ve şiddetle sonuçlanan olaylar, küreselleşme sürecinde yaşamın içinde bir özetleme sürecine girmiştir ve bu durum bütün insanlar tarafından bilinir hale gelmiştir. Bu dönemde, önemli bir sorun olarak öne çıkan “şiddet”, medya aracılığıyla televizyon ekranlarına yansıdığına, yayıncılık anlayışının sorumluluğu rekabet ve ticari kaygılara bırakmasıyla temel değerlerin sarsıldığı bir süreç yaşanmaktadır. Dünya genelindeki şiddet olaylarının televizyon ekranlarına yansması, sorumlu yayıncılık anlayışının geri plana atılması ve ticari kaygıların öne çıkması, medyanın etik sorumluluğunu sorgulamamıza neden olmaktadır. Bu süreçte, toplumun temel değerleri, şiddetin normalleşmesi ve desensitizasyonu riski altında kalırken, tarih boyunca tepki gösteren dünya ise çoğunlukla sessiz kalmaktadır. Özellikle Çeçenistan, Somali ve Bosna-Hersek gibi bölgelerde yaşanan kan ve gözyaşı dolu katliamlar, medyanın şiddeti nasıl işlediği ve toplumun değerlerini nasıl etkilediği konusunda somut örnekler sunmaktadır. Bu olaylar, medyanın şiddeti nasıl romantize ettiğini ve toplumun değerlerini nasıl erozyona uğrattığını göstermektedir (Pazarbaşı, 1998, s. 14-15).

Televizyonda şiddet içeren davranışların sürekli olarak sergilenmesi, izleyicilerin şiddete karşı duyarsız hale gelmelerine neden olacaktır. Bu durum, insanların yeni

saldırgan davranışlar öğrenerek şiddet eğiliminde bulunabileceklerini belirtmektedir. Özellikle televizyon ve yazılı basında sıkça karşılaşılan şiddet içerikli haberler, izleyici ve okuyuculara genel bir olumsuz bakış açısı kazandırarak dünyanın felakete uğramış gibi algılanmasına sebep olacaktır. Bu tip haberlerin sürekli tekrarı, duyarlı bireylerde yaygın bir karamsarlık hissi yaratır, dünyanın durumuyla başa çıkmanın zor olduğu algısını güçlendirir (Palabıyıkoglu, 1997, s. 124). Televizyon medyasında sıklıkla gösterilen şiddet içerikli filmlerde kötü karakterlerin cezalandırılması, bireyin zevk dürtülerini artırmaktadır. Özellikle çocuklar için bu durum tehlikeli bir boyut kazanmaktadır. Zira çocuklar, televizyon kanallarındaki şiddet sahnelerinde ve hatta haberlerde gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı yapamadıkları için, şiddetten zevk duymanın potansiyel tehlikesini fark etmeden bu deneyimi yaşamaktadırlar (Rigel, 1995, s.193).

Ayrıca medyada sıkça sunulan şiddet sahneleri ve sürekli medya şiddetine maruz kalma, bireylerin doğal duygusal ve fiziksel tepkilerinin zamanla duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Şiddet içeren sahneler, zaman içinde bireylerin duyarlılığını azaltmakta, medyadaki şiddetin gerçek dünyadaki şiddetle ilişkilendirilmiş fiziksel tepkileri azaltma eğilimindedir. Şiddet görüntülerine ilk maruz kaldıklarında çocuklar için olağanüstü olan durumlar, tekrar tekrar gösterildiğinde sıradanlaşabilmektedir. Bireyler, şiddet ve kan gördüklerinde genellikle olumsuz duygusal tepkiler verirler (artan kalp atışları, rahatsızlık, terleme hissi vb.). Diğer taraftan şiddete sürekli maruz kalındığında, bu tepkilerin olağan hale geldiği ve bireylerin duyarsızlaştığı gözlemlenmektedir (Bushman ve Huesmann, 2006, s. 348-352).

Donnerstein vd.'nin (1994'ten aktaran Damar, 2018, s. 5-6) çalışmasına göre medya tarafından sunulan şiddet içerikli içeriklere maruz kalmanın, hem çocuklar hem de yetişkinlerde çeşitli olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir. Bu etkiler şunlardır:

Saldırganlık Seviyesinde Artış: Medyada yayımlanan şiddet içerikli programların izlenmesi, hem çocuklarda hem de yetişkinlerde saldırganlık seviyesinde artışa neden olmaktadır.

Korkulacak Ortam Algısı: Şiddet içerikli programların izlenmesi, çocukları ve yetişkinleri dünyayı daha korkutucu bir ortam olarak algılamaya ve kendilerini korumaya yönlendirmektedir. Bu durum, silah, kesici alet taşıma gibi tedbirler alınmasına yol açabilmektedir.

İlgi Kaybı ve Duyarsızlık: Medyada şiddet içerikli programların izlenmesi, çocuklarda ve yetişkinlerde çevresindeki şiddet olaylarına duyarsızlaşma ve ilgisiz kalma eğilimine sebep olabilmektedir.

Artan Şiddet İçerikli Talep: Şiddet içerikli programların izlenmesi, çocuklarda ve yetişkinlerde daha fazla şiddet içerikli materyale erişme ve bu tür programları izleme isteğini artırabilmektedir.

Teknolojinin ilerlemesinin bir sonucu olarak internet, iletişim araçlarının öncüsü olarak kabul edilmekte ve 1990'lı yıllarda gelişmiş ülkelerde ortaya çıkarak, sonraki yıllarda Türkiye'de yaşam tarzını etkileyen bir olgu haline gelmiştir. Özellikle genç nesil, internetin sunduğu fırsatlar karşısında büyük bir ilgi göstermektedir. Ancak, birçok bilgisayar oyununun içeriğinde şiddet ve cinsellik temalarının ön planda olması göz önüne alındığında, çocuklar sadece temel oyun sitelerini ziyaret ettiklerinde bile, karşılarına cinsellik, uyuşturucu, ırkçılık, pornografi, bomba yapımı, çeşitli silahlar ve alkol gibi içerikler sunan siteler çıkabilmektedir (Tuncer, 2001, s. 427-429).

4. SİBER ZORBALIK VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

İnternetin ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, siber zorbalık giderek artan bir sorun haline gelmiştir. Bu bağlamda, siber zorbalık, nefret söylemi ile olan ilişkisi, nefret söylemi ve siber zorbalık türleri, siber zorbalıkta kullanılan araçlar, bu tür zorbalığın tarafları ve nedenleri incelenecektir.

4.1 Siber Zorbalık Kavramı ve Nefret Söylemi İlişkisi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, iletişim ve bilgiye erişimde radikal dönüşümlere neden olmuştur. Klasik telefon hatlarının yerini, cep telefonları ve internet tabanlı iletişim yöntemleri almıştır. Bu teknolojik ilerlemeler, iletişimi optimize etmek, bilgi erişimini kolaylaştırmak, ekonomik aktiviteye dinamizm katmak, eğitim imkanlarını zenginleştirmek ve sosyal etkileşimleri dönüştürmektedir. Gençler için bilgisayar, internet ve cep telefonları, yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir; bu araçlarla sosyal etkileşimler ve davranış normları şekillenmektedir. İnternet, gençlere bilgiye ulaşmada kolaylık, düşüncelerini ve duygularını serbestçe ifade etme ve sosyal bağlantılar kurma olanağı sunmaktadır. Ancak, bilgisayar ve internetin hayatımıza adaptasyonu, olumlu yönlerinin yanı sıra potansiyel riskleri de beraberinde getirmiştir. Teknolojinin yaygın kullanımı, “siber zorbalık” olarak adlandırılan bir olguya yol açmıştır (Yaman vd., 2011, s. 161-162). Bu, teknolojik araçların zarar verici şekillerde kullanılması sonucunda ortaya çıkan bir durumdur ve özellikle gençler ve çocuklar arasında yaygınlaşmıştır. Bu fenomen, araştırmacılar tarafından farklı terimlerle adlandırılmıştır; örneğin, siber zorbalık, sanal zorbalık, dijital zorbalık, e-zorbalık, internet zorbalığı, çevrim içi zorbalık, elektronik zorbalık, internet tacizi veya online zarar verme gibi (Peker, 2014, s. 2).

Siber zorbalık kavramı, ilk kez 2003 yılında Bill Belsey tarafından yapılan bir tanımlamayla, bir birey ya da topluluğun, bilgi ve iletişim teknolojilerini kasıtlı olarak zarar vermek amacıyla tekrar eden ve düşmanca bir şekilde kullanması olarak tanımlamıştır (Tanrıkulu, 2020, s. 9).

Mason (2008, s. 323), elektronik iletişim araçları aracılığıyla, topluluklar veya bireyler tarafından tekrar eden ve kasıtlı olarak diğer gruplara veya bireylere rahatsızlık verici ve tehdit ifadeleri içeren içeriklerin paylaşılması ve iletilmesi eylemini siber zorbalık olarak tanımladığını belirtmiştir.

Slonje vd. (2013, s. 26) ise siber zorbalığı, bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla gücün sistematik bir şekilde kötüye kullanılması olarak tanımlamıştır.

Hinduja ve Patchin'e (2018, s. 2) göre, siber zorbalık, "bilgisayarlar, cep telefonları ve diğer elektronik araçların kullanılmasıyla meydana gelen kasıtlı ve tekrarlayıcı zarar" olarak belirtilmiştir.

Shariff (2008, s. 58) tarafından ifade edildiği üzere, siber zorbalık; mobil telefonlar, e-posta, kişisel hakaret içerikli web siteleri, mesajlaşma uygulamaları ve çevrim içi anket platformları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla, topluluklar veya bireyler tarafından diğerlerine karşı sürekli, kasti ve düşmanca eylemleri içerdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla, siber zorbalık, internet ve diğer elektronik cihazlar aracılığıyla zarar verici ve acımasız mesajlar ve görüntülerin iletilmesi olarak tanımlanabilir. Siber zorbalığın hafif seviyeleri, geleneksel zorbalıkta olduğu gibi hedef alınan bireyleri dikkate almadan, onlara karşı saygısızlıkta bulunmayı, onlarla dalga geçmeyi ve rahatsız etmeyi amaçlar. Bu tür zorbalığın daha şiddetli biçimlerinde ise kişileri gizlice takip etmek, dedikodular yaymak, tehditler savurmak, söylenenleri teknolojik araçlarla diğer kişilere veya kurumlara aktarmak ve tehditler savurmak gibi negatif eylemler bulunmaktadır (Eker, 2022, s. 6). Diğer bir deyişle, kimlikleri gizli bir biçimde gönderilen istenmeyen elektronik postalar, kimliği belirsiz telefon çağrıları, hakaret ve tehdit içeren iletiler, toplulukları veya bireyleri olumsuz bir şekilde temsil eden mesajlar ve elektronik postalar ile yayılan görüntü, virüslü elektronik postalar ve ses ve yazılı içerikler "siber zorbalık" kavramı altında sınıflandırılmıştır (Arıcak, 2009).

Bir eylemin zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için güç dengesizliği, tekrarlama özelliği ve kasıtlı zarar verme amacı gibi unsurları içermesi gerekmektedir (Korkmaz, 2018, s. 108). Olweus (1993'ten aktaran Slonje vd., s. 27) zorbalık tanımında kurbanı

“zayıf” olarak nitelendirirken, bu zayıflık sadece fiziksel değil, tanıtımda belirtilmeyen psikolojik zayıflığı da içerebilir. Geleneksel zorbalık tanımında güç dengesizliği, fiziksel üstünlüğe dayanmaktadır, ancak bu dengesizlik akran grubu içinde popülerlik ya da reddedilme durumlarıyla da oluşabilir. Siber zorbalıkta fiziksel güç, zorbalığın gerçekleştirilmesi için gereklilik arz etmemektedir. Siber zorbalık bağlamında, güç dengesizliğini sağlayan diğer iki önemli faktör ise bilgi ve iletişim teknolojilerindeki teknik yetenek ve kimliğin gizliliği (anonimlik) olarak belirlenmiştir (Slonje vd., 2013, s. 26-27). Diğer taraftan farklı araştırmacılar da anonimliğin güç dengesizliğini artırdığını ifade etmektedir (Nocentini vd., 2010, s. 138’den aktaran Bingöl ve Tanrıkulu, 2014, s. 3).

Siber zorbalık bağlamında, tekrarlama özelliği mevcut olmasına rağmen zarar verici bir eylem tek başına siber zorbalık için yeterli olabilmektedir (Yaman vd., 2011, s.167). Nitekim, siber zorbalığa sebep olan içerikler bir kez yayımlandıktan sonra birçok platformda tekrar tekrar paylaşılabilmekte ve kullanıcı yorumlarıyla da bu içerikler desteklenebilmektedir (Vardal, 2015, s. 143). Ayrıca, Willard (2007’den aktaran Yaman vd., 2011, s. 167) siber zorbalığa sebep olan mesajların bir defa gönderildiğinde bu mesajların farklı kişiler tarafından çeşitli zamanlarda ve mekânlarda tekrar tekrar karşılaşılabileceğini ve etkisini kaybetmeden sürdüreceğini belirtmiştir.

“Siber Zorbalık” ve “Nefret Söylemi” kavramları arasındaki ilişki, siber zorbalığın genellikle nefret söylemi içeren olumsuz etkileşimlerin bir sonucu veya bir bileşeni olarak ortaya çıkmasıyla belirginleşir. Örneğin, bir kişi sosyal medya platformlarında bir başkasını ırk, din veya cinsel yönelimi, siyasi görüşüne, giydiği elbiseye vb. dayalı olarak hedef aldığı anda, bu hem siber zorbalık hem de nefret söylemi olarak kabul edilir.

Nefret söylemi tanımına bakıldığında Şansever’e (2012, s. 7) göre belli ve ortak niteliklere sahip gruplar ve bireylerle ilgili önyargılı ifadeler, “Nefret Söylemi” olarak adlandırılabilir. *“Nefret Suçları dünya çapında başta etnik, ulusal ve dini kimlik, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği olmak üzere; sağlık durumu, zihinsel ya da fiziksel engellilik, toplumsal statü, siyasi ve felsefi görüş, eğitim durumu gibi*

özelliklere yönelik olarak da işlenmektedir.” Ayrıca, birini hedef göstererek yapılan, aşağılayıcı, provokatif, dışlayıcı, küçümseyici, ötekileştirici ve sözlü veya yazılı şekillerde ayrımcılığı körükleyen ifadeler de “nefret söylemi” olarak tanımlanmaktadır (Keyman, 2013, s. 8’den akt. Sekman, 2015, s. 13). Nefret söylemi gerçekleşmesi için genellikle önyargılı bir yaklaşımın varlığı esastır. Önyargılar, siyasetçilerden dini inançlara, cinsel yönelime, etnik kökenden ekonomik statüye kadar çeşitli faktörlerde ortaya çıkabilir. Saldırganlar, hedeflerini sıklıkla bu bireylerin ait olduğu belirli sosyal veya demografik gruplara dayalı olarak seçmektedir, bu da asıl hedefin sadece birey değil, belirli özellikleri veya kimlik öğeleriyle tanımlanan grubun da olduğunu göstermektedir. Saldırganın motivasyonları arasında, kıskançlık, içerleme veya üstünlük duygusu gibi kişisel psikolojik faktörlerin yanı sıra, kurbanın temsil ettiği soyut kavramlar, örneğin mültecilik veya belirli siyasi figürler de yer alabilir. Nefret suçu, genellikle fiziksel saldırılar, tehditler, taciz, mülke zarar verme, ırkçı veya ayrımcı içerikli materyallerin dağıtılması, yangın çıkarma ve zorbalık eylemleri gibi çeşitli biçimlerde kendini gösterir (Şansever, 2012, s. 7-8).

Siber zorbalık ve nefret söylemi arasındaki ilişkiyi anlamak için internetin anonimlik ve erişilebilirlik özelliklerinin rolü de önemlidir. Anonimlik terimi, bireyin isminin, kimliğinin veya diğer ayırt edici özelliklerinin bilinmediği ve tanımlanamadığı durumu ifade eder. Bu kavram, genellikle bir eylem, esere veya belirli bir konuya değil, bireye doğrudan atfedilen bir durumu yansıtmaktadır (Arslan, 2012, s. 10). Bir diğer ifadeyle anonimlik, bir bireyin kişisel bilgilerinin gizlendiği veya bilinmediği durumu tanımlar. Bu bağlamda, cinsiyet, dini tercih, yaş, sosyoekonomik durum ve etnik köken gibi bireyleri belirleyebilecek faktörler karmaşık bir şekilde birbiri içine geçmiştir. Fiziksel ortamda, bireyler genellikle işitsel ve görsel işaretlerle tanınabilirler. Ancak, dijital platformlarda, kullanıcılar gerçek kimliklerini kullanmadan sanal profiller oluşturarak etkileşimde bulunma imkânına sahiptirler. Bu sanal kimlikler, bireylere sınırsız bir ifade özgürlüğü sunar, böylece sosyal normlara daha az bağımlı olarak çeşitli konular hakkında düşüncelerini açıkça paylaşabilirler (Kaya, 2022, s. 170). Dolayısıyla anonimlik, bireylerin siber zorbalık ve nefret söylemi faaliyetlerini dijital ortamda gizlice ve cezasız bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır.

Erişilebilirlik, bir web platformu, mobil uygulama veya dijital belgenin, işitsel veya görsel engelleri olan bireyler, motor yetenekleri sınırlı kişiler, bilişsel zorluk yaşayan bireyler ve yaşlılar gibi çeşitli kullanıcı grupları için kolayca ulaşılabilir, kullanılabilir ve anlaşılır olmasını temin eden bir niteliktir (Çetin, 2023, s. 59). Dijital iletişim araçları olarak adlandırılan yeni medya çözümleri, bireylerin internet erişimini kolaylaştırarak bilgisayar ve mobil cihazlar üzerinden etkileşimde bulunmalarını sağlamıştır. Yeni medya, katılımı ve etkileşimi teşvik eden geniş bir kavramsallaşmadır ve bu tür araçlar genellikle sosyal medya olarak tanımlanmıştır. Toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi gelişmeler, sosyal medya platformları üzerinden hızla yayılmakta ve kullanıcılar bu platformlar aracılığıyla fikir ve bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, sosyal medyanın bilgiye erişimi kolaylaştırma ve paylaşımı teşvik etme özellikleri, bireylerin tartışma forumları oluşturmaya, gruplar kurmasına ve diğer bireylerin görüşlerini anlık olarak takip etmelerine ve katılmalarına olanak sağlar (Veren ve Aydın, 2014, s. 197-198). Ancak, erişilebilirlik, bu tür zararlı davranışların daha geniş bir kitleye yayılmasına da olanak tanımıştır. Sosyal medya platformları ve online topluluklar, belirli grupların ve bireylerin bir araya gelmesini ve nefret söylemiyle motive edilen siber zorbalık eylemlerini kolaylaştırdığını da söylemek mümkündür. Dolayısıyla, siber zorbalık, dijital platformlarda yapılan saldırgan ve zarar verici davranışları ifade ederken, nefret söylemi ise belirli bir grup veya kişiye karşı düşmanca veya ayrımcı bir dil kullanmayı içerir. Siber zorbalık sıklıkla nefret söylemiyle iç içe geçmiş bir şekilde gerçekleşir ve bu ilişki, çevrimiçi ortamın anonimliği ve erişilebilirliği sayesinde daha da kuvvetlenir.

4.1.1 Nefret Söylemi Türleri

Taş (2017, s. 65-66) tarafından yapılan çalışmada, nefret söylemi altında altı farklı tür belirlenmiştir. Bu türler şunlardır: Siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, etnik kökene dayalı ırkçı nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi ile engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi. Sekman (2015, s.29) tarafından yapılan çalışmada, nefret söylemi türleri şu şekilde belirtmiştir: Siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret

söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi. Dolayısıyla bu çalışmalar, nefret söyleminin çeşitli yönlerini anlamak ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek için önemli bir temel sağlamaktadır.

4.1.1.1 Siyasal nefret söylemi

Siyasal nefret söylemi, siyasi çatışmaların yaşandığı ortamlarda ortaya çıkar ve genellikle sosyal medya gibi platformlarda karşılıklı suçlamalarla, hakaretlerle ve aşağılamalarla ifade edilir. Bu tür söylemler, komik bir üslupla dahi dile getirilse, her kesimden bireyler tarafından benimsenip yayılır. Hedeflenen gruplar genellikle birtakım siyasi partiler ideolojilerdir ve bu sebeple, toplumun dinamiklerini bozarak kutuplaştırmayı artırabilir (Taş, 2017, s. 65). Diğer taraftan siyasal nefret söylemi kapsamında Türkiye'deki belirli basın yayın organlarında, İsrail'e yönelik olarak "Gaspçı Siyonist", "işgalci" gibi ifadelerin kullanılmasıyla, bu ülkeye karşı önyargı oluşturulmakta ve nefret söylemi de yayılmaktadır (Sekman, 2015, s. 30).

4.1.1.2 Kadınlara yönelik nefret söylemi

Ülkemizde kadına yönelik nefret söylemi, ataerkil bir toplum yapısından kaynaklanan ve hala yaygın olan bir sorundur. Bu tür söylemler, bazı kesimler tarafından normal karşılanmakta ve kadına karşı ayrımcılığı meşrulaştırmaktadır. Medyanın, kadınların Cumhuriyet döneminde elde ettiği hakları yeterince vurgulamaması ve siyasetçilerin ayrımcı söylemleri, bu durumu pekiştiren bir etken olarak öne çıkmaktadır (Taş, 2017, s. 65). Bu sebeple, kadının bireysel kimliğini ikincil bir konuma indirgeyen ifadelerin medyada yaygın olarak kullanılması, kadına yönelik nefret söyleminin artmasına katkıda bulunmaktadır (Sekman, 2015, s. 31).

4.1.1.3 Göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi

Milliyetçilik fikirlerinden beslenen göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi, birçok ülkede karşılaşılan bir sorundur. Bu söylem, toplum içinde "biz" ve "onlar" ayrımını daha da derinleştirerek nefret suçlarının temelini oluşturur. Cumhuriyet döneminde yaşanan sorunlar, özellikle "Ermeni Sorunu" ve "Şark Sorunu" gibi olaylar, "tek ulus tek millet" ideali doğrultusunda birleşmeyi güçlendirmiş ve bu da

ırkçı söylemlerin yayılmasına katkı sağlamıştır. Yabancılar, göçmenler ve farklı etnik gruplar, toplumda düşmanlık ve korku oluşturularak hedef alınmaktadır (Taş, 2017, s. 65). Örneğin, haberlerde sıkça kullanılan “Suriyeli hırsız” gibi ifadeler, Türkiye’ye savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan Suriyelilere karşı önyargıları artırır ve bütün Suriyelilerin “hırsız” olduğu izlenimiyle damgalanmalarına yol açmaktadır (Sekman, 2015, s. 32).

4.1.1.4 Cinsel kimliğe yönelik nefret söylemi

Cinsel kimliğe yönelik nefret söylemi, toplumun çoğunlukla heteroseksüel kimlik etrafında şekillendiği ve heteronormatifite dışında kalan cinsel yönelimlerin sıklıkla “sapkın” olarak damgalandığı bir olgudur. Bu durum, cinsel kimliğe yönelik dışlanmanın ve ayrımcılığın yaygın olduğu bir çevreyi de beraberinde getirir (Bilge, 2016, s. 4). Diğer taraftan medya, LGBT bireylerle ilgili haberleri genellikle cinsel yönelimlerini, cinsellikle ilişkilendirerek veya cinsiyet kimliklerini baz alarak sunmaktadır. Bazı haber başlıklarında “gey hırsız” gibi ifadeler kullanılarak bu tür bir nefret söylemi yaygınlaştırılmaktadır, ki bu da cinsel kimliğe yönelik nefret söylemi bağlamında bir örnek teşkil etmektedir (Sekman, 2015, s. 33).

4.1.1.5 Mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi

Mezhep ve inanç temelli nefret söylemi, dünya genelinde radikal İslamcı terör örgütlerinin etkinlikleriyle birlikte “İslamofobi” olgusunun yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye’de ise İslam, daha çok bireyler arasında kimin daha “dindar” olduğu tartışmalarıyla gündeme gelmektedir. Bu tartışmalar, siyasi partiler arasındaki “gerçek dindarlık” rekabeti, laiklik kavgası, Sünni-Şii mezhep ayrımı gibi konuları içermektedir. Sosyal medyada ise, farklı siyasi görüşlere sahip olanların dini inançları irdelenmekte, Aleviler dinsizlikle suçlanmakta ve başörtüsü takmayanlar gericilikle itham edilmektedir; bu durum, kullanıcılar arasında hakaret, küfür, aşağılama gibi nefret söylemi içeren paylaşımların artmasına ortam yaratmaktadır (Taş, 2017, s. 66). Bazı haberlerde, yılbaşı eğlenceleri gibi konular “rezil”, “Hıristiyan adeti” gibi ifadelerle ele alınarak, mezhep ve inançlarla ilgili bir nefret söylemi oluşturulmaktadır (Sekman, 2015, s. 34).

4.2 Siber Zorbalık Türleri

Smith vd. (2008, s. 376), kullanılan iletişim araçlarına bağlı olarak siber zorbalık türlerini şu şekilde belirtmişlerdir: internet platformları aracılığıyla (sohbet odaları, e-postalar, web siteleri ve anlık mesajlaşma) gerçekleştirilen zorbalık ve cep telefonlarıyla yapılan zorbalık; bu bağlamda metin mesajları, telefon aramaları ve video klipleri/resim gibi yöntemlerle yapılan zorbalık olarak tanımlamışlardır.

Utemissova vd. (2021, s. 80) siber zorbalığın çeşitli türleri olduğunu belirtmektedir; literatürde genellikle karalama, parlama/kışkırtma, ifşa etme, dışlama, kimlik taklit etme, aldatma, taciz ve sürekli rahatsız etme olarak sekiz ana kategoride sınıflandırılmıştır. Siber zorbalık türlerinin sınıflandırmasında en yaygın olarak kullanılan tanım, Willard (2007) tarafından yapılmış olup, eylemin yapılış amacına yönelik 8 farklı türe ayırmıştır. Bu türler şunlardır:

4.2.1 Çevrim İçi Kavga/Parlama (Flaming)

İki veya daha fazla birey arasında kısa süreli ve yoğun bir polemiktir. Bu tür tartışmalar genellikle kaba, agresif ve küfürlü dilin yanı sıra tehdit ve hakaretler içerir. Tartışmalar genellikle tartışma forumları, sohbet odaları veya oyun platformları gibi iletişim ortamlarında gerçekleşir. Bu tür çevrim içi kavgalarda, tartışan bireyler ya da küçük bir grup dışında kalanlar zaman zaman tartışmayı yatıştırmaya ya da tartışmayı daha da körüklemeye çalışabilirler (Willard, 2007, s. 5-6). Bu nedenle, dışarıdan bakıldığında dengeli görünen bir durum, doğrudan içinde yer alan bireyler tarafından hakaretlerle dolu bir etkileşim olarak algılanmayabilir (Kowalski vd., 2008, s. 47).

4.2.2 Çevrimiçi Taciz (Harassment)

Bir bireyin sürekli ve tekrar eden şekilde saldırgan mesajlara maruz kalmasıdır. Bu tür mesajlar genellikle e-posta, anlık mesajlaşma veya metin mesajları gibi kişisel iletişim araçlarıyla gönderilir. Taciz, tekrar eden saldırgan iletilerin hedefe yönlendirilmesiyle tanımlanır. Hedef bireyler, online ortamda sürekli olarak incitici içerikli mesajlara karşı savunmasızdırlar. Eğer taciz belirli bir zarar eşiğini geçerse veya nefret veya

önyargı temelli bir nitelik taşırsa, bu durum yargı açısından da suç teşkil edebilir (Willard, 2007, s. 6-7).

4.2.3 İftira, Karalama, Aşağılama (Denigration)

Bir kişi hakkında olumsuz ve gerçek dışı bilgilerin dile getirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu tür bilgiler, bir web sitesine yerleştirilmesinin yanı sıra e-posta veya anlık ileti aracılığıyla da başkalarına ulaştırılabilir (Kowalski vd., 2008, s. 48). Diğer bir deyişle bir birey veya grubun, hedef aldığı kişiye karşı zararlı, gerçeğe aykırı veya saldırgan içerikli söylemler üretmesi ve bu söylemleri online platformlarda yayınlaması veya başkalarına iletilmesidir. Bu tür eylemler, hedefin sosyal ilişkilerini zedelemeyi ve itibarını lekelemeyi amaçlar ve genellikle dedikodu ve söylentilerin yayılmasıyla gerçekleşir. Ayrıca, hedef kişi genellikle bu zararlı içeriğin doğrudan alıcısı olmaz; bu tür içerik, genellikle başkaları tarafından görülecek şekilde tasarlanır. Örneğin, bir siber zorba, hedefin katıldığı bir tartışma grubuna aşağılayıcı bir mesaj gönderebilir veya dijital olarak manipüle edilmiş yanıltıcı görselleri kamuoyuna sunabilir (Willard, 2007, s. 7-8).

4.2.4 Kimlik Taklit Etme (Impersonation)

Kurbanın itibarını zedelemek için adına sahte bir profil oluşturarak veya hesaplarını ele geçirerek kötü niyetli içerikler paylaşmak olarak tanımlanır (Nergiz ve Avaroğlu, 2021, s. 78). Farklı bir ifade ile siber zorbanın, kurbanın kimliğini ele geçirerek olumsuz içerik paylaştığı ve hedefin sosyal çevresini etkileyen mesajlar gönderdiği durumu tanımlar. Bu eylemler, hedefin çeşitli online iletişim platformlarında, örneğin kişisel web siteleri, profiller veya bloglar üzerinde gerçekleşebilir. Gençler arasında, online platformlarda şifre değişimi genellikle gerçek “arkadaşlık” olarak kabul edilir. Şifre değişimi, siber zorbanın hedefin hesabına erişim kazanmasına ve hedefin kimliğiyle hareket etmesine olanak tanır. Bir siber zorbanın hedefin kimliğini taklit etme yeteneği kazandığında, bu durum hedefe yönelik diğer siber zorbalık biçimlerini içerebilir veya siber tehdit oluşturabilir (Willard, 2007, s. 8).

4.2.5 İzinsiz Bilgi ve Görüntü Paylaşımı, İfşa (Outing)

Bir bireyin özel bilgilerini veya utanç verici bilgi ve görüntülerinin çevrimiçi ortamda yayınlanması, iletilmesi veya gönderilmesidir (Willard, 2007, s. 9). Dolayısıyla kurban tarafından kişisel ve potansiyel olarak utanç verici bilgiler ve/veya fotoğraflar içeren e-posta veya anlık ileti almak ve bu iletiyi diğer kişilere iletme eylemini ifade eder (Kobalski vd., 2008, s. 49).

4.2.6 Kandırma (Trickery)

Kurbanın özel bilgilerini veya utanç verici bilgi ve görüntülerini kandırma yoluyla alarak çevrimiçi ortamda yaymaktır (Willard, 2007, s. 9)

4.2.7 Grup Dışı Bırakma, Dışlama (Exclusion)

Bir kişiyi çevrimiçi topluluklardan bilinçli bir şekilde dışlamak olarak tanımlanır (Nergiz ve Avaroğlu, 2021, s. 78). Dışlamanın bireylerin duygusal refahı üzerinde olumsuz etkileri yoğun ve derindir ve birçok toplulukta disiplin amacıyla sıkça kullanılan ciddi bir yaptırım olarak algılanmaktadır (Willard, 2007, s. 10).

4.2.8 Siber Takip/Taciz (Cyberstalking)

Tehdit, aşağılama veya şantaj içeren zararlı iletilerin sürekli olarak gönderilmesiyle karakterize edilen bir dijital taciz biçimidir. Siber takipçiler, hedeflerini aşağılamaya ve onların sosyal ilişkilerini veya itibarlarını zedelemeye yönelik eylemlerde bulunabilirler. Tacizle siber takip arasındaki sınır genellikle net olmayabilir. Bu sınırdan birinin aşıldığını gösteren önemli bir belirti, hedefin kendi güvenliği ve psikolojik refahı için kaygılanmaya başlamasıdır (Willard, 2007, s. 10).

4.3 Siber Zorbalıkta Kullanılan Araçlar

Li'nin (2006) çalışmasında, siber zorbalığın cep telefonları, e-posta sistemleri ve web platformları gibi çeşitli elektronik iletişim araçlarında çeşitli formlarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Araştırma, siber zorbalığın özellikle sohbet odaları ve e-posta

iletişimi gibi dijital mecranın kullanıldığı alanlarda gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur. Smith vd. (2008) tarafından siber zorbalığın uygulandığı araç olarak, cep telefonları ve mesajlaşmanın ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla siber zorbalık, çeşitli iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. İletişim teknolojilerinin çeşitliliği dikkate alındığında, siber zorbalık için en yaygın kullanılan yöntemler şunlardır: Anlık mesajlaşma, elektronik posta, metin mesajları, sosyal ağ siteleri, sohbet odaları, bloglar, web siteleri, tartışma panoları ve internet oyunları (Kowalski vd., 2007, s. 51-57).

Kowalski vd. (2007, 51-57) iletişim teknolojilerinin geniş çeşitliliği düşünüldüğünde, siber zorbalıkta en sık kullanılan araçları şöyle tanımlamıştır:

Anlık Mesajlaşma: Bireyler arasında sıkça rastlanan bir siber zorbalık taktiğidir. Kişilere sinirli veya tehditkar mesajlar iletilebilir. Örneğin, hedefin kullanıcı adına benzeyen bir ad oluşturulabilir veya gerçek kullanıcı adı kullanılabilir. Bundan sonra, diğer kişilere hedef birey gibi davranılarak uygunsuz mesajlar gönderilebilir. Ayrıca, başka birinin videoları veya fotoğrafları anlık mesajlaşma yoluyla hızlıca yayılabilir.

Elektronik Posta: Elektronik posta, siber zorbalık için sıkça başvurulmuş bir araçtır ve bunun birkaç nedeni vardır. İlk olarak, tek bir tıklama ile birçok kişiye e-posta gönderilebilir olması, zorbalık eylemlerinin kolayca yayılmasını sağlar. İkincisi, e-postayı gönderen kişinin kimliğinin kolayca tespit edilememesi, zorbalık yapanların izlerini gizlemesine olanak tanır.

Metin Mesajlaşma: Metin mesajlaşması, Kısa Mesaj Servisi (SMS) olarak da bilinen iletişim şeklidir. Günümüzde, gençlerin cep telefonlarıyla birbirlerine metin mesajları gönderme hızı oldukça dikkat çekicidir. Gerçek zamanlı olmasa da, gençler arasında iletişim kurmanın önemli bir yolu olarak kullanılmaktadır. Ancak, metin mesajlaşması sadece arkadaşlar arasında değil, aynı zamanda öğrenciler tarafından akademik ortamlarda ve dışında da siber zorbalık faaliyetlerinde kullanılabilir.

Sosyal Ağ Siteleri: Sosyal ağ sitelerinde, bir kullanıcının profili üzerinde yapılan herhangi bir değişiklik, o kişinin arkadaşları tarafından hemen fark edilebilir hale gelir. Örneğin, Facebook gibi popüler platformlarda, bir kullanıcının profilinde gerçekleşen

herhangi bir değişiklik, onun arkadaşları tarafından hızla fark edilir. Ayrıca, Facebook kullanıcıları bile, platformun diğer kullanıcıların günlük yaşamlarına birçok bilgiyi anlatmaya yönelik seçeneklerin fazla olduğunu belirtmektedir. Bu durum, özellikle gençlerin ve çocukların yaptıklarının sıkı bir şekilde izlenebildiği bir ortam oluşturur.

Sohbet Odaları: Sohbet odaları, çeşitli konularda sanal iletişim sağlayan platformlardır. Kullanıcılar, semboller veya avatarlar aracılığıyla diğer kullanıcılarla iletişim kurarlar. Ancak, siber zorbalık gibi risklerle de karşılaşılabilir. Üyeler, belirli kişilere karşı saldırgan davranışlarda bulunabilir veya tartışmalara neden olabilirler.

Bloglar: Bloglar veya web günlükleri, internet üzerindeki kişisel günlükler olarak tanımlanır. Web günlükleri sürekli olarak oluşturulurken, çeşitli olumlu amaçların yanı sıra siber zorbalık için de potansiyel taşır. Özellikle gençler, blogları başkalarının itibarını kötülemek veya gizliliklerini ihlal etmek için kullanabilirler. Örneğin, ilişkide terk edilen bir kişi, eski partneri hakkında utanç verici bilgiler içeren bir dizi blog yayımlayabilir ve hatta bu bilgileri arkadaşlarını da ikna ederek yayımlatabilir.

Web Siteleri: İnsanlar kişisel web sitelerini işlerini tanıtmak, aile ve arkadaşları için bilgi paylaşmak veya ürün satmak için kullanır. Ancak bazen, birinin kötüye kullanımı için saldırgan web sayfaları oluşturulabilir. Örneğin, birinin resimleri düzenlenerek rahatsız edici içerikle yayınlanabilir. Bu durumda, kişisel bilgiler de ifşa edilebilir.

Tartışma Panoları: Bireylerin herhangi bir kişi veya konu hakkında istedikleri herhangi bir bilgiyi paylaşabilecekleri çevrimiçi tartışma panoları siber zorbalık eylemlerinde kullanılabilir.

İnternet Oyunları: Günümüzde pek çok çocuk ve genç, oyun konsolları aracılığıyla çevrimiçi etkileşimli oyunlar oynuyor. Bu oyunlarda, katılımcılar birbirlerinin oyun tarzlarını eleştirebilirler. Fakat, anonim iletişim ortamlarında yapılan eleştirilerin, diğer siber zorbalık türleri gibi daha sert ve küçümseyici olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, oyuncular diğerlerini oyun dışına itmeye veya hesaplarına izinsiz erişim sağlamaya çalışabilirler.

4.4 Siber Zorbalığın Tarafları

Siber zorbalığın farklı yönlerini Seçkin'in (2017, s. 85-88) çalışmasında siber zorbalar, kurbanlar ve izleyiciler olarak kategorize etmiştir. Bu türler şöyledir:

4.4.1 Siber Zorbalar

Bilişim teknolojilerini kullanarak bir hedef belirleyerek bu hedefe zarar vermek amacıyla ileti gönderen, hedef kişiye ait video, bilgi veya fotoğrafları başkalarıyla paylaşan, ayrıca hedef kişinin sosyal medya hesaplarını ele geçirip uygunsuz mesajlar göndererek onu olumsuz etkileyen kişiye "siber zorba" adı verilmektedir. Bu tür saldırılar farklı biçimlerde gerçekleşebilir; alay etme, iftira atma, nefret söylemi içeren bir dil kullanma, itibarsızlaştırma ve hatta hedef kişiyi intihara sürükleyebilecek ciddi sonuçlar doğurabilir (Seçkin, 2017, s. 85). Dolayısıyla siber zorbalar, zorbalık faaliyetlerine aktif olarak katılırlar ve zorbalığı başlatan bireyler olarak tanımlanırlar (Baştürk, 2020, s. 54).

4.4.2 Kurban

Kurban terimi, siber zorbalık uygulamalarına maruz kalan saldırıların hedefi konumundaki bireyi ifade etmektedir (Baştürk, 2020, s. 54). Bu birey, son derece savunmasızdır ve kendisiyle ilgili siber zorbalık eylemlerini içeren paylaşımlar, tanımadığı birçok kişi arasında hızla yayılmaktadır (Seçkin, 2017, s. 86).

4.4.3 İzleyiciler

Siber zorbalık vakalarının şahitleri olan kişiler, izleyiciler olarak adlandırılır. Bu izleyiciler, tanıdık veya tanımadık kişiler olabilir. Tanıklık durumlarına göre üç grupta incelenirler (Seçkin, 2017, s. 87).

4.4.3.1 Destekçi izleyiciler

Destekçi izleyiciler, zorbalığı destekler ancak aktif bir şekilde zorbalık uygulamalarında bulunmayan bireyler olarak tanımlanmıştır (Baştürk, 2020, s. 54).

Destekçi izleyici, süreci zorlaştıran ve siber zorbanın yanında yer alan bireydir. Siber zorbaya teşvik edici bir tutum sergilerler, böylece siber zorbanın kurbanın kişisel bilgilerini, içeriklerini vb. yaymasına aracılık ederek sürece daha fazla zarar verebilirler (Seçkin, 2017, s. 87).

4.4.3.2 Zorbalık karşıtı izleyiciler

Siber zorbalık karşıtı izleyiciler, siber zorba ile ilgili bir tavır alan bireylerdir. Eğer zorbanın ya da kurbanın tanıdığı değilse, tarafsız bir konumda bulunurlar. Bu nedenle, siber zorbaya karşı çıkabilirler ve zararın farkında iseler, zorbanın durdurulmasında etkili olabilirler (Seçkin, 2017, s. 87-88). Ancak zorbalık karşıtı izleyicilerle ilgili başka bir görüş, Baştürk'ün (2020, s. 54) çalışmasında bu grubun, kurbanın yanında yer aldıkları halde, zorbanın karşısında olmalarına rağmen aktif bir destek sunmadıklarını belirtmesidir.

4.4.3.3 Pasif/ilgisiz izleyiciler

Pasif izleyiciler, siber zorbalık vakası karşısında tepki vermeyen bireylerdir (Seçkin, 2017, s. 88). Dolayısıyla bu kişiler, olaya müdahale etmek yerine sessiz kalmayı tercih ederler. Baştürk'e (2020, s. 54) göre, ne kurbanı ne de zorbaya destek sağlayan bireylerdir. Bununla birlikte, olayı izlerler ve umursamaz bir tavır takınırlar.

4.5 Siber Zorbalık Nedenleri

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, siber zorbalık davranışlarının yayılma alanı genişlemektedir. Bireylerin neden bu tür davranışlara yönelim gösterdiğini belirlemek oldukça meşakkatli bir süreçtir. Kıskançlık, nefret, kişilik bozuklukları, kin özsaygı eksikliği, güç arzusu ve duygusal zeka eksikliği gibi faktörler, bu davranışların altında yatan nedenlerden sadece birkaçıdır (Seçkin, 2017, s. 83).

Lenhart'a (2007) göre, siber zorbalar, gerçek kimliklerine ulaşamayacağına inandıkları için küçük düşürücü, zarar verici ve onur kırıcı materyalleri bloglar, sosyal medya platformları ve web sitelerinde paylaşarak bu içeriğin geniş kitlelere yayılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla dijital platformlardaki anonimlik, denetim

eksikliği ve çevrimiçi zorbalık uygulamalarının hızlı yayılması gibi etkenler, siber zorbalığın nedenlerinden biridir. Bu faktörler, zorbaların bilişim teknolojilerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmalarında önemli bir rol oynamaktadır (Olutürk, 2019, s. 14).

Kowalski vd. (2008'den aktaran Eroğlu, 2011, s. 26) ise, siber zorbalığın nedenlerini şöyle belirlemiştir: Agresif eylemlerden hoşlanma, kontrol etme arzusuyla hareket etme, gerçek hayatta ifade edemediği saldırgan düşüncelerini sanal ortamda açığa çıkarma arzusu, arkadaş çevresinde prestij elde etme isteği, katı ve duygusuz bir imaj oluşturma isteği, kötü davrananlara sanal ortamlarda yanıt verme, kimliğini gizleme kolaylığı, akran zorbalığında ceza riski bulunurken siber zorbalıkta daha az cezalandırılma durumunun bulunması ve kurbanla akran zorbalığında olduğu gibi yüz yüze iletişim şartının olmaması.

Willard (2002'den aktaran Horzum ve Ayas, 2013, s. 197) ise, siber zorbalık olaylarının failleri, bu tür davranışları sergileme nedenlerini şu şekilde sıralamaktadırlar:

- 1- Siber zorba bireyler, faaliyetlerinin izlenmeyeceğine ve yakalanma ihtimalinin oldukça düşük olduğuna inanmaktadırlar.
- 2- Siber zorbalık failleri, kurbanlara fiziki olarak bir zarar vermedikleri için eylemlerinin son derece zararsız olduğuna inanmaktadırlar.
- 3- Çevresindeki diğer insanların benzer davranışları sergilediğini gözlemleyenler, bu tür eylemlerin etik olmadığını düşünmemektedirler.
- 4- Siber zorbalık failleri, kendilerine karşı yapılan haksızlıklara karşı intikam alma düşüncesiyle bu tür eylemleri icra etmektedirler.

Ayrıca, günümüzde gençler arasında teknoloji kullanımının yaygınlaşması, teknolojik becerilerin alay etme ve prestij aracı olarak kullanılmasını desteklemiştir. Günümüzde fiziksel gücün yerini teknoloji becerileri alırken, gençler sosyal statülerini artırmak için bu becerileri kullanma eğiliminde olabilirler. Ancak, bu durum siber zorbalık gibi

negatif davranışların yayılmasına da katkı sağlamıştır. İletişim teknolojileri, gençler arasında çatışma ve rekabet ortamlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle sosyal medya platformları gibi alanlarda, örneğin YouTube ortamında küfürlü içeriklerin paylaşılması gibi yeni davranış biçimleri ortaya çıkabilir. Bu faktörler bir araya geldiğinde, gençler arasında siber zorbalığın artmasına neden olduğu sonucuna vardığını söylemek mümkündür (Eroğlu, 2011, s. 27).

4.6 Siber Zorbalık ve Nefret Söylemi İlişkili Araştırmalar

Merdin'in (2023) araştırması, YouTube'da tüketicilerin ürettiği nefret söylemlerinin ve bunların özelliklerinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışma, Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemiyle kullanıcıların oyun reklamlarına ilişkin yorumlarını değerlendirmiştir. Örnekleme, YouTube'da en fazla olumsuz yorum ve beğenmeme alan oyun reklamlarından seçilmiştir. Araştırma sonuçlarında ise videoların altında yer alan nefret ifadelerinde, özellikle oyun reklamları aracılığıyla üretici stüdyolara, dağıtımçı firmalara ve oyunlara karşı küfür ve hakaret gibi ifadelerin sıkça kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, dijital medya aracılığıyla yapılan bu nefret söyleminin, sosyal etkileşim yoluyla siber zorbalığa dönüşebileceği de vurgulanmıştır.

Gönülşen (2022) çalışmasında, "The Hater" filmi üzerinden trollük, siber zorbalık ve linç kültürünün sinemada nasıl temsil edildiği analiz edilmiştir. Bu analizde betimsel analiz ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada, sosyal medyanın olumsuz etkilerinin filmdeki yansımaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma, markalara ve ünlü kişilere yönelik karalama kampanyaları, siyasetçilere karşı ifşa veya izinsiz görüntü paylaşımı ve belirli gruplara yönelik çevrimiçi saldırılar gibi çeşitli siber zorbalık türlerinin filmde nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Ana karakterin sahte kimlikler kullanarak bu eylemleri gerçekleştirmesi, kimliğe bürünme ile trollük arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Ayrıca, genel zorbalığın siber zorbalığı tetiklediği ve toplumsal sorunların linç kültürünü ve trollüğü beslediği de çalışmanın sonuçları arasındadır.

Uçar (2021) çalışmasında, Twitter’ın dijital linç ve nefret söylemi olaylarının sıkça görüldüğü bir platform olduğunu belirtmektedir. Araştırmada, eski erkek arkadaşı Casim Ozan Çeltik tarafından yüzüne asit saldırısına maruz kalan ve ardından onunla evlenen Berfin Özek hakkında Twitter’da yer alan paylaşımlar incelenmiştir. Bu paylaşımlar, Eleştirel Söylem Çözümlemesi yöntemiyle analiz edilerek nefret söylemi ve dijital linç kavramları çalışma içerisinde açıklanmıştır. Çalışmanın bulguları, Twitter’daki içeriklerin dijital linç ve ötekileştirmeye yol açabileceğini ve toplumsal empatiye zarar verdiğini ortaya koymaktadır.

Kurt (2019) çalışmasında, yeni medya ortamında nefret söylemini YouTube platformunda Suriyeli mültecilere yönelik olarak incelemiştir. van Dijk’ın eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırma, YouTube’da Suriyeli mültecilere karşı öne çıkan temaları ve üretilen nefret söylemlerini analiz etmiştir. Araştırma bulguları, Suriyelilerin YouTube videolarında iftira, ırkçılık, düşmanlık ve hakaret içeren çeşitli nefret söylemlerine maruz kaldığını göstermektedir. Bu bulgular, Suriyeli mültecilerin çevrimiçi nefret söyleminin hedeflerinden biri haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Anamur ve Topsakal’ın (2019) yaptığı çalışmada, 28 Kasım 2018 tarihinde trafik polisiyle yaşanan bir tartışmanın ardından bir kadının Instagram üzerinden paylaştığı görüntülerin sosyal medya kullanıcıları tarafından nasıl yorumlandığı incelenmiştir. Bu çalışmada, eksisozluk.com sitesinden belirli bir amaç doğrultusunda seçilen örnekleme odaklanılmıştır. Söz konusu sitede, konuyla ilgili olarak açılan 11 başlık ve bu başlıklara ait 1511 giriş, betimsel analiz yöntemiyle incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, incelenen yorumların genellikle önyargılı olduğu, olayın diğer boyutlarının göz ardı edildiği, hakaret içerdiği, haksız yargılamaların yapıldığı, ayrıca itibarsızlaştırma ve aşağılama içerdiği belirlenmiştir. Bu durumun, kullanıcıların siber zorba olmasına yol açtığı da belirtilmiştir. Ayrıca, yeni dijital teknolojilerin sanal iletişim ve anonimlik boyutları göz önünde bulundurulduğunda, gerçek yaşam ilişkilerinden farklı bir iletişim tarzıyla karşı karşıya kalındığı vurgulanmıştır.

5. METODOLOJİ

5.1 Araştırmanın Amacı

Siyasetçilere yönelik çevrimiçi siber zorbalık ve nefret söylemi, günümüz dijital çağında önemli ve karmaşık bir sorun haline gelmiştir. Bu fenomen, siyasi eleştiri ile nefret içeren dijital iletişimin sıklıkla birleştiği bir ortamda kök salmıştır. Bu tez, çevrimiçi platformlarda siyasetçilere yönelik siber zorbalık ve nefret söylemi olgusunu inceleyerek, bu olguların seçim dönemleri ve toplumsal kutuplaşma süreçleri ile nasıl ilişkilendirildiğini anlamayı ve bu ilişkiyi derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu tezin temel amacı, çevrimiçi ortamda siyasetçilere yönelik eleştiri ile siber zorbalık ve nefret söylemi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, toplumsal kutuplaşmaya ve çevrimiçi iletişim dinamiklerine nasıl etki ettiğini anlamaktır.

5.2 Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, aşağıdaki nedenlerle önemlidir:

- 1- Siyaset toplumun temel bir özelliğidir. Ancak bu eleştirinin çevrimiçi platformlarda siber zorbalık ve nefret söylemi ile nasıl ilişkilendirildiği anlaşılmalıdır.
- 2- İnternet üzerindeki anonimlik, siber zorbalığın ve nefret söyleminin yayılmasını kolaylaştırabilir. Bu olgunun etkisi incelenmelidir.
- 3- Toplumsal kutuplaşma ve siyasi seçimler arasındaki ilişki, siyasi atmosferdeki gerilimi artırabilir. Bu bağlamda, seçim dönemlerindeki siber zorbalık ve nefret söyleminin nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmalıdır.
- 4- Çevrimiçi platformlardaki davranışların, toplumun sosyal dinamiklerine nasıl etki ettiği anlaşılmaya çalışılmalıdır.

Dolayısıyla bu tez, literatürde benzeri bulunmayan bir çalışmayı temsil etmektedir. Çevrimiçi platformlarda siber zorbalık ve nefret söylemi ile siyasetçilere yönelik eleştiriler arasındaki karmaşık ilişkiyi YouTube yorumları üzerinden inceleyen ve bu ilişkinin toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini değerlendiren bir araştırma, akademik literatürde nadir görülen bir konudur. Bu çalışma, demokratik toplumların önemli bir özelliği olan siyasetçilere yönelik eleştirinin çevrimiçi platformlardaki yansımalarını ve bu yansımaların toplumsal dinamiklere etkisini siber zorbalık ve nefret söylemi ilişkisi içerisinde ele alarak, mevcut literatüre önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, tezin özgün ve orijinal bir katkı sunacağı öne sürülmektedir.

5.3 Araştırmanın Konusu

YouTube platformunda siyasetçilere yönelik siber zorbalık ve nefret söyleminin seçim dönemleri ve toplumsal kutuplaşma süreçleri ile ilişkisini irdelemektir.

5.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Tez başlıktan anlaşılabilceği üzere belirli bir dönemi kapsamaktadır. Diğer sosyal medya mecralarının (Instagram, Twitter, TikTok) siber zorbalık ve nefret söylemi anlamında incelenmemesinin sebebi bu mecraların YouTube'ye göre kullanıcılar tarafından daha kolay kontrol edilebilir ve siber zorbalık ve nefret söylemi içeren mesajların silinebildiği bir alan olmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışma kapsamında farklı görüşleri temsil eden üç ittifak lideri ele alınacaktır. Bu bağlamda 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde yer alan Cumhur İttifakı Lideri Recep Tayyip Erdoğan, Millet İttifakı Lideri Kemal Kılıçdaroğlu ve Ata İttifakı Lideri ise Ümit Özdağ olarak değerlendirilmiştir. Diğer liderlerin bu kapsamda değerlendirilmeme sebebi ise bahse konu olan üç liderin diğer liderlerle kurdukları ittifaklarda ön plana çıkmalarıdır. Örneğin her ne kadar Ümit Özdağ Ata İttifakı Cumhurbaşkanı adayı olmasa da ittifakın programını anlatan ve sözcülüğünü yapan en önemli figür olmasından dolayı ittifakın lideri konumunda olduğunu söylemek mümkündür.

5.5 Araştırmanın Problemi

Çalışmanın problemlerini şöyle sıralamak mümkündür:

- 1- Siyasetçi figürlerine yönelik eleştirilerde siber zorbalık ve nefret söylemi uygulamalarının var olduğu düşünülmektedir.
2. Anonimlik internet üzerindeki yorumlarda siber zorbalığı ve nefret söylemini daha kolaylaştırmaktadır.
- 3- Siyaset kurumu toplumsal kutuplaşmanın yoğunlaştığı bir alandır. Dolayısıyla siber zorbalık ve nefret söylemi bu kutuplaşma süresinde artış göstermektedir.
4. Seçim dönemleri siber zorbalığın ve nefret söyleminin daha yoğun görüldüğü dönemler arasındadır.

5.6 Yöntem

Bu araştırma, nitel bir yöntem olan içerik analizi tekniği kullanılarak yürütülmüştür. İçerik analizi, toplanan verilerin detaylı bir şekilde incelenmesini ve önceden fark edilmeyen temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasını sağlayan bir yöntemdir. Bu süreç, verilerin derinlemesine değerlendirilmesini içerir ve bu sayede yeni perspektiflerin ortaya çıkmasını sağlar (Sözbilir, 2009, s. 4). Araştırma kapsamında siber zorbalık ve nefret söylemi konularını incelemek amacıyla içerik analiz yöntemi uygulanmıştır. Bu doğrultuda, 14 Mayıs ve 28 Mayıs tarihleri arasında YouTube platformunda Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu ve Ümit Özdağ'ın videolarına yapılan yorumlar değerlendirilmiştir.

Yorumlar, içerik analizi yöntemi ve amaçlı örneklem yoluyla analiz edilmiştir. Maxwell'e (2008, s. 235) göre, amaçlı örneklem yöntemi çeşitli faydalı kullanım alanlarına sahiptir. İlk olarak, seçilen örneklerin temsil ediciliğini ve standartlığını sağlama amacı taşır. Özenle seçilmiş bir örnek, popülasyonun ortalamasını daha iyi yansıtmaya eğilimindedir. İkincisi, popülasyonun tüm varyasyon aralığını kapsamak için çeşitliliği yakalamaya yönelik kullanılır. Üçüncü olarak, kritik durumları incelemek

amacıyla tercih edilir ve bu, araştırmanın teorik temelleri açısından büyük önem taşır. Son olarak, farklılıkların nedenlerini anlamak için belirli karşılaştırmalar yapmak amacıyla kullanılır; özellikle çoklu durumlu çalışmalarda popüler ve güvenilir bir yöntemdir. Bu amaç doğrultusunda, incelenen ittifak lideri videolarının yorumlarında sadece beğeni alan ve siber zorbalık ile nefret söylemi barındıran yorumlar incelenmiştir.

Ayrıca, konuya ilişkin literatür ikincil kaynaklar olarak incelenmiştir.

6. BULGULAR

6.1 Recep Tayyip Erdoğan'ın Video Yorumlarının Analizleri

6.1.1 Video 1: “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Duyanlara Duymayanlara, Biz Onu Çok Seviyoruz Çok!” Videosu Yorumları Analizleri

Video, 28 Mayıs 2023 tarihinde @atvturkiye kullanıcı adıyla YouTube Shorts platformunda paylaşılmış olup, 14.000 beğeni ve 471.921 görüntülenme elde etmiştir. Videoda, Recep Tayyip Erdoğan'ın bir miting sırasında “Duyanlara Duymayanlara” adlı şarkıyı söylediği görülmektedir (ATV, 2023).

Aşağıda verilen tablo, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Duyanlara Duymayanlara, Biz Onu Çok Seviyoruz Çok!” isimli videosuna yapılan yorumların kullanıcı tipi, siber zorbalık ve nefret söylemi dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.1 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı

Kullanıcı Tipi	Toplam Yorum Sayısı	Siber Zorbalık İçeren Yorum Sayısı	Nefret Söylemi İçeren Yorum Sayısı	Anonimlik (%)	Kutuplaşma İçeren Yorum Sayısı	Seçim Dönemi Yorum Sayısı	Beğeni Sayısı	Beğeni Toplamı
Anonim	43	43	43	87,76%	43	43	1308	1308
Kayıtlı	6	6	6	12,24%	6	6	36	36
Toplam	49	49	49	100%	49	49	1344	1344

Yukarıda yer alan tabloya göre yorumların büyük çoğunluğu anonim kullanıcılar tarafından yapılmıştır (%87,76). Anonim kullanıcılar tüm yorumlarda siber zorbalık ve nefret söylemi içeren ifadeler kullanmışlardır. Yorumların tamamı (%100) toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır.

Aşağıda yer alan tablo, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Duyanlara Duymayanlara, Biz Onu Çok Seviyoruz Çok!” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen siber zorbalık türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.2 Siber zorbalık türleri dağılımı

Siber Zorbalık Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Aşağılama ve Karalama	49	100%	1344
Siber Taciz	20	40,82%	849
Çevrimiçi Taciz	39	79,59%	1320
Çevrimiçi Kavga	10	20,41%	530

Yukarıda verilen tabloda tüm yorumlar (%100) aşağılama ve karalama içermektedir. Siber taciz %40,82, çevrimiçi taciz %79,59 ve çevrimiçi kavga %20,41 oranında görülmektedir. En çok beğeni alan siber zorbalık türlerini içeren yorumlar sırasıyla çevrimiçi taciz (1320), aşağılama ve karalama (1344), siber taciz (849) ve çevrimiçi kavga (530) olmuştur.

Aşağıda yer alan tablo, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Duyanlara Duymayanlara, Biz Onu Çok Seviyoruz Çok!” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen nefret söylemi türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.3 Nefret söylemi türleri dağılımı

Nefret Söylemi Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Siyasal Nefret Söylemi	43	87,76%	1264
Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	6	12,24%	80

Yukarıda yer alan tabloda yorumların çoğu siyasal nefret söylemi içermektedir (%87,76). Göçmenlere ve yabancılar yönelik nefret söylemi daha az sıklıkla görülmüştür (%12,24).

6.1.2 Video 2: “Erdoğan’dan Canlı Yayında Kılıçdaroğlu’yla İlgili İtiraf Gibi Açıklama: Ama Montaj...” Videosu Yorumları Analiz

Video, 23 Mayıs 2023 tarihinde @halktvkanali kullanıcı adıyla paylaşılmış olup, 2.600 beğeni ve 283.827 görüntülenme elde etmiştir. Videoda, gazeteci Abdulkadir Selvi’nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a yönelttiği, “Efendim, ‘bunlarda video çekmiş’ dediniz, ben tam anlayamadım, kim neyle video çekmiş?” sorusuna yer

verilmektedir. Bu soru üzerine Erdoğan, “Kılıçdaroğlu’nun Kandil’dekilerle video çekimleri var, bunları ‘Haydi, Haydi, Haydi’ diyerek yayınladılar. Anladınız mı? Ama montaj, ama şu, ama bu, video çekimlerini yaptılar; PKK’lılar bunlara videolarla destek verdiler,” şeklinde yanıt vermektedir (Halk TV, 2023).

Aşağıda verilen tablo, “Erdoğan’dan Canlı Yayında Kılıçdaroğlu’yla İlgili İtiraf Gibi Açıklama: Ama Montaj...” isimli videosuna yapılan yorumların kullanıcı tipi, siber zorbalık ve nefret söylemi dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.4 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı

Kullanıcı Tipi	Toplam Yorum Sayısı	Siber Zorbalık İçeren Yorum Sayısı	Nefret Söylemi İçeren Yorum Sayısı	Anonimlik (%)	Kutuplaşma İçeren Yorum Sayısı	Seçim Dönemi Yorum Sayısı	Beğeni Sayısı	Beğeni Toplamı
Anonim	38	38	38	67,86%	38	43	1231	1231
Kayıtlı	18	18	18	32,14%	18	6	682	682
Toplam	56	56	56	100%	56	49	1913	1913

Yukarıda yer alan tabloda yorumların büyük çoğunluğu anonim kullanıcılar tarafından yapılmıştır (%67,86). Anonim kullanıcılar tüm yorumlarda siber zorbalık ve nefret söylemi içeren ifadeler kullanmışlardır. Yorumların tamamı (%100) toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır. Toplam beğeni sayısı 1913’tür. Beğeni sayıları, kullanıcıların yorumlara verdiği desteği göstermektedir.

Aşağıda yer alan tablo, “Erdoğan’dan Canlı Yayında Kılıçdaroğlu’yla İlgili İtiraf Gibi Açıklama: Ama Montaj...” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen siber zorbalık türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.5 Siber zorbalık türleri dağılımı

Siber Zorbalık Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Aşağılama ve Karalama	52	92,86%	1754
Siber Taciz	49	87,50%	1688
Çevrimiçi Taciz	45	80,36%	1576
Çevrimiçi Kavg	10	17,86%	220

Yukarıda yer alan tabloda yorumların %92,86'sı aşağılama ve karalama içermektedir. Siber taciz %87,50, çevrimiçi taciz %80,36 ve çevrimiçi kavga %17,86 oranında görülmektedir. En çok beğeni alan siber zorbalık türlerini içeren yorumlar sırasıyla aşağılama ve karalama (1754), siber taciz (1688), çevrimiçi taciz (1576) ve çevrimiçi kavga (220) olmuştur.

Aşağıda yer alan tablo, “Erdoğan’dan Canlı Yayında Kılıçdaroğlu’yla İlgili İtiraf Gibi Açıklama: Ama Montaj...” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen nefret söylemi türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.6 Nefret söylemi türleri dağılımı

Nefret Söylemi Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Siyasal Nefret Söylemi	51	91,07%	1797
Mezhep ve İnanca Yönelik Nefret Söylemi	6	10,71%	137
Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	4	7,14%	101

Yukarıda yer alan tabloda yorumların çoğu siyasal nefret söylemi içermektedir (%91,07). Mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi %10,71 ve göçmenlere ve yabancılar yönelik nefret söylemi %7,14 oranında görülmektedir.

6.2 Kemal Kılıçdaroğlu’nun Videoları ve Analizi

6.2.1 Video 1: Kılıçdaroğlu: “Buradayım Be Buradayım, Sonuna Kadar Buradayım”

Video, @GazeteDuvar tarafından 15 Mayıs 2023 tarihinde paylaşılmış olup, 337.152 görüntülenme ve 7.400 beğeni almıştır. Videoda, Millet İttifakı lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun “Buradayım be, buradayım. Siz de buradasınız. Vallahi de billahi de sonuna kadar mücadele edeceğim, buradayım” diyerek masaya vurduğu görülmektedir (Gazete Duvar, 2023).

Aşağıda verilen tablo, “Kılıçdaroğlu: “Buradayım Be Buradayım, Sonuna Kadar Buradayım” isimli videosuna yapılan yorumların kullanıcı tipi, siber zorbalık ve nefret söylemi dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.7 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı

Kullanıcı Tipi	Toplam Yorum Sayısı	Siber Zorbalık İçeren Yorum Sayısı	Nefret Söylemi İçeren Yorum Sayısı	Anonimlik (%)	Kutuplaşma İçeren Yorum Sayısı	Seçim Dönemi Yorum Sayısı	Beğeni Sayısı	Beğeni Toplamı
Anonim	59	59	59	70.24%	38	59	2135	2135
Kayıtlı	25	25	25	29.76%	18	25	696	696
Toplam	84	84	84	100%	56	84	2831	2831

Yukarıda yer alan tabloya göre yorumların büyük çoğunluğu anonim kullanıcılar tarafından yapılmıştır (%70,24). Anonim kullanıcılar tüm yorumlarda siber zorbalık ve nefret söylemi içeren ifadeler kullanmıştır. Yorumların tamamı (%100) toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır. Toplam beğeni sayısı 2831’dir.

Aşağıda yer alan tablo “Kılıçdaroğlu: “Buradayım Be Buradayım, Sonuna Kadar Buradayım” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen siber zorbalık türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.8 Siber zorbalık türleri dağılımı

Siber Zorbalık Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Aşağılama ve Karalama	84	100%	2831
Siber Taciz	30	35,71%	975
Çevrimiçi Taciz	54	64,29%	1853
Çevrimiçi Kavga	15	17,86%	478

Yukarıda yer alan tabloya bağlı olarak yorumların %100’ü aşağılama ve karalama içermektedir. Çevrimiçi taciz %35,71, siber taciz %64,29 ve çevrimiçi kavga %17,86 oranında görülmektedir. En çok beğeni alan siber zorbalık türlerini içeren yorumlar sırasıyla aşağılama ve karalama (2831), siber taciz (1853), çevrimiçi taciz (975), ve çevrimiçi kavga (478) olmuştur.

Aşağıda yer alan tablo “Kılıçdaroğlu: “Buradayım Be Buradayım, Sonuna Kadar Buradayım” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen nefret söylemi türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.9 Nefret söylemi dağılımı

Nefret Söylemi Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Siyasal Nefret Söylemi	84	100%	2831
Mezhep ve İnanca Yönelik Nefret Söylemi	10	11,90%	325
Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	6	7,14%	197

Yukarıda yer alan tablodan hareketle yorumların çoğu siyasal nefret söylemi içermektedir (%100). Mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi %11,90 ve göçmenlere ve yabancılar yönelik nefret söylemi %7,14 oranında görülmektedir.

6.2.2 Video 2: “Kılıçdaroğlu: “Seçim Balkonda Kazanılmaz”

Video, 15 Mayıs 2023 tarihinde @showanahaber tarafından paylaşılmış olup, 180.860 görüntülenme ve 1.100 beğeni almıştır. Videoda, Millet İttifakı temsilcileri ve Cumhurbaşkanı adayları Kemal Kılıçdaroğlu’nun bir açıklama yaptığı görülmektedir. Kılıçdaroğlu, konuşmasında şunları ifade etmektedir:

“Değerli basın mensupları, sevgili halkım, sandığa gidip oy kullanan tüm seçmenlere yürekten teşekkürler. Özellikle gençlerin ve kadınların yüksek katılımlarından dolayı son derece mutluyuz. Katılım oranının yüzde 90’a yaklaşması ve sürecin demokratik olgunluk içerisinde sürdürülmesi ayrıca memnuniyet vericidir. Erdoğan, bütün iftira ve hakaretlerine rağmen beklediği sonucu alamamıştır. Hiç kimse bir oldu bittiye heveslenmesin. Seçim balkonda kazanılmaz. Veriler şu anda akmaya devam ediyor. Milletimiz ikinci tur diyorsa başımızın üstüne. Bu seçimi ikinci turda mutlaka ama mutlaka kazanacağız. Herkes bunu görecektir. Geçici sonuçlar şunu göstermiştir ki Erdoğan, toplumdaki beklediği güven oyunu alamamıştır. Toplumdaki değişim talebi yüzde 50’nin üzerindedir. AK Parti’deki oy kaybı da bu gerçeği göstermektedir. Biz, önümüzdeki 15 gün boyunca Türkiye için milletimizle beraber bu ülkeye hakkı, hukuku ve adaleti getirmek için her türlü mücadeleyi yapacağız. Halkımız emin olsun, mutlaka ama mutlaka kazanacağız ve bu ülkeye demokrasiyi getireceğiz. Hepinize teşekkür ederim.” (Show TV, 2023).

Kılıçdaroğlu’nun bu ifadelerle konuşmasını sonlandırdığı videoda görülmektedir.

Aşağıda verilen tablo, “Kılıçdaroğlu: “Seçim Balkonda Kazanılmaz” isimli videosuna yapılan yorumların kullanıcı tipi, siber zorbalık ve nefret söylemi dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.10 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı

Kullanıcı Tipi	Toplam Yorum Sayısı	Siber Zorbalık İçeren Yorum Sayısı	Nefret Söylemi İçeren Yorum Sayısı	Anonimlik (%)	Kutuplaşma İçeren Yorum Sayısı	Seçim Dönemi Yorum Sayısı	Beğeni Sayısı	Beğeni Toplamı
Anonim	38	38	38	77,55%	38	38	616	616
Kayıtlı	11	11	11	22,45%	11	11	231	231
Toplam	49	49	49	100%	49	49	847	847

Yukarıda yer alan tabloya göre yorumların büyük çoğunluğu anonim kullanıcılar tarafından yapılmıştır (%77,55). Anonim kullanıcılar tüm yorumlarda siber zorbalık ve nefret söylemi içeren ifadeler kullanmıştır. Yorumların tamamı (%100) toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır. Toplam beğeni sayısı 847’dir.

Aşağıda yer alan tablo “Kılıçdaroğlu: “Seçim Balkonda Kazanılmaz” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen siber zorbalık türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.11 Siber zorbalık türleri dağılımı

Siber Zorbalık Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Aşağılama ve Karalama	49	100%	847
Siber Taciz	33	67,35%	591
Çevrimiçi Taciz	47	95,92%	800
Çevrimiçi Kavga	14	28,57%	189

Yukarıda yer alan tabloya bağlı olarak yorumların %100’ü aşağılama ve karalama içermektedir. Çevrimiçi taciz %67,35, siber taciz %95,92 ve çevrimiçi kavga %28,57 oranında görülmektedir. En çok beğeni alan siber zorbalık türlerini içeren yorumlar sırasıyla aşağılama ve karalama (847), siber taciz (800), çevrimiçi taciz (591), ve çevrimiçi kavga (189) olmuştur.

Aşağıda yer alan tablo “Kılıçdaroğlu: “Kılıçdaroğlu: “Seçim Balkonda Kazanılmaz” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen nefret söylemi türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.12 Nefret söylemi dağılımı

Nefret Söylemi Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Siyasal Nefret Söylemi	46	93,88%	807
Mezhep ve İnanca Yönelik Nefret Söylemi	3	6,12%	36
Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	3	6,12%	45

Yukarıda yer alan tabloda yorumların çoğu siyasal nefret söylemi içermektedir (%93,88). Mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi %6,12 ve göçmenlere ve yabancılar yönelik nefret söylemi %6,12 oranında görülmektedir.

6.3 Ümit Özdağ’ın Videoları ve Analizi

6.3.1 Video 1: “Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu’na Desteğini Açıkladı”

Video, 24 Mayıs 2023 tarihinde @tele1comtr kullanıcısı tarafından paylaşılmıştır. Videonun görüntülenme sayısı 119.023’tür ve 2.700 beğeni almıştır. Bu video, Ümit Özdağ’ın 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda Kemal Kılıçdaroğlu’nu destekleme kararını açıkladığı bir bildiriye içermektedir. Videoda Ümit Özdağ, bu kararını Kemal Kılıçdaroğlu ile birlikte yaptığı basın toplantısında duyurmaktadır. Ümit Özdağ açıklamasında şu ifadeler yer vermektedir:

“Değerli basın mensupları, sayın genel başkana teşekkür ediyorum. Türkiye’nin en önemli sorunu, hiç şüphesiz, ülkemizde yaşayan 13 milyon sığınmacı ve kaçığın vatanlarına geri yollanmasıdır. Bu 13 milyon kişi vatanlarına geri yollanmadan ve yenilerinin gelmesi kararlı politikalarla engellenmeden Türkiye’nin ekonomik sorunlarını aşması mümkün değildir. Yılda 11 milyar dolar sığınmacılara harcayarak Türk halkını fakirlikten kurtaramayız, kiralardan yükselmesini engelleyemeyiz, vatandaşlık satarak Türk halkının gayrimenkul alabilmesini sağlayamayız, sokaklarda güvenliği sağlayamayız, çocuklarımıza iş bulamayız. Özetle, nasıl ki bir yüzücünün bacaklarına 20’şer kilo demir bağlarsanız, ne kadar iyi yüzücü olursa olsun yüzemezse, bir ülke de 13 milyon sığınmacıyla ekonomisini ve güvenliğini doğru bir çizgiye oturtamaz. Bundan dolayı 14 Mayıs seçimlerine giderken Türk halkından, biz Zafer Partisi olarak, sığınmacıları vatanlarına geri yollamak için destek istedik. Ancak partimizin yeni kurulmuş olması ve medyada uygulanan ambargo, vatandaşa yeterince erişmemizi

engelledi. Fakat birinci turun sonunda gördük ki ortaya çıkan siyasi görünüm, iki adayın 28'inde bir ikinci tur için Türk halkının önüne gideceği çerçeveyi oluşturmuş. AK Parti Genel Başkan Vekili Numan Bey bizi ziyaret etti. Kendilerine sorduk. Bizden destek istediler. Sığınmacılar konusunda ne yapmayı düşünüyorsunuz? Anlattıkları şey sığınmacıların vatanlarına dönmesini içermiyordu. Kemal Bey'le görüştük. Kemal Bey, çok net bir şekilde sığınmacıların vatanlarına dönmesi gerektiğini ve bu politikayı izleyeceğini söyledi. Bu politikanın detaylarını konuştuk ve Zafer Partisi'nin önermiş olduğu, bir sene içerisinde uluslararası hukuka uygun, insan haklarını gözetken, dönen Suriyelilerin Suriye'de güvenliğini sağlayacak ama Türk ekonomisinin üzerindeki büyük yükü de kaldıracak, sokaklarımızı tekrar güvenli hale getirecek, uyuşturucu çetelerini sokaklarımızdan, okulların önünden temizleyecek bir model üzerinde kendisiyle fikir birliğine vardık. Bundan dolayı da Zafer Partisi olarak Sayın Kılıçdaroğlu'nu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci turda destekleme kararı verdik. Hayırlı olsun. Şimdi buradan birinci turda Cumhuriyet İttifakı'na oy vermiş, Millet İttifakı'na oy vermiş ve Ata İttifakı'na oy vermiş değerli seçmenlere, bütün seçmenlere çağrım şu: Değerli Yurttaşlar, eğer annelerinizden ve babalarınızdan aldığınız Türkiye'yi çocuklarınıza devretmek istiyorsanız, Türkiye'nin Türkiye olarak kalmasını istiyorsanız, "Göçmenistan" olmasını istemiyorsanız, kızınız sokağa çıktığı zaman endişelenmek istemiyorsanız, akşam saat 21:30'da oğlunuzu köşedeki bakkala yollarken güven içinde yollamak istiyorsanız, 28 Mayıs'ta yapılacak seçimde 13 milyon sığınmacıyı vatanına yollayacak politikaya ve politikacılara destek verin ve Kemal Kılıçdaroğlu'na oy verin. Bu, ülkemizin "Göçmenistan" olmamasının tek yoludur. Hepinize teşekkür ediyorum. Sağ olun." (Tele1, 2023).

Aşağıda verilen tablo, "Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu'na Desteğini Açıkladı" isimli videosuna yapılan yorumların kullanıcı tipi, siber zorbalık ve nefret söylemi dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.13 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı

Kullanıcı Tipi	Toplam Yorum Sayısı	Siber Zorbalık İçeren Yorum Sayısı	Nefret Söylemi İçeren Yorum Sayısı	Anonimlik (%)	Kutuplaşma İçeren Yorum Sayısı	Seçim Dönemi Yorum Sayısı	Beğeni Sayısı	Beğeni Toplamı
Anonim	21	21	21	53,85%	21	21	267	267
Kayıtlı	18	18	18	46,15%	18	18	122	122
Toplam	39	39	39	100%	39	39	389	389

Yukarıda yer alan tabloya göre yorumların %53,85'i anonim kullanıcılar tarafından yapılmıştır. Yorumların tamamı (%100) toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır. Toplam beğeni sayısı 389'dur.

Aşağıda yer alan "Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu'na Desteğini Açıkladı" isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen siber zorbalık türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.14 Siber zorbalık türleri dağılımı

Siber Zorbalık Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Aşağılama ve Karalama	30	76,92%	289
Siber Taciz	36	92,31%	345
Çevrimiçi Taciz	33	84,62%	328
Çevrimiçi Kavga	13	33,33%	91

Yukarıda yer alan tabloda yorumların %76,92’si aşağılama ve karalama içermektedir. Çevrimiçi taciz %92,31 oranında görülmektedir. Siber taciz %84,62, çevrimiçi kavga ise %33,33 oranında görülmektedir. En çok beğeni alan siber zorbalık türlerini içeren yorumlar sırasıyla çevrimiçi taciz (345), aşağılama ve karalama (289), siber taciz (328), ve çevrimiçi kavga (91) olmuştur.

Aşağıda yer alan tablo “Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu’na Desteğini Açıkladı” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen nefret söylemi türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.15 Nefret söylemi dağılımı

Nefret Söylemi Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Siyasal Nefret Söylemi	31	79,49%	807
Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	3	20,51%	45

Yukarıda yer alan tablodan anlaşıldığı üzere yorumların %79,49’u siyasi nefret söylemi içermektedir. Göçmenlere ve yabancılar yönelik nefret söylemi %20,51 oranında görülmektedir.

6.3.2 Video 2: “İpek Özbey’in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ’dan Çok Net Cevap!”

Video, 24 Mayıs 2023 tarihinde @Sozcutelevizyonu tarafından paylaşılmış olup, 104.411 görüntülenme ve 1.300 beğeni almıştır. Videoda, gazeteci İpek Özbey’in Ata İttifakı lideri olarak ele aldığımız Ümit Özdağ’a yönelik “HDP seçmenine bir

mesajınızın olup olmadığını merak ediyorum” şeklinde bir soru sorduğu görülmektedir. Ümit Özdağ, bu soruya şu şekilde cevap vermiştir:

“Bakın, Benim bütün Türk halkına, daha önce hangi partiye oy vermiş olursa olsun, çağrım şu: Bir konuda karar verelim. 13 milyon sığınmacının Türkiye’de kalmasını istiyor musunuz, istemiyor musunuz? Hastanede hem kendi paranızı hem sığınmacının tedavi parasını verip ondan sonra onun arkasında beklemek istiyor musunuz? Eczaneye gittiğiniz zaman, hem ilaç için kendiniz para verip hem de Suriyeli’nin bedava ilaç almasını istiyor musunuz, istemiyor musunuz? Yılda 11 milyar dolar harcamak istiyor musunuz? Şuana kadar 2011’den bu yana her Türk vatandaşının cebinden 1800-1900 dolar çıktı, sığınmacılar için harcanıldı. Benim param bol, sığınmacılar için para harcanmaya devam etsin, sorun yok. İnsani yardım diye, 72 milyar dolar harcanmış, bunun büyük bir bölümü Suriye’nin kuzeyine. Bu harcanmaya devam etsin, yani toplam 180 milyar dolardan bahsediyoruz. 150 milyar dolar Türkiye’de sığınmacılara harlandı, 30 milyar dolar kadar da Suriye’nin kuzeyinde harlandı. Buna devam etsin diyorsanız, Suriyeliler, Afganlar vs. kalsınlar ve yenileri de gelebilir diyorsanız, huzur içinde Erdoğan’a verebilirsiniz oyunuzu. Yok hayır. Gitsin diyorsanız. Onlar gidince kiralar düşsün, enflasyon azalsın, hayat pahalılığı azalsın, biz işimizi kaybetmeyelim, diyorsanız, eşlerimiz, çocuklarımız, karılarımız, annelerimiz, teyzelerimiz, sokağa çıktıkları zaman Türkiye’yi Dünya’nın lunaparkı zanneden ve burada Türk kadınlarına carie gözüyle bakan kitleler sokakları işgal etmesin diyorsanız, o zaman Kemal Kılıçdaroğlu’na desteğinizi verin ve söz, bir sene içerisinde hepsini hızlı ve hukuka uygun bir şekilde vatanlarına yollayacağız.” (Sözcü Televizyonu, 2023).

Videoda Özdağ’ın bu ifadeleri yer alıyor.

Aşağıda verilen tablo, “İpek Özbey’in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ’dan Çok Net Cevap!” isimli videosuna yapılan yorumların kullanıcı tipi, siber zorbalık ve nefret söylemi dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.16 Kullanıcı tipi ve siber zorbalık/nefret söylemi dağılımı

Kullanıcı Tipi	Toplam Yorum Sayısı	Siber Zorbalık İçeren Yorum Sayısı	Nefret Söylemi İçeren Yorum Sayısı	Anonimlik (%)	Kutuplaşma İçeren Yorum Sayısı	Seçim Dönemi Yorum Sayısı	Beğeni Sayısı	Beğeni Toplamı
Anonim	47	47	47	67,14%	47	47	267	360
Kayıtlı	23	23	23	32,86%	23	23	122	173
Toplam	70	70	70	100%	39	39	389	533

Yukarıda yer alan tablodan anlaşılabacağı üzere yorumların %67,14’ü anonim kullanıcılar tarafından yapılmıştır. Anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumlar toplam beğeni sayısının %67,54’ünü (360/533) almıştır. Yorumların tamamı (%100) toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır. Toplam beğeni sayısı 533’tür.

Aşağıda yer alan “İpek Özbey’in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ’dan Çok Net Cevap!” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen siber zorbalık türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.17 Siber zorbalık türleri dağılımı

Siber Zorbalık Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Aşağılama ve Karalama	41	58,57%	344
Siber Taciz	33	47,14%	335
Çevrimiçi Taciz	36	51,43%	345
Çevrimiçi Kavga	13	18,57%	91

Yukarıda yer alan tabloya göre yorumların %58,57’si aşağılama ve karalama içermektedir. Siber taciz %47,14, çevrimiçi taciz %51,43, çevrimiçi kavga ise %18,57 oranında görülmektedir. En çok beğeni alan siber zorbalık türleri içeren yorumlar sırasıyla çevrimiçi taciz (345), aşağılama ve karalama (344), siber taciz (335), ve çevrimiçi kavga (91) olmuştur.

Aşağıda yer alan tablo “İpek Özbey’in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ’dan Çok Net Cevap!” isimli videosuna yapılan yorumlarda görülen nefret söylemi türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6.18 Nefret söylemi dağılımı

Nefret Söylemi Türü	Yorum Sayısı	Yüzde (%)	Beğeni Sayısı
Siyasal Nefret Söylemi	42	60%	392
Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	28	40%	141

Yukarıda yer alan tabloya göre yorumların %60’ı siyasal nefret söylemi içermektedir. Göçmenlere ve yabancılar yönelik nefret söylemi %40 oranında görülmektedir.

7. SONUÇ

Siyasetçilere yönelik çevrimiçi siber zorbalık ve nefret söylemi, günümüz dijital çağında giderek artan bir sorun haline gelmiştir. Bu durum, siyasi eleştirinin, nefret içeren dijital iletişimle sıklıkla birleştiği bir ortamda kök salmıştır. Bu tez, çevrimiçi platformlarda siyasetçilere yönelik siber zorbalık ve nefret söylemi olgusunu derinlemesine inceleyerek, bu olguların seçim dönemleri ve toplumsal kutuplaşma süreçleri ile ilişkisini anlamayı ve analiz etmeyi amaçlamaktadır. Temel hedef, çevrimiçi ortamda siyasetçilere yönelik eleştiri ile siber zorbalık ve nefret söylemi arasındaki bağlantıyı ortaya koymak ve bu ilişkinin toplumsal kutuplaşma ile çevrimiçi iletişim dinamiklerine olan etkisini anlamaktır. Dolayısıyla bu çalışmada, Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu ve Ümit Özdağ'ın 2023 yılı seçim dönemi sırasında paylaşılan 14 Mayıs ile 28 Mayıs tarihleri arasında paylaşılan YouTube videolarına yapılan yorumların içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma, siyasi figürlere yönelik çevrimiçi yorumlarda siber zorbalık ve nefret söylemi uygulamalarının varlığını ve yaygınlığını incelemiştir. Elde edilen bulgular, çevrimiçi platformlardaki kullanıcıların tutumlarını ve davranışlarını ortaya koymuştur.

Recep Tayyip Erdoğan'a ait iki videonun yorum analizleri, anonim kullanıcıların yüksek oranda siber zorbalık ve nefret söylemi içeren yorumlar yaptığını göstermektedir. Her iki videoda da yorumların tamamı toplumsal kutuplaşmayı yansıtmaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın YouTube platformunda paylaşılan "Duyanlara Duymayanlara, Biz Onu Çok Seviyoruz Çok!" isimli videosuna yapılan yorumların analizine göre anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumların oranı %87,76'dır. Örneklem dahilindeki tüm yorumlar (%100) siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri sıklıkla görülmektedir. Siyasal nefret söylemi %87,76, göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi %12,24 oranında tespit edilmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın YouTube platformunda paylaşılan "Erdoğan'dan Canlı Yayında Kılıçdaroğlu'yla İlgili İtiraf Gibi Açıklama: Ama Montaj..." isimli videosuna

yapılan yorumların analizine göre anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumların oranı %67,86'dır. Örneklem dahilindeki tüm yorumlar (%100) siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri sıklıkla görülmektedir. Siyasal nefret söylemi %91,07, mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi %10,71, göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi %7,14 oranında tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Erdoğan'a yönelik yorumların yüksek oranda siber zorbalık içerdiğini ve bunun anonimlik ile kolaylaştırıldığını göstermektedir. Siyasi figürlere yönelik eleştirilerin yoğun olduğu seçim dönemlerinde, bu tür yorumların artması beklenen bir durumdur. Dolayısıyla analiz sonuçlarına göre, 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde siber zorbalık ve nefret söylemi ifadelerinin yoğunluğu, bu dönemdeki toplumsal kutuplaşmanın etkilerini ortaya koymuştur.

Kemal Kılıçdaroğlu'na ait iki videonun yorum analizleri de benzer şekilde yüksek oranda siber zorbalık ve nefret söylemi içeren yorumlar içermektedir.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun YouTube platformunda paylaşılan "Buradayım Be Buradayım, Sonuna Kadar Buradayım" isimli videosuna yapılan yorumların analizine göre anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumların oranı %70,24'tür. Örneklem dahilindeki tüm yorumlar (%100) siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri sıklıkla görülmektedir. Siyasal nefret söylemi %100, mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi %11,90, göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi %7,14 oranında tespit edilmiştir.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun YouTube platformunda paylaşılan "Kılıçdaroğlu: Seçim Balkonda Kazanılmaz" isimli videosuna yapılan yorumların analizine göre anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumların oranı %77,55'tir. Örneklem dahilindeki tüm yorumlar (%100) siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri sıklıkla görülmektedir. Siyasal nefret söylemi %93,88, mezhep ve inanca yönelik nefret söylemi %6,12, göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi %6.12 oranında tespit edilmiştir. Kılıçdaroğlu'na yönelik yorumlar da yüksek düzeyde siber

zorbalık içermekte olup, anonimlik bu söylemlerin yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Seçim dönemlerinde siyasi figürlere yönelik nefret söyleminin artması, toplumsal kutuplaşmanın dijital alana yansımalarının bir göstergesidir.

Ümit Özdağ'ın videolarına yapılan yorumlarda da yüksek oranda siber zorbalık ve nefret söylemi görülmektedir.

Ümit Özdağ'ın "Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu'na Desteğini Açıkladı" isimli videosuna yapılan yorumların analizine göre anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumların oranı %53,85'dir. Örneklem dahilindeki tüm yorumlar (%100) siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri sıklıkla görülmektedir. Siyasal nefret söylemi %79,49, göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi %20,51 oranında tespit edilmiştir.

Ümit Özdağ'ın "İpek Özbey'in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ'dan Çok Net Cevap!" isimli videosuna yapılan yorumlarının analizine göre anonim kullanıcılar tarafından yapılan yorumların oranı %67,14'tir. Örneklem dahilindeki tüm yorumlar (%100) siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri sıklıkla görülmektedir. Siyasal nefret söylemi %60, göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi %40 oranında tespit edilmiştir. Özdağ'ın videolarındaki yorumlarda görülen siber zorbalık ve nefret söylemi, özellikle göçmen karşıtı ve etnik kimliğe dayalı söylemlerin yoğunluğunu göstermektedir. Bu durum, toplumsal kutuplaşmanın bir yansımasıdır.

Analizde anlamlı benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Her üç siyasi figüre yönelik yorumlar, büyük oranda anonim kullanıcılar tarafından yapılmış ve tamamı siber zorbalık ve nefret söylemi içermektedir. Amaçlı örneklem yoluyla incelenen tüm videoların yorumları, toplumsal kutuplaşmanın dijital platformlarda yoğun bir şekilde yaşandığını göstermektedir. Aşağılama ve karalama, siber taciz, çevrimiçi taciz ve çevrimiçi kavga gibi siber zorbalık türleri tüm yorumlarda yaygın olarak görülmüştür. Siyasal nefret söylemi, tüm videolarda en sık rastlanan nefret söylemi türü olmuştur. Ancak, Recep Tayyip Erdoğan'ın videolarının yorumlarında mezhep ve inanca

yönelik nefret söylemi daha belirgin, Ümit Özdağ'ın videolarının yorumlarında bu tür nefret söylemi yoktur. Kemal Kılıçdaroğlu'nun videolarının yorumlarında göçmenlere ve yabancılara yönelik nefret söylemi, diğer iki liderin videolarına göre daha düşük oranlarda görülmüştür. Ümit Özdağ'ın videolarının yorumlarında göçmen karşıtı nefret söylemi belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır, bu durum kullanıcıların göçmenlere yönelik olumsuz söylemler ve etnik kimlik temelli ayrışma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Bu analiz sonuçları, çevrimiçi platformlarda yapılan siyasi içerikli yorumların büyük oranda siber zorbalık ve nefret söylemi içerdiğini ve bu durumun toplumsal kutuplaşmayı dijital alanda daha da derinleştirdiğini göstermektedir. Anonim kullanıcıların yüksek oranı, bu tür söylemlerin yayılmasında önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Beğeni sayılarının yüksekliği, kullanıcıların bu tür yorumları desteklediğini ve bu yorumların motivasyon sağladığını göstermektedir. Yorumların beğeni toplaması, kullanıcılar arasında bu tür ifadelerin normalleşmesine ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Siber zorbalık türü olan çevrimiçi kavga, analiz edilen videoların yorumlarında sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu durum, dijital platformlarda siyasi figürler etrafında yoğunlaşan tartışmaların ve çekişmelerin nasıl derinleştiğini göstermektedir. Yorumlardaki bu agresif ve çatışmacı içerikler, siyasi görüş ayrılıklarının dijital ortamda nasıl şiddetlendiğini ve kamusal tartışmaların nasıl kutuplaştığını açıkça yansıtmaktadır. Bu durum, toplumsal barış ve uzlaşmanın sağlanması için dijital platformların denetim ve düzenlemelerinin gözden geçirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Dolayısıyla elde edilen bulguların, dijital platformlarda siyasi figürlere yönelik nefret söylemi ve siber zorbalığın yaygın olduğunu ve bu durumun toplumsal kutuplaşmayı arttırdığını göstermektedir. Bu bulgular, sosyal medya platformlarının kullanıcıları üzerinde daha etkili denetim mekanizmaları oluşturması gerektiğini ve toplumsal barışın sağlanması için dijital okuryazarlığın artırılmasının önemini vurgulamaktadır.

Analiz, siber zorbalık ve nefret söyleminin birlikte görüldüğü yorumların, toplumsal barışın sağlanması ve dijital ortamların güvenliği açısından ciddi bir tehdit oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Siyasi figürlere yönelik bu tür yoğun ve anonim

saldırıları, demokratik süreçleri ve kamuoyu oluşumunu olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, yorumlarda siber zorbalığın sadece siyasi figürlere değil, aynı zamanda onların destekçilerine de yönelik olduğu görülmektedir. Bu nedenle, dijital platformlarda daha etkin moderasyon politikalarının ve kullanıcı eğitimlerinin uygulanması, siber zorbalık ve nefret söyleminin azaltılması için önemli adımlar olabilir. Yorumlarda birden fazla siber zorbalık türünün bir arada bulunduğu ve siyasi çekişmelerin dijital ortamda yoğunlaştığı da dikkate alındığında, bu tür politikaların ve eğitimlerin ne kadar kritik olduğu daha da belirgin hale gelmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, çevrimiçi ortamlarda siyasi figürlere yönelik yapılan yorumların siber zorbalık ve nefret söylemi içerdiğini ve bu durumun toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdiğini göstermiştir. Bu tür sorunların çözümü için, hem platform sağlayıcılarının hem de kullanıcıların daha bilinçli ve sorumlu davranması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, S., Gürsoy, H. ve Ünsal, N. Ö. (2014). İlişkisel toplumda sosyal iş ağlarının kariyer gelişimi açısından önemi: LinkedIn örneği. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 17-34.
- Aghaei, S., Nematbakhsh, M. A., ve Farsani, H. K. (2012). Evolotion of the world wide web: from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology*, 3(1), 1-10.
- Akca, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., & Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 17-30.
- Akgün Kaya, E. (2023). Arkaik Dönem'den Hellenistik-Roma Dönemi'ne Antik Yunan eğitim anlayışı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 719-740.
- Akkaya, M. (2021). *Meslek liselerine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal becerileri arasındaki ilişki: Konya örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Karatay Üniversitesi.
- Alper, S. İ. (2008). *İlköğretimde zorbalık*. [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Arı, S. (2018). Kamusal alanın oluşumu ve değişen görsel kültür bağlamında İngiltere ve Fransa'da süreli yayınların doğuşu. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 139-146.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (34), 167-184.
- Aslan, M. G. (2012). *Anonimlik deneyimi ve sosyal medya etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- ATV. (28 Mayıs 2023). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Duyanlara duymayanlara, biz onu çok seviyoruz çok!"* [Çevrim-içi: <https://www.youtube.com/shorts/LRCMKezmzb4?app=desktop>], Erişim Tarihi: 23.10.2023.
- Aygüç, F. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimlerinin aile içi şiddet görme durumuna göre değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.

- Aykurt, M. (2022). *Geleneksel medyaya karşı alternatif medya platformu olarak youtube: Youtube haber kanalları üzerine bir inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi] Kastamonu Üniversitesi.
- Aziz, A. (1977). *Radyo ve televizyona giriş*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Aziz, A. (2013). *Radyo ve televizyon yayıncılığı (giriş)*. Hiperlink Yayınları.
- Barnes, J. A. (1954). Class and committees in a Norwegian island parish. *Human Relations*, 7(1), 39-58.
- Baştürk, E. (2020). *Çevrimiçi riskler ve siber zorbalık*. Elma Yayınları.
- Batsche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the schools. *School psychology review*, 23(2), 165-174.
- Bay, N. (2007). *Radyo ve televizyon yayıncılığı*. Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Betz, J. (1977). Violence: Garver's definition and a Deweyan correction. *Ethics*, 87(4), 339-351.
- Bhat, C. S. (2008). Cyber Bullying: „Overview and Strategies for School Counsellors, Guidance Officers, and All School Personnel.. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 1(1), 53-66.
- Bilge, R. (2016). Sosyal medyada nefret söyleminin inşası ve nefret suçlarına ilişkin yasal düzenlemeler. *Yeni medya*, (1), 1-14.
- Binark, M. (2007). Yeni iletişim ortamları ve etkileşim uluslararası konferansının ardından. *Kültür ve İletişim*, 10(19), 109-114.
- Binark, M., ve Löker, K. (2011). *Sivil toplum örgütleri için bilişim rehberi*. STGM.
- Bingöl, N. ve Tanrıkulu, T. (2014). Siber zorba ve mağdur olma ile algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (43).
- Boyd, D. M., ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer - Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Briggs, A., ve Burke, P. (2011). *Medyanın toplumsal tarihi - Gutenberg'den internet'e...* (E. Uzun, Ü. H. Yolsal, Çev.). Kırmızı Yayınları.

- Bushman, J. Brad ve Huesmann, L. Rowell (2006). Short Term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults, *Arch Pediatr. AdolescMed*, (160), 348-352.
- Choudhury, N. (2014). World wide web and its journey from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 5(6), 8096-8100.
- Coloroso, B. (2003). *The bully, the bullied and the bystander*. New York: HarperResource.
- Crowley, D., ve Heyer, P. (2021). *İletişim tarihi*. (B. Ersöz, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Çetin, B. (2023). Dijital erişilebilirlik: Kapsam, kavramlar, standartlar, yasalar. *Tasarım Mimarlık ve Mühendislik Dergisi*, 57-68.
- Dağtaş, E. ve Yıldırım, O. (2015). İnternet ve sosyal ağlar dolayımı gündelik yaşam pratikleri: Anadolu üniversitesi öğrencileri üzerine mikro alan araştırması. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 149-180.
- Dake, J. A. Price, J. H. & Telljoharin, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 173-180
- Damar, M. (2018). Medyanın çocuklarda korku ve şiddete etkisi. (A. Solak, N. Sargın, Ed.), *Sanal alem/Medya şiddeti* (s. 1-22) içinde. Samsun Valiliği.
- Deniz Anamur, D., & Topsakal, T. (2019). Herkesin herkesi gözetlediği toplum: Siberuzamda alttan gözetimin farklı inşası olarak siber zorbalık. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 4(2), 37-58.
- Dursun, Y. (2011). Şiddetin izini sürmek: şiddet nedir?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-18.
- Ekincek, S., ve Önçel, S. (2017). Sosyal medyadaki restoran tüketici yorumlarının değerlendirilmesi: Foursquare örneği. *Journal of Business Research - Turk*, 9(2), 404-419.
- Erdoğan, B. Z., Özata, F. Z., Doğan, S. ve Şaşmaz, A. (2017). Konum tabanlı mobil Swarm uygulaması üzerinden paylaşım motivasyonlarının incelenmesi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 379-400.
- Erdur-Baker, Özgür (2013), Görünümleri ve İlgili Değişkenleriyle Siber Zorba ve Siber Kurbanlar. *1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss.277-295.

- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Eroğlu, Y., Peker, A., & Yaman, E. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları.
- Ertürk, M. (2022). E-ticaret uzmanlarının işe alınmasında aranan niteliklere yönelik bir araştırma: Kariyer.net örneği. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 14-29.
- Esen, S, F. (2019). *Dumandan sosyal medyaya kitle iletişiminin kısa tarihi*. Gazi Kitabevi.
- Eşkinat, R. (2013). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet (boşanmış kadınlara yönelik araştırma). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37).
- Gazete Duvar. (15 Mayıs 2023). Kılıçdaroğlu: “Buradayım be buradayım, sonuna kadar buradayım” [Çevrim-içi: <https://www.youtube.com/watch?v=fDjMVKTFjFs>], Erişim Tarihi: 3.11.2023.
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. [Doktora Tezi], İnönü Üniversitesi.
- Getting, B. (2007). *Basic Definitions: Web 1.0, Web. 2.0, Web 3.0*. [Çevrim-içi: <https://www.practicalecommerce.com/Basic-Definitions-Web-1-0-Web-2-0-Web-3-0/>], Erişim Tarihi: 20.11.2023.
- Gökkaya, V. B. (2011). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet. *Cumhuriyet Üniversitesi Journal of Economics & Administrative Sciences (JEAS)*, 12(2).
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Gönenç, E. Ö. (1993). İletişimin tarihi. *İstanbul İletişim Fakültesi Dergisi*, 57-72.
- Gönenç, E. Ö. (2007). İletişimin tarihsel süreci. *İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi*, 28, 87-102.
- Gönülşen, G., (2022). “Sosyal medyada siber zorbalık, trollük ve linç kültürünün sinemaya yansması: The hater filmi incelemesi” *ODÜSOBİAD* 12 (3), 2105-2134
- Greenbaum, S., Turner, B. & Stephens, R. D. (1989). *Set Straight on Bullies*. Malibu,CA: Pepperdine University Press.

- Gül, Z. E. (2021, 7 Kasım). *Çağımızın ihmal edilen sorunu: Sözlü zorbalık*. [Çevrim-içi: <https://egitimdem.com/2021/08/27/cagimizin-ihmal-edilen-sorunu-sozel-zorbalik/>], Erişim Tarihi: 10.11.2023.
- Güler, Ç. ve Akın, L. (2015). *Hacettepe Halk Sağlığı temel bilgiler kitabı*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Güneş, E. (2018). *Zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Gürel, E. ve Yakın, M. (2007). Ekşi sözlük: Postmodern elektronik kültür. *Selçuk İletişim*, 4 (4), 203-219.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Psyciatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81.
- Güven, E. (2019). Çevrimiçi şiddet: propaganda dergisi İnspire örneği. (A. Yapar Gönenç, M. İris, Ed.) içinde, *Dijitalleşme ve dergicilik* (s. 106-129). Der Kitabevi.
- Güvenli Web. (Ocak, 2021). *Dijital 2021*. [Çevrim-içi: <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/2uygx.pdf>], Erişim Tarihi: 5.10.2023.
- Güvenli Web. (Temmuz, 2023). *Dijital 2023*. [Çevrim-içi: <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/5Yj89.pdf>], Erişim Tarihi: 12.1.2024.
- Hakan, S. (2011). İlköğretim öğrencilerinin farklı zorbalık türleri ile karşı karşıya kalma sıklığının ve boyun eğme davranışı ile durumluk-sürekli öfke ile ilişkisinin karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(190), 54-71.
- Halk TV. (23 Mayıs 2023). *Erdoğan'dan canlı yayında Kılıçdaroğlu'yla ilgili itiraf gibi açıklama: Ama montaj...* [Çevrim-içi: <https://www.youtube.com/watch?v=LOu5JsB-AYg>], Erişim Tarihi: 20.11.2023
- Hassanzadeh, H., ve Keyvanpour, M. (2011). A machine learning based analytical framework for semantic annotation requirements. *International Journal of Web & Semantic Technology (IJWest)*, 2(2), 27-38.
- Heindl, E., ve Suphakorntanakit, N. (2008). Web 3.0. [Çevrim-içi: <https://webuser.hs-furtwangen.de/~heindl/ebte-08ss-web-20-Suphakorntanakit.pdf>], Erişim Tarihi: 14.11.2023.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2018). *Cyberbullying Identification, Prevention, and Response*. Cyberbullying Research Center.

- Hobart, M (1996) *Şiddet ve susku: Bir eylem siyasasına doğru*. (Y. Salman, Çev.). YKY.
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2013). Rehber öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 195-205.
- Hyojin, K. (2007). A Time Line of the Evolution of School Bullying in Differing Social Contexts. *Asia Pacific Education Review*, 8, 107-116.
- İnternet Araştırmaları Koordinatörlüğü. (Şubat, 2023). *Türkiye dijital 2023*. [Çevrim-içi: <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/HQTLP.pdf>], Erişim Tarihi: 8.12.2023.
- İnuğur, Nuri, M. (1982). *Basın ve yayın tarihi*. Çağlayan Kitabevi.
- İspir, B. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi. (B. İspir, H. Birsen, F. M. Binark, F. Z. Özata, G. Bayraktutan, M. C. Öztürk, M. Ayman, M. C. Öztürk, Dü.) içinde, *Dijital iletişim ve yeni medya* (s. 2-25). Anadolu Üniversitesi.
- Jeanneney, J. (1998). *Başlangıçtan günümüze medya tarihi*. (E. Atuk Çev.), Yapı Kredi Yayınları.
- K, S., ve Patil, R. (2013). Social media - history and components. *Journal of Business and Management*, 7(1), 69-74.
- Kalsın, B. (2018). *Yeni medya sözlüğü "terimler & kavramlar"*. (1 Baskı). Gece Kitaplığı.
- Kambil, A. (2008). What is your web 5.0 strategy ? *Journal of Business Strategy*, 29(6), 56-58.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! the challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Kaplan, A., ve Haenlein, M. (2014). Collaborative projects (social media application): About Wikipedia, the free encyclopedia. *Business horizons*, 57(5), 617-626.
- Karayaka, Y. S. (2018). İfade özgürlüğünün en yeni ihlali: Wikipedia'ya erişim engeli. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(2), 103-124.
- Karınca, E. (2010). *Sorularla kadına yönelik aile içi şiddet*. Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

- Kartal, H., & Bilgin, A. (2013). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kaya, S. (2022). Sosyal medyada anonim olmanın söylemler üzerindeki etkisinin haber yorumları üzerinden incelenmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (60), 168-185,
- Kepenekçi, Y. K., ve Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34), 236-253.
- Kılıç, N. (2009). *İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi ilçe merkez örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kınık, B. N. (2013). *What is Wrong with hate Speech: Reflection on Political Theory, Legal Regulations and Turkish Case*. [Yüksek Lisans Tezi]. ODTÜ.
- Koç, Z. (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.
- Korkmaz, K. (2018). *Bilişsel davranışçı temelli siber zorbalık önleme programının etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], Gaziantep Üniversitesi.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2008). Cyber bullying: bullying in *The digital age*. Malden (Mass.): Blackwell Publishing.
- Kuduğ, H. (2011). *Sosyal ağ analizi ölçütlerinin iş ağlarına uyarlanması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Kurşun, H. (2017). *Medyadaki şiddet olgusunun toplumsal hayata yansımaları hakkında niceliksel araştırma: Gaziantep il örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kurt, G. (2019). Yeni medyada nefret söylemi: Youtube’da Suriyeli mültecilere karşı üretilen nefret söylemi üzerine bir araştırma. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(1), 1-20.
- Kürkçü, D. D. (2017). Haber tweetleri üzerinden kullanıcı etkileşiminin analizi. *Erciyes İletişim Dergisi akademi*, 5 (1), 314-324.

- Lenhart, A. (2007). *Cyberbullying and online teens*. Pew Internet & American Life Project.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School psychology international*, 27(2), 157-170.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., ve Kelly, K. (2003). *New media: a critical introduction*. New York: Routledge.
- Manovich, L. (2001). *The leanguage of new media*. Cambridge: MIT Press.
- Martin, M. (2007). *Instagram Marketing Strategy Guide: Tips for 2024*. [Çevrim-içi: <https://blog.hootsuite.com/instagram-marketing/>], Erişim Tarihi: 18.08.2022.
- Martin, R. H. (1981). *Tacitus*. Berkeley and Los Angeles: Univercity of California Press.
- Mason, K. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-348.
- Maxwell, J. A. (2008). Designing a qualitative study. *The SAGE handbook of applied social research methods*, 2, 214-253.
- Merdin, M. (2023). Dijital oyun reklamlarında oyuncular tarafından üretilen nefret söylemleri. *Selçuk İletişim*, 16(1), 34-62.
- Metin-Aslan, Ö., ve Tuğrul, B. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların oyunlarında ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarının içerik analizi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(1), 60-77.
- Miguéns, J.; Baggio, R., ve Costa, C. (2008). *Social media and tourism destinations: TripAdvisor case study*. Advances in Tourism Research, (Aveiro).
- Naik, U., ve Shivalingaiah, D. (2008). Comparative study of web 1.0, web 2.0 and web 3.0. *6th Internacional CALIBER*, 499-507.
- Nergiz, G., ve Avaroğlu, E. (2021). Türkçe sosyal medya yorumlarındaki siber zorbalığın derin öğrenme ile tespiti. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (31), 77-84.
- Olutürk, N. Ş. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde sanal zorbalık ve mağduriyetin internet aile stili ve diğer değişkenler açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

- Olweus, D. A. (2010). *Bullying in schools: Facts and Intervention*. Article in *Kriminalistik*.
- Ozulu, S. (2014). Nefret söyleminin engellenmesinde siyaset kurumu. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(7), 15-29.
- Ögel, K., Tarı I. ve Yılmazçetin, E. C., (2005) Okullarda suç ve şiddeti önleme. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Özel Sayısı*, 17, 1-65.
- Özata, F. Z. (2013). Sosyal medya platformları. B. İspir, H. Birsen, Özata, F. Z. Özata, G. Bayraktutan, M. C. Öztürk, M. Ayman, M. C. Öztürk, (Ed.) içinde, *Dijital iletişim ve yeni medya* (s. 76-98). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özçağlayan, M. (2008). Gazetelerin gelişimi ve gazeteciliğin geleceği (yeni teknolojiler ve medya ekonomisi açısından genel bir değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13), 131-159.
- Özerkmen, N. (2012). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-19.
- Öztuna, A. (2018). *Dokuzuncu ve onuncu sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı göstermenin ve akran zorbalığına maruz kalmanın psikolojik belirtilerle ilişkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Palabıyıkoglu, R. (1997). Medya ve şiddet. *Kriz Dergisi*, 5(2).
- Patel, K. (2013). Incremental journey for world wide web: introduced with web 1.0 to recent web 5.0-a survey paper. *Internacional Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 3(10), 410-417.
- Patil, H. J., ve Surwade, Y. P. (2018). Web technologies from web 2.0 to web 4.0. *International Journal For Science And Advance Research In Technology*, 4(4), 810-814.
- Pazarbaşı, B. (1998). *Görsel medyada şiddet: Ana teması şiddet olan çizgi film mesajlarının içerik analizi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (1).
- Poe, M. T. (2019). *İletişim tarihi - konuşmanın evriminden internete*. (U. Y. Kara, Çev.) Işık Yayınları.

- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Postman, N. (1990). *Televizyon: öldüren eğlence- gösteri çağında kamusal söylem*. (O. Akınhay, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in Schools: and what to do about it*. ACER press.
- Rigel, N. (1995). *Haber, çocuk ve şiddet*. Der Yayınları.
- Rogers, E. (1986). *Communication technology: the new media in society*. New York: Free Press.
- Seçkin, Z. (2017). *Örgütlerde mobbing ve siber zorbalık*. Çizgi Kitabevi.
- Sekman, E. (2015). *Nefret söyleminin ortaya çıkmasında medyanın etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. New York: Routledge.
- Show TV (15 Mayıs 2023). *Kılıçdaroğlu: “Seçim balkonda kazanılmaz”* [Çevrim,içi: <https://www.youtube.com/watch?v=O6TGLQt1JRg>], Erişim Tarihi: 20.10.2023.
- Slonje, R., Smith, P. K. & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29, 26–32
- Smith, P. K., Mahdavi J., Carvalho M., Fisher, S., Russell, S., Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Solmuş, T. (2005). İş yaşamında travmalar: cinsel taciz ve duygusal zorbalık/taciz (Mobbing). *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 7(2), 1-14.
- Sonkaya, S. (2016). *Kadına yönelik aile içi şiddet (Aksaray örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Sözbilir, M. (2009). *Nitel veri analizi*. [Çevrim-içi: <https://fenitay.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf>] Erişim tarihi: 28.02.2024.

- Sözcü TV. (24 Mayıs 2023). *İpek Özbeý'in HDP Seçmeni Sorusuna Ümit Özdağ'dan Çok Net Cevap!* [Çevrim,içi: <https://www.youtube.com/watch?v=YQSUHruRvgg>], Erişim Tarihi: 20.10.2023.
- Swearer, S. M., Espelage, D. L. ve Napolitano, S. A. (2009). *Bullying, Prevention and Intervention. Realistic Strategies for Schools*. New York: Guilford Press.
- Şenol, D., & Yıldız, S. (2013). *Kadına yönelik şiddet algısı-kadın ve erkek bakış açılarıyla*. Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Şensever, F. Levent (Ed.) (2012), *Nefret suçları ve nefret söylemi izleme rehberi*. Sosyal Değişim Derneği Yayınları.
- Tanrıkulu, İ. (2020). Siber zorbalık ve kavramsal konular. İ. Tankıkulu, (Ed.), içinde *Siber Zorbalık*, (s. 7-22). Anı Yayınları.
- Taş, E. (2017). Yeni medyada nefret söylemi. *Yeni Medya Elektronik Dergi*. 1 (1), 60-71.
- Tele1. (24 Mayıs 2023). *Ümit Özdağ Kılıçdaroğlu'na desteğini açıkladı*. [Çevrim-içi: <https://www.youtube.com/watch?v=89SsVAucXe0>], Erişim Tarihi: 10.11.2023.
- Tokgöz, O. (1981). *Temel Gazetecilik*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Tokgöz, O. (2008). *Temel gazetecilik*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Toksöz, E. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve aile tutumu arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Torun Alacacı, Ezgi. (2019). *Kavramsal tasarım sürecinde Pinterest'te görsel veri taramanın yaratıcı düşünceye etkisi: Deneyimli ve deneyimsiz tasarımcılar üzerine bir inceleme*". [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Tuncer, A. S. (2013). Sosyal medyanın gelişimi. A. S. Tuncer, F. Z. Özata, E. Akar, M. C. Öztürk, A. Z. Özata, (Ed.) içinde, *Sosyal medya* (s. 2-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tuncer, N. (2001). İnternet: çocuklar ve yasalar. *Türk Kütüphaneciliği*, 15(4), 427-435.
- Tunçer, Ç. (2020). Sosyal medya ve şiddet: Ekşi Sözlük'te Çinli algısı. *İnsan ve İnsan*, 7(25), 65-84.

Türk, B. (2023). Duygusal şiddet mağduriyetinin yalnızlık üzerine etkisi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(96), 1292–1299.

Uçar, A. K. (2021). Nefret söylemi, dijital linç ve Twitter. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8 (77), 3110-3115.

Uğurhan, Y. Z. C. & Yaşar, İ. H. (2021). Tiktok'taki reklam ve sponsorlu içeriklerin satın alma niyeti üzerindeki rolü: sosyo-demografik değişkenler özelinde bir inceleme. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 243-269.

URL-1 <https://www.lsoft.com/corporate/history-listserv.asp> adresinden 11 Kasım 2023 alındı

URL-10 <https://saferkidsonline.eset.com/tr/article/tiktok-nedir-nasil-kullanilir-guevenli-midir> adresinden 6 Kasım 2023 tarihinde alındı.

URL-11 <https://www.sikayetvar.com/hakkimizda> adresinden 23 Kasım 2023 tarihinde alındı.

URL-2 http://www.irc.org/history_docs/jarkko.html adresinden 5 Kasım 2023 alındı

URL-3 <https://www.euormsgexpress.com/sosyal-medya-turleri-nedir/> adresinden 20 Kasım 2023 alındı

URL-4 <https://about.instagram.com/features> adresinden alındı.

URL-5 <https://www.brandingturkiye.com/tumblr-nedir-nasil-kullanilir-ne-ise-yarar/> adresinden 30 Ekim 2023 tarihinde alındı.

URL-6 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl46xgvkmlldo#:~:text=Tesla%20ve%20SpaceX%20%C5%9Firketlerinin%20de,ay%C4%B1nda%2044%20milyar%20dolara%20ald%C4%B1> adresinden 30 Ekim 2023 tarihinde alındı.

URL-7 <https://www.webtekno.com/twitter-x-oldu-x-nedir-neler-degisti-h136177.html> adresinden 30 Ekim 2023 tarihinde alındı.

URL-8 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi> adresinden 4 Kasım 2023 tarihinde alındı.

URL-9 <https://help.pinterest.com/tr/guide/all-about-pinterest> adresinden 4 Kasım 2023 tarihinde alındı.

- Utemissova, U. G., Danna, S. & Nikolaevna, N. V. (2021). Cyberbullying during the COVID-19 pandemic. *Global Journal of Guidance and Counseling in Schools: Current Perspectives*, 11(2), 77-87.
- van Dijk, J. (2016). *Ağ toplumu*. (Ö. Sakin, Çev.) Epsilon Yayıncılık.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret söylemi ve yeni medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 132-156.
- Veysel, E., & Aydın, A. (2014). Sosyal medyanın kamuoyu oluşturmadaki rolü ve muhtemel riskler. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 197-205.
- Wade, Francis C. (1971). On violence. *The Journal of Philosophy*, 68 (12), 369-377.
- Weber, A. (2009). *Nefret söylemi el kitabı*. (M. Çulhaoğlu, Çev.), Avrupa Konseyi Yayınları.
- Willard, Nancy E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Illinois: Research Press.
- Yengin, D. (2013). Yeni medyaya eleştirel bakış. Y. Deniz, (Ed.), içinde *Yeni medya ve...* (s. 123-133). Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Yenğin, D. (2010). *Dijital oyunlarda şiddet kavramı: Yeni şiddet*. [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yıldırım, E. (2019). *Sosyal medyada kadınlara yönelik dijital şiddet*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Zaklama, C. (2003). *The Bullying Spectrum in Grade Schools: Parents, Teachers, Child Bullies and their Victims*. [Yüksek Lisans Tezi]. McGill University, Montreal, Canada
- Zorlu, Y. (2016). Medyadaki şiddet ve etkileri. *Humanities Sciences*, 11(1), 13-32.